8. L.41.448 279282

GALA GALACTION

PAPUCII LUI MAHMUD

ROMAN

D. RM.

BCU Cluj-Napoca
FILOL 2007 08529

EDITURA MIRON NEAGU
SIGHIŞOARA

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

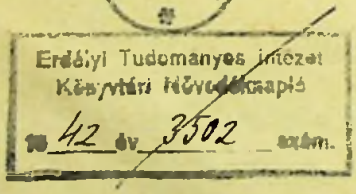

~~11 b - Rom~~
~~180 - Rom.~~

~~3218~~

Erdélyi Tudományos Intézet Könyvtára

Erdélyi Tudomanyos Intézet
Könyvtári Növedéknapló
№ 42 év 3502 szám.

821. 135. 1-31 (Selection G.)

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

PARTEA I.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

I.

CE SE PETRECE IN CÂRCIUMA LUI VANCEA DUPĂ CĂDEREA PLEVNEI

— Ştii, mă cioroiule, să zici *Hora Griviţii?*

— Hapoi, să trăeşti, don sergent, ştiu, dacă mi-oi cânta-o uşurel, ca s'o fur cu arcuşul...

— Ascultă încoace:

Fata lui Gazi Osman...
Griviţa, are un colan...
Colanul de i l-aş lua...
Inapoi nu l-aş mai da...

Vasile lăutarul şi cu ajutoarele lui — un cobzar şi un muscalagiu — pornesc domol şi nimerit, după podobia pe care o cântă, cu pleoapele lăsate peste ochii molatici, don sergent Iorgu Mutafu. Podobia merge dintr'odată, dar stihul se opreşte în gâtul ţiganului. ca un os de peşte:

— Zi, mă, după mine:

Fata lui Gazi Osman...
Griviţa, are un colan...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Vasile lăutarul, sperios, năuc, gata pare-că să zboare — cu dibla într'o aripă, cu arcuşul în cealaltă — zice în bobote:

Fata lui... Osman... Găzaru...
Are, măre, un golan...

Muşterii lui Vancea se perpelesc de râs!... Sfinţia sa, părintele Năstase Proistosul îşi şterge merele roşii, din obraji, cu o basma al cărei capăt a rămas în buzunarul antereului. Domnul Ţigle Iordănescu, grefierul, râde cu ochi de ghiaţă, tihnit, bărbos şi năsos ca un Turc. Savu Pantofaru, Nicolache Piua-Petri, Iordan Orbul: se izbesc, cap în cap, prăvălindu-se de râs în dreapta şi în stânga, pe banca de la perete, unde stau. Dumitru Găzaru, cu ochelarii pe vârful nasului, râde şi el, dar subţire şi greceşte:

— Ma fire-ai de risu de ţioară!... Unde este Gazi, unde este Gazaru!...

Don sergent Mutafu se plesneşte cu palmele peste nădragii lui de călăraş şi se încacă şi orăcăie şi dă cu fruntea de masa de alături, plină de oale zmălţuite, şi dă, apoi, cu ceafa de butoiul gol de la spate, în zgâţânarea unui râs nebunesc... Şi pe când râde se uită printre lacrămi şi pieziş la Dumitru Grecu:

— Auzi, Kir Dumitre!... Osman Găzaru!...

Vancea cârciumarul râde şi el, dar fără putere şi fără răbufniri. Umflat, greoi şi slut, ca

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

un burduf de undelemn sugrumat, el se zbuciumă mut, pe scaunul de după tejghea. Şi ai fi zis că în bârdăhanul plin a căzut nu ştiu ce lighioană şi acum, când se îneacă, lighioana se sbuciumă de moarte.

Părintele Proistos îşi ia seama cel dintâi şi se opreşte. Şi-a adus aminte de păcatele pomenite în Molitfelnic: „...sau nebuneşte au râs"...

— Fire-ai să fii mărturisit de ţigan, că mă făcuşi să cad în certare!...

Don Sergent vrea să se oprească şi el, dar deabia isprăveşte o toană şi începe alta...

— Bată-te concenia de ţigan!... Griviţa are un *colan*, mă, nu un *golan*!... Hei, avea Griviţa mii şi mii de golani (scuipa-i-ar tunurile noastre, cum i-a şi scuipat) dar cântecul zice colan, ţigane, nu golan... Ştii tu ce este aia: colan?...

— Ştiu, mânca-te-aş...

— Ce este?

— Hapoi este... haia... hăla...

— Nu ştii, cioară! Salbă, mă!... Salbă va să zică! Fata lui Osman are salbă la gât, adică salbă de tunuri! Ia zi acum:

Fata lui Gazi Osman...
Griviţa, are un colan...

Vasile, ca o zburătoare cu aripa frântă, dă înainte, dă înapoi, cârâe şi şontâcâe, dar cân-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

peşte stihul de la el — el însuşi cântăreţ din plămădeală :

Fata lui... Hagi Osman...
Are... tunuri... la gâtlan...

Toţi cei din cârciumă se ţin de coaste. Râsul l-a răzbit deabinelea şi pe domnu Ţigle, măcar că ochii lui rămân reci şideschi şi ; l-a răzbit şi pe Dumitru Găzaru.

— Mă, baragladină, zice don sergent (după ce s'a perpelit să-şi dea sufletul, între butoi şi oalele de pe masă) mă, proclete, ai nimerit-o din prostie, ori ai zis-o din deşteptăciune ?

Dar muşteriii lui Vancea s'au săturat de râs şi de Vasile lăutarul. Savu Pantofaru se scoală dela masă şi spune dojenitor :

— Mă Iorgule, dă-l lui Han-Tătar de ţigan !... Tu nu vezi că ne arde inima să te auzim pe tine ?... Spune-ne, frate, ce-ai făcut pe unde ai umblat, cum ai scăpat de primejdiile războiului... Te vedem teafăr şi voios. Dumnezeu să-ţi ţie veselia !... Da, ia mai spune-ne cum a fost !

— Fraţilor... aşa ! va să zică eram la Olteniţa... Când au venit Muscalii, le-am dat Olteniţa în primire şi noi am luat-o spre Bucureşti...

Vasile lăutarul şi cu ajutoarele lui s'au ghemuit pe banca de lângă uşa din fund şi, cu scrulele pe genunchi, au întins urechile. Ceilalţi ascultători şi-au pus, care barba, care băr-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

bia, pe buza oalei cu vin şi ascultă ce le spune don sergent.

— Mă fraţilor, am intrat în Bucureşti. Ce bairam! Ce urale! Ce flori aruncate de pe ferestre!... Trăiască Divizia a patra!... Trăiască Gheneralul Manu!... Am trecut apoi Oltul şi ne-am lăsat încet înspre Dunăre... Am stat în tabără pe la Potelu, pe la Dăbuleni, până când, hai-hai, am ajuns la Turnu-Măgurele.

Mă, fraţilor, dacă mă vedeţi azi întreg şi cu oala în mână, apoi... să-i dea Dumnezeu sănătate lui don gheneral Manu!... Mă fraţilor, el m'a permutat în Reghimentul 7 de Călăraşi. Şi d-tale, d-le Ţigle, să-ţi dea Dumnezeu sănătate că bine ai scris ce-ai scris, pentru mine, către don gheneral. Mă, ce om bun! Adevărat boer! Pieptul şi-l pune pentru ai lui şi nu-i lasă în ruptul capului!

Cei din prăvălie se uită unii la alţii. Domnul Ţigle şi cu Vancea ţin cu vechii boeri şi cu Albii. Părintele Năstase, Nicolache Piua-Petri şi Savu Pantofaru se dau cu Roşii şi cum s'ar zice sânt la putere. Dar toţi au mare evlavie faţă de gheneralul Manu, căci moşia şi curţile lui sânt alături de Ruşii-de-Vede, aci la Scrioaştea, şi gheneralul e părintele Teleormanului. Totuşi, părintele Năstase, fără gând rău sau iscoditor, îl întreabă pe Mutafu:

— Da ce-a fost, nepoate Iorgule, supărarea aia a gheneralului? Ziceau unii că a trimis

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

după el să-i ia sabia... A fost mare zavistie...

— Fleacuri, Cinstite Părinte!... Ceartă între cei de sus!... Ala mare, ăla mare... Ala priceput, ăla şi mai priceput... Nu s'au înţeles între ei. — Eu trec Dunărea! — Ba eu nu trec Dunărea, că n'avem tot ce ne trebue!... Don gheneral avea dreptate şi tot p'a lui a eşit. Da' s'a întâmplat o schimbare şi, să vă spun drept, o băgasem pe mânecă. Don gheneral era comandantul Diviziei a patra. Ce-a făcut Vodă ce-a dres că l-a trecut pe don gheneral de la noi la Artilerie şi în locul dumisale a venit, la Divizia a patra, don colonel Anghelescu. Brigada noastră de cavalerie a avut mereu pe don colonel Roznovanu... Şi ăsta boer mare! Mă, fraţilor, viţa boerească e tot viţă boerească!

Domnul Ţigle şi Vancea clipesc voios, gâdilaţi de socotinţa lui Mutafu.

— Aşa e, mă Iorgule? Boerii tot boeri! Să trăiască boerii noştri!

Sergentul Mutafu se ridică, cu mare însufleţire, de pe banca lui, de lângă butoaie, şi vine la mijlocul mesei, închinând cu oala plină:

— Să trăiască don gheneral Manu, să trăiască don colonel Roznovanu! Să trăiască Divizia a patra! Kir Vanceo, scoate canaua de la butie. Nu vezi că s'au golit ulcelele?

Băeţii din prăvălie aduc încă o vadră de vin

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

roşu — vin din Dealul Viilor — şi ascultătorii lui Mutafu îşi umplu oalele. Acum se aprinde de curiozitate Iordan Orbul, feciorul răposatului preot Ostreanu şi cumnatul lui Piua-Petri. Bate cu pumnul în masă, gângav şi cu ochii pe ceia lume :

— Mu-mu-mu-ta-fu-le, spu-ne-ne-ne cum a fost, mă... la Griviţa şi la Ple-ple-ple-ve-na...

Mutafu îşi dă chipul pe ceafă, aprinde încă o ţigare şi copleşit pare-că de visteria lui de amintiri, spune suflând fumul în tavan :

— Nene Iordane, povestea e lungă... După ce Muscalii luară Nicopolul — cu tunurile noastre şi cu planul lui don gheneral Manu — ne lăsară pe noi să-l ocupăm şi ei se întinseră spre Plevna, între Vid si Isker. Şi iacă-ne şi pe noi paşale, la Nicopole!... Manu şi Roznovanu să trăiască ! Sus steagul românesc, băete !.. Asta a fost pela Sf. Ilie. Toată divizia a patra a trecut Dunărea şi reghimentul 7 de Călăraşi, reghimentul rusesc Kostroma de Infanterie şi alte trupe au primit poruncă să păzească cetatea... Atunci a fost pricina de care vă spusei şi don colonel Anghelescu a venit comandant, la divizia noastră... Acum noi trebuia să ţinem streajă pe malul bulgăresc şi să ocrotim podul de peste Dunăre şi oştirea cealaltă care trecea pe pod, ziua şi noaptea... Şi mai trebuia să nu pierdem din ochi cuiburile turceşti de la Rahova şi de la Vidin. Pe urmă, când di-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vizia noastră s'a scurs spre Plevna şi a intrat în foc, noi cavaleria am rămas: unii la vadurile Vidului şi ale Iskerului, alţii am împănat toate drumurile şi şoselele pe unde puteau să-i vie ajutoarele lui Osman. Aoleo, fraţilor, ce alergătură, ce zile blestemate, ce viaţă de iscoade şi de ştafetari!... Ziua şi noaptea, fără masă, fără adăpost, fără somn pe căpătâi, ne-am zbănţuit aşa, pe coclaurile bulgăreşti. Mâncam călare, dormeam călare. La orice zgomot tresăream în şea: Ce este? Cine vine? Baz-buzuci, Cerchezi, vre-un convoi cu proviant pentru Ozman? Câinele, câinele!... multe capete de Muscali şi de Rumâni a mai ros el, la Plevna!...

Nicolache Piua-Petri, ascultătorul cel mai isteţ din cârciumă, arendaşul de la Negara, crescut în casă boerească şi vorbind greceşte ca un Grec, om cu închipuire şi cu multe întâmplări, vrea să-l aducă pe Sergentul Mutafu la fapte petrecute:

— Mă, ai dreptate... Am citit şi ştim şi noi că voi, cavaleria, aţi stat de pază în jurul taberei de la Plevna şi aţi patrulat, fără odihnă, pe Vid, pe Isker, spre Vidin, spre Rahova şi spre Sofia. Dar tu unul n'ai călcat pe şarpe niciodată? N'ai tras nici un pistol? N'ai înţepat cu sabia nici un Turc?

Aici toţi întoarseră capul spre uşa dinspre stradă. Un călăraş intră în cârciumă, cu chi-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr.1901-1932

ciură în barba crescută sălbatic şi, odată cu el, răbufni un val de abur şi de ger. Cu cojoc peste tunică, cu chipiul îndesat pe urechi, cu sabia târâş după el, şi cu biciul, gros de un deget, învârtit pe braţul stâng, ostaşul salută scurt şi aspru pe superior:

— Să trăiţi, don sergent! Tot mai avem vreo câţiva *prizionerí*... d'ăia rebegiţi. Pe ăia undei să-i mai punem?

— Hm!... O să-i vârâm în chiliile de la Sărdăreasa. Da' acum mai lasă-i acolo la primărie... Să mai aştepte şi ei, că şi noi am aşteptat trei luni, în şanţuri cu noroiul până la genunchi!

— Să trăiţi, don sergent am înţeles.

— Mă deşcă, mă Bucică, ia mă oala asta şi dă-o peste cap!

— Să trăiţi, don sergent!

— Aşa e, mă, că merge mai bine ca apa de la Mârteviţa şi de la Demirchioi?

— Mai bine, să trăiţi don sergent!

— Acum stânga împrejur!.., Staţi acolo cu mortăciunile alea că viu şi eu.... Ce mă întrebaşi, dom' Nicolache? Dacă n'am pus ghiara în beregăţile vreunui Turc? Ba bine că nu!... Nene Vanceo, de ce ne laşi pe întuneric?... M'am săturat de întuneric! Zi să aprindă lămpile, ca să ne vedem bine la faţă, unul cu altul, că am stat destul despărţiţi... Ei, dom' Nicolache am însemnat eu pe mulţi Turci şi Bul-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

gari... şi Bulgari, da-da... Eşti de treabă—bine! Nu eşti de treabă — ia-l călăraş în spinare! Creştin, necreştin la mine nu merge.

Părintele Năstase îşi dădu mirarea pe faţă:

— Cum, nepoate Iorgule, la tine creştinul şi păgânul sânt tot o mâncare de peşte?

— Apoi să vezi, Cinstite Părinte...

Savu Pantofaru, prieten vechi cu Iorgu Mutafu, îl opri:

— Ce să vedem, mă Iorgule! Spune-ne vreo cumpănă din alea prin care ai trecut.

Iorgu Mutafu, învăţat să se poarte smerit şi credincios faţă de superiori, avusese parte de ochi buni şi de ocrotire şi de la gheneral şi de la colonel. Văzuse el şi păţise multe, dar nu la Riben, nu la Kaceamuniţa, nu la Etropol, ci la Nicopol, în garnizoană. După ce armata noastră a ocupat Nicopolul, două escadroane din regimentul 7 de Călăraşi au rămas acolo, statornic. Alte două escadroane din acelaş regiment au intrat în grosul cavaleriei şi, când cu ai noştri, când cu Muscalii, au dus vânătoarea împotriva Cerchezilor şi a Baz-Buzucilor şi au păzit şoselele cari duceau la Plevna. Escadronul sergentului Mutafu a fost unul din cele două cari au rămas pe loc în Nicopol, dar el — băiat desgheţat şi îndrăzneţ — a ajuns ştafetar şi a bătut mereu drumurile, cu poruncile în mâneca mantalei. Turcii şi Bulgarii, pe cari îi scărpinase, erau civili, din Nicopole.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Dar situaţia lui cea adevărată îl privea numai pe el şi nu găsea cu cale s'o dea pe faţă... Nu venea el de la Plevna? Nu mâna el din urmă, ca pe o turmă de oi ofticoase, atâţia Turci prizonieri? Nu se mira o lume întreagă de vitejia şi de izbânzile Românilor? Ce trebuia să ştie cumetrii de la Vancea ce-a dres şi ce-a învârtit el dincolo de Dunăre! Afară de aceasta, vinul lui Vancea sporeşte şi se preface acum în valuri de aur şi de încântare, peste dealurile Bulgariei, peste vadurile Vidului şi ale Iskerului, peste nopţile lui de pândă şi de trudă... A trecut prin o sută de sate bulgăreşti şi prin tot atâtea primejdii; a păzit cu credinţă, la Nicopol, siguranţa şi onorul drapelului; a dus, prin zloate şi prin viscol, zeci de epistole şi de secrete militare!... Şi apoi, când ajungea la brigadă — la don colonel Formac, la don colonel Roznovanu, la don colonel Creţeanu — nu pornea el, buluc, cu toată cavaleria, încotro era poruncă?...

Aci, o amintire lămurită se desface din năvala celorlalte amintiri, mai mult administrative decât ostăşeşti.

— Sosisem, fraţilor, cu o stafetă la brigadă, la don colonel Formac, care era atunci lângă Semeret Trestenik... Don colonel trimite nişte pătrule în recunoaştere şi mă iau şi eu cu camarazii... Ne prinde noaptea şi ne oprim într'un conac bulgăresc pustiu. Camarazii pun

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cailor traista cu grăunţe în cap şi se lungesc lângă ei, cu căpăstrul înfăşurat pe mână... Eu şi un sergent prieten stăm şi tragem din ţigare, la rădăcina unui nuc... Da' un nuc bătrân, cu crengi resfirate, de umplea de întuneric o arie întreagă. Să fi fost pe la miezul nopţii. Ciulim urechile: şoapte, dincolo de gardul de pietroaie! Ii dau un ghiont sergentului:

— „Târăşte-te pe brânci şi trezeşte pe camarazi! Eu rămân aici, cu carabina gata..." Ala pleacă; eu mă ciuciulesc lângă nuc. Ce să vezi, printre stele, se ridică, dincolo de gard, câteva fesuri. Gardul era ca la o bătaie de pistol. Mă, spurcaţii! Ne-au simţit şi vor să ne ia ca din oală. Văd pe unul că sare peste gard; mai sare încă unul şi apoi încă doi... Mie ce-mi veni — atârnai carabina de un clenci şi mă întinsei dealungul nucului, prinei o cracă mai de jos şi... brotac în copac!... Unul dintre Turci veni mai înspre nuc. Ai noştri, de pe lângă casă şi din casă, pârrr! o salvă de carabine! Turcii pieriră ca nişte umbre. Da' ăl de lângă nuc făcu ţâşti! în pueţii nucului. Călăraşii se chitiră pe împuşcături şi se risipiră prin toată curtea. Turcul venise tocmai în dreptul meu. — Al meu eşti, turcalete!... Şi-mi dau drumul de pe cracă, drept în capul lui, şi-l fac fleaşcă sub mine! — Săriţi, camarazi, că am prins un ţipar!... După aia, le-am spus: Luaţi-l, mă, voi că a voastră e

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

patrula şi porunca... A doua zi, camarazii au înfăţişat pe prizonier la cercetare... Eu am încălecat şi am placat înapoi la Nicopol.

Vinul lui Vancea şi vitejiile lui Mutafu încep să se urce spre creştetul capului celor ce ascultă, ca omida spre creştetul merilor. Dumitru Grecu, zis şi Găzaru, stă mai deoparte. Are încredinţările lui deosebite şi dispreţuitoare. Dl. Ţigle, deşi face politică cu Albii, se simte ceva mai înviorat şi mai înclinat ca să primească succesele de peste Dunăre. „Au biruit ai noştri, că a voit Dumnezeu să ne dea biruinţa... Dar poate că ieşia şi mai bine dacă puneau pe gheneralul Manu în fruntea oştirii...“

Nicolache Piua-Petri, fire zvăpăiată şi călător prin toată peninsula balcanică, admite totul dar cu o rezervă: Nu poate să urască pe Turci. I-a cunoscut prea bine, în Ianina, în Salonic şi în Stambul!

Popa Năstase are simplitatea celor câteva clase de seminar, pe cari le-a făcut la Curtea de Argeş, şi tipicul tradiţiei neştirbite strămoşeşti. „Nu i-a mai răbdat Dumnezeu pe păgâni!... S'a umplut măsura sângelui mucenicesc şi-a lacrămilor părinţilor!...“

Savu Pantofaru, meseriaş cuminte, om cinstit şi creştin cu frica lui Dumnezeu este, între ţoţi câţi sunt de faţă, fata mare care cutează întâia oră, astă seară, să treacă, cu bătăi de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

inimă, peste pârleazul curţii părinteşti... adică să bea cinci ocale de vin şi să uite datoria cumpătării şi a cuviinţei. E adevărat că se află în tovărăşia unei feţe bisericeşti, şi petrecerea nu are, până acum, nici un fel de ocară, dar nu degeaba Domnul ne-a învăţat să ne rugăm „şi nu ne duce pre noi întru ispită...“ Savu Pantofaru se deschide la zăbun, îşi şterge cu mâneca faţa de copil bălan, roşie ca bujorul, şi se roagă de Mutafu, ca şi cum s'ar ruga pentru cine ştie ce lucruri neertate, întrevăzute în aţâţările dorului:

— Spune, frate Iorgule... cum a fost cu Griviţa, cum a fost cu Plevena, când ai fost tu acolo?...

— Ce să fie, Savule, a fost ce-a zis de la început şi Vodă şi don gheneral Manu: „Nu putem să scoatem pe Osman din Plevena, cu iuruşul!“ Osman-Paşa avea mai mult cap de gheneral decât toţi muscalii şi decât toţii fraţii Impăratului. Osman se închisese în Plevena ca ariciul, în dăracul lui de ghimpi... Pe unde să-l atingi? Ori pe unde îl dibuiai, te înţepai şi te frigeai!... Ruşii până la venirea noastră, au mâncat, la Plevena, de două ori papară. Aici a fost toată buba şi toată bălăbăneala. Impăratul şi cu Sfetnicii lui dădeau zor într'una: „Trebue să luăm Plevena cu năvala!“ Domnitorul nostru stăruia şi se ruga: „Unchiule, nu e bine! Prăpădim atâta oştire de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pomană. Trebue să-l închidem pe Osman de jur împrejur şi să-i astupăm toate răsuflătorile, să-i tăiem toate şoselele !..."

Aş !... Impăratul se grăbea să ajungă la Stambul şi credea că Ozman e aşa, un gard de richită !... Apoi şi Domnitorul nostru ţinea la obrazul lui şi la obrazul oştirii : „Să nu crează Muscalul că ne este frică să intrăm în vâltoare !..." Şi aţi văzut ce a fost la Griviţa !... Trei asalturi cumplite ! la 30 August, la 6 Septembrie şi la 7 Octombrie... Săraca divizia a patra ! Săracile reghimente : 14 de Dorobanţi şi 15 de Dorobanţi şi 7 de Linie !.. Când a văzut Impăratul cum merg ai noştri la moarte, ca la nuntă, s'a îngrozit şi el şi a căzut la ideea Domnitorului : „Adevărat, nepoate : pe câinele de Osman trebue să-l strângem de burtă şi să-l flămânzim până când o striga Aman !"... Asta a fost toată politicaua de la Plevena !

Sergentul Iorgu Mutafu spunea toate aceste lucruri şi vederi politico-militare cu siguranţă şi cu pretenţie. Le auzise de zeci de ori, în slujba lui de ştafetar, le spusese şi el altora cât putuse şi le avea în tolbă — ca un marchitan tolbaş — gata pentru ochii şi pentru gustul orişicui. Dar dintre ascultătorii lui numai câţiva citeau regulat ziare şi se adunau la cafeneaua din târg ca să discute evenimentele zilei. Iordan Ostreanu — damblagiu şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

orb, care se târa, sprijinit de câte cineva, de acasă până la biserica St. Teodor, ca să cânte la strană, şi uneori până la cârciuma lui Vancea — nu putea să înţeleagă, cu una cu două, aceste judecăţi isteţe ale sergentului curier, asupra lui Osman şi asupra stărilor de la Plevna.

— Nu-nu-nu... în-în-în-ţe-leg... bi-bi-bi-ne, mă, Ior-gu-gu-gu-le, cum făcea... şi ci-ci-ci-ne îi aducea de-de-de-mân-ca-re lui Osman în Ple-ple-ple-ve-na...

Sergentul Mutafu, cu toată oboseala zilei de escortă şi cu toată dulcea moleşală a vinului băut, se lasă cu plăcere ispitei de a face încă o lecţie cu şcolarii din clasa lui Vancea.

— Nene Iordane, Plevena vine lângă apa Vidului, cum vine Ruşul nostru lângă apa Vezii, dar ceva mai departe... Vine într'o vale strâmtă pe malul drept şi malul ăsta e nalt ca un zid, pe când malul stâng este teşit. De jur împrejurul Plevenei sînt dealuri mari, hăţişuri, pripoare, mâncături de ape, vii şi porumbişti... Printre dealurile astea trec câteva gârle cari se împreună şi dau în Vid, de la Plevena înainte. Aici la Plevena, sub dealuri şi-a făcut Osman bârlog şi l-a încins şi l-a întărit cu vreo treizeci de reduţi... Acum, scoate-l din Plevena, dacă poţi!... Başca de asta, prin Plevena trec vreo 4—5 şosele, de la Nicopol, de la Rusciuc, de la Sofia, de la Târnova...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ruşii, cari voiau să ia Plevena cu pieptul nu s'a gândit ce însemnează pentru Osman aste căi slobode, şi Osman trăia, cu un paşă ce era, căci îi soseau mereu, dela ceilalţi paşi turceşti, proviant, muniţii şi soldaţi. Domnitorul nostru le-a deschis ochii: „Bă! nu vedeţi că hoţul de Osman îşi bate joc de voi!"... Şi atunci s'au apucat să dea jos, una câte una, conacele şi tăbiile, pe unde îi veneau ajutoare şi hrană lui Osman. Au dat jos Telişul, Dolni-Dubric, Orhania, şi-au tăiat, cu cavaleria noastră şi a lor, toate şoselele cari răzbeau la Plevena. Aşa, nene Iordane!...

Iordan Ostrcanu, cu sprâncenele ridicate sus şi larg peste ochii lui morţi — ca nişte aşcade rămase în picioare, peste un palat pustiu — rosteşte tare ceeace este în gândul tuturor:

— Ma-ma-ma-re cap a-a-a...vut Dom-ni-to-to-to-rul nostru!...

Dumitru Găzaru, deşi nu poate să-şi îngăduiască multă admiraţie pentru valahi şi pentru isprăvile lor dela Plevna, îşi dă seama că sergentul Mutafu a înţeles multe lucruri şi ştie să le povestească cu sprintenie.

— Ma spune dimita, Kir Iorgu, ţe-aţi făcutu la Plevena şi cum s'a predatu Osman.

Sergentul Mutafu, ager şi pui de lele, măcar că băuse o jumătate de vadră de vin. se scoală cu ocaua în mână şi merge la Grec:

— Ura! Kir Dumitre! Să trăiască Vodă-Carol, să trăiască oştirea română!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ceilalţi înţeleg pehlivănia lui Mutafu, râd zgomotos şi ridică toţi oalele, la nasul Grecului, care se lasă înduplecat şi-şi scoate, cu mâna stângă, ochelarii de pe nas.

— Ma si eu tot asa zicu... sa traiasca Voda Carol! sa traiasca armata rumuna!...

— Aşa, Kir Dumitre!... Să trăiască patrida!.. Să trăiască şi Grecii şi Românii!...

Apoi oalele se despart — ele goale, capetele pline de fum — şi muşterii lui Vancea se lasă iar pe bănci, sub lămpile chioare şi în năduful răsuflărilor şi al vinului.

Vancea se deşteaptă pare-că din burduful lui cu untdelemn şi mai mult horcăeşte decât întreabă:

— Toate bune, Iorgule, dar cum a fost, la urmă, cu Osman?

— Să vă spun... Va să zică l-au prins, ca pe o vulpe în coteţ!... Ştiau ai noştri, dela dezertori, că şi demâncarea şi muniţiile sînt, în Plevena, pe sfârşite... Osmane, predă-te! Aş, ţi-ai găsit! Turcul ăsta se născuse din mă-sa: viteaz întreg! N'am să mă predau! Am să rup cercul de împresurare şi am să mă retrag în Sofia! Stăteau şase armate în jurul lui Osman, fiecare cu sfoara ei. Ai noştri, cu don ghineral Cernat, se ţineau cam spre miază-noapte de Plevena şi Ruşii de jur împrejur. Nădejdea Turcului era să scape prin văile Tuceniţei şi ale Vidului. Dincolo de Vid, la Gorni-Etropol

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şi la Dolni-Etropol, erau tăbărâţi Muscalii lui Ganeţki şi, mână în mână cu ei, era şi divizia noastră a patra (Divizia a patra, după 7 Octomvrie, trecuse la rezervă şi în locul ei intrase divizia a doua). Pe aici, peste şanţurile lui Ganeţki a voit să treacă Osman-Paşa. Planul Turcului era îndrăzneţ şi desluşit ca aste cinci degete dela mână...

A împărţit armata în două armate. Cu a dintâi a ieşit din Plevena, a trecut Vidul şi s'a aruncat pe Ruşii de la Dolni-Etropol... A doua armată trebuia să-i apere deocamdată spatele şi să vie să-l sprijine după două ceasuri. La început, Turcii i-au znopit pe Ruşi şi le-au luat zece tunuri, dar Ruşii erau mulţi! Au alergat toţi din toate părţile, a alergat şi divizia noastră a patra şi puhoiul turcesc a fost stăvilit... Acum, dacă-i venea lui Osman armata a doua scăpa din menghină şi noi rămâneam cu buzele umflate. Dar armata lui a doua trebuia să-i apere spatele şi aici a fost toată încurcătura!... Ai noştri — diviziile a doua şi a treia — când prind de veste că Turcii au eşit din Plevena se reped, cu Domnitorul în frunte, asupra Opanezului şi-l sfărâmă! Bat crâncen pe Turci, iau câteva mii de prizonieri şi aruncă pe fugari în valea Plevenei. Tot aşa fac şi Ruşii, la miază-zi de Plevena; cuceresc Muntele-Verde şi iau alte mii de prizonieri... Va să zică de armata a doua,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de pe malul drept al Vidului se alege praful!

Turcii, câţi nu căzuseră prizonieri, împinşi şi seceraţi din urmă, se înghesuesc între Plevena şi Vid, se împiedică în harabalele Turcilor ţivili, porniţi pe fugă, aruncă armele şi ridică steagul alb... Pe malul stâng, Osman-Paşa dă îndărăt. Ruşii şi Românii îl gonesc spre podurile Vidului şi spre Plevena. O schijă de obuz spintecă armăsarul lui Osman şi Osman cade şi el — greu rănit la picior!

Il ridică paşalele pe braţe şi-l duc într'o căsuţă de pe malul drept al Vidului, la capătul podului de piatră. Românii noştri, cari veneau biruitori dinspre Plevena, dau năvală. Osman trimite soli de pace. Don colonel Cerchez vine la Osman şi-l salută... — Colonele, mă predau! Ţine sabia!... Atunci sosesc şi Ruşii, gâfâind... Mă, ai dracului Rumâni şi aici ne-au luat înainte! Când a intrat gheneralul Ganeţki în casa unde stătea Osman rănit, s'a făcut că nu vede pe don colonel Cerchez şi pe ofiţerii noştri!...

Aici toţi ascultătorii ridicară oalele în tavan, în frunte cu Savu Pantofaru:

— Auzi măăă!... Să trăiască colonelul Cerchez! Să trăiască Vodă Carol! Să trăiască vitejii lui Vodă!... Să trăeşti, Iorgule viteazule!...

Vasile lăutaru şi cu ai lui ridicară şi ei sculele şi acoperiră cu o trâmbă de zbârnâială uralele din cârciumă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/index 1901-1932

Savu Pantofaru, inima cea mai curată şi mai deschisă dintre toţi cei de faţă, cugetă cu glas mare, dar cu limba cleioasă:

— Bine de tine, frate Iorgule! Ai trecut prin foc şi ai scăpat!... Ţi-ai şlujit ţara şi ai făcut cinste târgului nostru.

Sergentul Iorgu Mutafu îşi aduce aminte de multe lucruri pe cari le ştia numai el şi izbucneşte vijelios:

— Să trăiască don gheneral Manu! Să trăiască don colonel Roznovanu!..

Apoi, prididit, de sigur, de câte şi câte nădejdi, planuri şi aşteptări, în legătură cu cei din casa părintească şi cu puterea protectorilor săi, Iorgu Mutafu întreabă, înduioşat, pe ruda sa, Părintele Năstase:

— Va să zică sânt sănătoşi toţi ai noştri: bătrânii, Sandu, Lisaveta...

— Toţi, nepoate... Mi-a venit un om de la Văleni, zilele trecute, când nu începuse mânia asta de viscol şi mi-a spus că, din mila lui Dumnezeu, sânt toţi sănătoşi.

— O să fac şi cu ce-oi face, după ce vom vărsa pe prizonieri la Piteşti, şi o să mă reped să-i văd...

Nicolache Piua-Petri stă cu ochii pierduţi în rotocoalele albastre, pe cari le lasă din ţigareta de chihlibar şi vede luminoase şi trufaşe plaiuri macedonene, vede sânuri de mare şi albe şi molcome caice... A trăit între Turci,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ani de zile, şi-i cunoaşte mai bine decât toţi ăştia din cârciumă, mai bine chiar decât Dumitru Găzaru, Grec plecat din Chefalonia, de mic copil. Turcii au fost bătuţi! S'a întors roata norocului!... A venit vremea să cază şi ei din rangurile lor, din visteriile lor şi din seraiurile lor, cele ascunse între naramzi şi trandafiri!... Aşa o fi voinţa lui Alah al lor... Dar păcat... Ce mai oameni! Ce mai bărbăţie! Şi ce mai cinste!

Nicolache Piua-Petri se întoarce spre Mutafu:

— Câţi prizonieri ai sub mâna ta?

— Eu am vreo cincizeci şi ăilalţi gradaţi vreo sută şi cincizeci. Dar nu vor să stea în front, ticăloşii! Când unul, când altul cade în bot... O să lăsăm vreo douăzeci pe aici prin spital.

— Iorgule, să ştii că mâine dimineaţă eu le dau de mâncare prizonierilor tăi... Le plătesc eu salipul, pâinea şi pastrama de berbec.

— Bine dom' Nicolache; fă-ţi pomană şi cu Turcii, că ştiu că faci destule pomeni şi cu Românii; şi cu Ţiganii... Ce zici, mă Vasile? Face dom' Nicolache pomeni, cu Ţiganii voştri?

— Să-l trăiască Dumnezeu pe dom' Nicolache! Că de nu era dom' Nicolache să curăţă, din Ruşi, neamul nostru al Ţiganilor lăutari!

— Atunci, măi Vasile, ia arde-mi tu mie

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

colea o horă bătăioasă să se cutremure şi domnu Vancea şi toate butoaele din pivniţă (că de astea din spatele meu nu mai vorbesc, că sunt toate goale).

Dorinţa lui Mutafu fierbea în picioarele tuturor, poate chiar şi în picioarele sfinţiei sale, părintelui Năstase. Dar dacă sfinţia sa băuse tot atâta cât şi ceilalţi, totuşi era mai în vârstă şi mai stăpân pe sine decât toţi. Un obraz bisericesc nu trebue să se întreacă cu veselia până la zbeguri şi până la horă, nici chiar atunci când a căzut Plevna şi Semi-Luna s'a ascuns în nouri de sânge... Părintele Năstase se scoală, sigur pe sine, şi ridică mâna dreaptă, de data aceasta fără oală:

— Nepoate Iorgule şi feţii mei, am început-o cu toţii, acum isprăviţi-o fără mine! Lăudat fie Domnul că a căutat spre zmerenia robilor săi şi ne-a dat biruinţa!... Nepoate Iorgule, fă ce mai ai de făcut şi vino de te odihneşte la noi. Mătuşă-ta mi-a dat în grijă să te poftesc.

Părintele Năstase se desparte de tovarăşi, se opreşte la tejghea şi stabileşte în şoaptă ceva cu cârciumarul şi apoi iese afară, în noaptea frământată de viscol.

Hora izbucneşte ca o pălălaie, într'o arie cu snopi deslegaţi... Sergentul Mutafu cu Savu Pantofaru se ţin de brăcinar, unul pe altul. Nicolache Piua-Petri — atlet ialomiţean —

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

apucă într'o mână pe Dumitru Găzaru, în cealaltă mână pe domnu Ţigle, cel cu chip de musulman (e adevărat că amândoi uscaţi şi nodoroşi ca nişte arşice, înşirate pe sfoară) şi frământă cu ei noroiul din prăvălie. Vancea bagă de seamă că bietul Iordan, orb şi damblagiu, bate şi el cu ţurloaele, pe sub masă... Îşi pune tot untdelemnul în zdruncin, vine şi-l ridică pe damblagiu şi-l răstoarnă de câteva ori pe burdufurile sale asudate: „Să nu zică bietul Iordan că n'a jucat şi el!...

Dar Iordan s'a îmbătat înfricoşat şi are arţag la beţie!... După ce Vancea l-a adus la locul ui, pe bancă, îl apucă o furie grozavă împoriva Turcilor.

— Dă-dă-dă... ce-ce-ce... n'a fost şi el la Plevena!... Să fi tras şi el cu puşca în păgâni! Să fi turtit el fesul lui Osman!

In loc de fesul lui Osman, Iordan izbeşte cu pumnul într'o oală. Oala sare cât colo şi se sparge... Nicolache Piua-Petri lasă pe Dumitru Găzaru şi pe domnu Ţigle şi ia în braţe pe cumnatu-său Iordan:

— Domol, nene Iordane! Ai nimerit-o o oală în loc de Turci! Ai răbdare până mâine... Mâine o să-ţi aducă Iorgu Mutafu pe Turcii lui şi o să-i faci, pe toţi, teeţei...

— Da-da-da!... cu-cu-cu... ia-ia-ia-ta-ga-nul ăla... dă la no-no-noi, de su-su-su'pat!

— Cu iataganul de la noi de su' pat, nene Iordane!...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Savu pantofaru a auzit de pofta lui Iordan. Se opreşte de vârtejul horei şi spune întunecos, cu ochii răi:

— Bravo, nene Iordane!... Nu mâine, acum să ne repezim la ei şi să-i ciopârţim!

Nicolache Piua-Petri se uită la Savu cu surprindere şi cu veselie:

— Uite, domnule, ce drăcie!... Auzisem că şoarecele, când mănâncă anafură, se preface în liliac, dar n'am ştiut până acum că pitpalacul, când bea din jghiabul cu must, se prefacc în uliu!...

Savu Pantofaru, mai beat decât credea Piua-Petri, îşi strânse pumnii şi mută fălcile câtorva fantome din jurul lui:

— Câiui spurcaţi!... Voi aţi tăiat pe unchiul Iordache, lângă apa Vodislavei!... Voi aţi dat foc bisericii noastre, în Zaveră!... Voi aţi batjocorit pe mătuşa Profira!...

Nicolache Piua-Petri îi puse lui Vancea un galben pe tejghea.

— Hm!... s'a îmbătat Savu!... Trebuia să cază Plevna, ca să văz minunea asta.... Vinul şi lăutarii, Kir Vancco, sânt în sarcina schitului Negara... Să trăeşti, Mutafule! Ne vedem mâine, în târg.... Să trăeşti, domnule Ţigle! Când ne-o fi mai rău să ne fie ca astăseară.

Apoi, pe greceşte către Dumitru Găzaru:

— Haidem, Dimitrie, să ducem pe Iordan, acasă!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Iordan rămăsese agăţat, ca într'un clenci, de cea din urmă a lui idee: — Cu-cu-cu... ia-ia-ia-ta-ga-nul... de su-su-su'pat!...

Dar mai grav decât toţi rămăsese agăţat Savu Pantofaru! Adevărat Abesalom, cu pletele sufletului încâlcite, în întunecosul stejar al eredităţilor deapururi misterioase!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvania.ro/mdrr1901-1932

II

OBŞTESCUL ALB MORMÂNT

Ce mânie dumnezeiască! Viscoleşte, urlă văzduhul şi geme pământul, ca în ziua de apoi. Târgul Ruşii-de-Vede, cuibărit între pădurea de peste Vede şi Dealul Viilor — mai mult sat decât târg şi mai mult livadie de pomi decât sat — piere sub puzderiile jucăuşe şi sub jălania copacilor goi, cari scârţâe şi se ciocnesc. Aşa stă vremea de o săptămână. La câteva zile după căderea Plevnei, din Carpaţi până în Balcani, a început o viforiţă crâncenă, un potop alb şi oţelit, care a astupat bălţile de sânge, a troenit cadavrele şi a lăsat dvera omătului între naosul cerului şi pridvorul păcatelor omeneşti. Ca în zilele lui Noe, Stăpânul lumilor îşi ascundea faţa, ca să nu mai vază nici faptele oamenilor, nici pedeapsa pe care le-o trimisese.

Din prima zi a lui Decemvrie, căpeteniile armatelor învingătoare luară măsuri să limpezească iadul de la Plevna şi să strămute

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

peste Dunăre — parte în ţara noastră, parte mai 'nainte în împărăţia Ţarilor — zdrobita armată a lui Osman. Divizia a treia a armatei noastre (din care acum făcea parte brigada Roznovanu) primi poruncă să escorteze pe prizonierii destinaţi să rămână la noi.

Prizonierii fură împărţiţi în opt „eşaloane". Primul eşalon plecă din Plevna la 1/13 Decemvrie 1877, iar cel din urmă ajunse în Bucureşti la 2/14 Ianuarie 1878. Drumul pe care trebuia să-l urmeze aceste convoiuri era : Plevna-Breslani-Nicopol-Turnu-Măgurele. Aci, prizonierii poposeau câteva zile şi apoi câţi mai erau în viaţă, câţi se mai puteau ţine pe picioare porneau mai departe : Piatra (pe Călmăţuiu) - Alexandria - Atârnaţi - Putineiu - Frăţeşti-Călugăreni-Jilava-Bucureşti (cu încă două popasuri).

Acest drum, făcut în acele zile de Decembrie, a fost, şi pentru captivi şi pentru escortă, mai groaznic decât toate măcelurile de la Plevna. Primul transport de 4000 de prizonieri a pornit sub conducerea colonelului Roznovanu. Trei compănii din regimentul 13 de Dorobanţi şi două escadroane din regimentul 7 de Călăraşi alcătuiau excorta. A doua zi, 2/14 Decemvrie, a pornit al doilea transport de 3500 de prizonieri. Şi acesta era escortat la fel, de trei compănii din acelaş regiment de Dorobanţi şi de două escadroane

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

din acelaş regiment de Călăraşi.

Câteva zile (până la Nicopole), aceşti întâi plecaţi au putut merge mai uşor, decât celelalte şase eşaloane. De la 4/16 Decembrie înainte, văzduhul şi-a eşit din pravilele lui şi s'a prefăcut în vargă şi în urgie. Osman-Paşa se îngropase în Plevna din Iulie şi ostaşii lui rămăseseră mai toţi cu hainele lor de vară, zăbun, şalvari şi iminei. Prea puţini putuseră să mai apuce câte o zeghie bulgărească sau câte un cojoc. Dar nici soldaţii noştri nu erau îmbrăcaţi, toţi, pe potriva cumplitelor harapnice de omăt cari băteau şi plesneau în valea Dunării. Când Domnitorul porneşte din Plevna, la 10/22 Decemvrie — cu zece cai înhămaţi la o trăsură, căci nu se găsise nici o sanie! — drumul lui până la Nicopol şi la Turnu şi de aci până la Ruşi-de-Vede este o frescă fioroasă, albă şi infinită, pe care Dante Florentinul nu putuse s'o conceapă — pentru *Infernul* său — la latitudinea unde înfloresc migdalii şi portocalii...

De la Trestenic încep să se arate în zăpadă, prizonierii cari rămăseseră îngheţaţi. La Muselimselo, Domnitorul ajunge din urmă un mare convoi care se târa jalnic, prin nămeţi. Aproape la fiecare pas, dă peste alţi morţi, peste alţi muribunzi. Iar ici şi colo se vede şi câte un viteaz dorobanţ sau călăraş îngheţat (acest din urmă, cu cal cu tot!...)

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Şi Domnitorul cugetă şi Domnitorul scrie în memorialul său: „Drumul acesta e mai înfricoşat de cât un câmp de bătălie. E ceva sfâşietor să vezi grupele de oameni pe cari moartea i-a îmbrăţişat în mijlocul zăpezii: un număr de Turci stau ghemuiţi şi ţepeni în jurul unei roţi de car, deasupra căreia făcuseră ultimul lor foc...“

Când cele două prime convoiuri de prizonieri ajunseră în Alexandria, comandamentul miltar găsi cu cale să scoată din ele 200 de inşi şi să-i pornească spre Piteşti şi spre Târgovişte, cu prim popas Ruşii-de-Vede.

Au intrat, în târg, ostaşii lui Osman, cu mâinile băgate în mânecile zăbunului, cu capul învelit în cealmale murdare, cu spinarea încovoiată, cu picioarele grele ca nişte butuci. Cu toată strâşnicia vremei, cu toată zăpada care te orbea şi-ţi tăia răsuflarea, au alergat târgoveţii să vază ce nu se mai văzuse, prin părţile noastre, de multă vreme: oştire turcească răpusă şi zmerită. Dar nici o izbucnire! nici o bucurie egoistă! nici măcar legitima însufleţire a unui norod, multă vreme impilat, care priveşte azi mărturia zguduitoare a eliberării sale! Poporul românesc, dăscălit de veacurile de durere, înţelepţit de nestatornicia aşezărilor pământeşti, privea mai mult trist decât triumfător, la cetele înghemţate şi trenţăroase ale foştilor săi stăpâni.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Se strânseseră, în jurul Turcilor, târgoveţi şi ţărani, Români şi venetici. Mulţi dintre ei — Bulgari, Greci, chiar şi Români — ştiau turceşte.

Soldaţii noştri din escortă slăbeau pe cât puteau asprimea situaţiei şi a poruncilor militare. Prizonierii fură împărţiţi în grupuri, băgaţi în cvartire pe la autorităţi şi pe la particularii mai înlesniţi. Cei mai slabi dintre ei se grămădiră jos pe rogojini, în nişte magherniţe dela primărie, în aşteptarea odăilor dela spital.

Albituri, zăbunuri vechi, iminei purtaţi, scurteici ale căror vulpi îmbătrâniseră şi năpârliseră prea rău, ieşiră de pretutindeni pentru sărmanii degeraţi. Tot aşa, de-ale mâncării. Fiecare gospodină, fiecare mamă cu feciori, fiecare văduvă, fiecare bunică... aduse ce putu: o azimă, o bucată de brânză, un ou, o oală de lapte, ori măcar o pereche de covrigi... Autorităţile târgului şi ostaşii din escortă nu mai avură altă treabă decât să supravegheze şi să împărţească prinoasele generos izvorîte.

Câţiva dintre gradaţii cari erau din partea locului ori aveau cunoscuţi între Ruşani se întâlniră cu bucurie mare şi se veseliră pe acasă şi prin cârciumi. Dar la Ruşii-de-Vede era numai un popas de o zi şi o noapte!... De aceia, voincii noştri, dela un timp, se opriră din po-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vestite, dădură la o parte mâncarea şi băutura şi alergă fiecare să îndeplinească poruncile şi să-şi facă datoria.

In cârciuma lui Vancea mai rămăsese Iorgu Mutafu şi Savu Pantofaru. Erau prieteni din copilărie (deşi Savu era mai în vârstă ca sergentul) şi nu le venea să se despartă cu una cu două. In colţul lui, Vasile Lăutaru mângâia lung şi cătinel o baladă din bătrâni.

— Mă Iorgule, mă! mă frati-meu, mă!... noi ne-am avut bine de când ne-am pomenit... Ţii tu minte cum îţi luam parte şi cum mă băteam cu băeţii pentru zmeul tău şi pentru arşicele tale?...

Dar Savu mesteca vorbele din ce în ce mai greu. Fiindcă, de felul lui, nu bea niciodată, petrecerea de astă seară îl prinsese rău şi-l doborîse. Nici don sergent nu se mai număra cu trejii, dar se ţinea fudul şi mai mult făcea pe beatul, decât era beat cu adevărat.

— Da, mă frate Savule! am trăit ca fraţii şi de-o vrea Dumnezeu o să trăim mereu... Stăi să mă liberez eu şi să vezi tu ce planuri am... Mai întâi, trebue să ne însurăm... Nu merge să mai stăm aşa, holtei... Eu am pus ochii pe o codană de la Dăbuleni, fata unui perceptor... Frumoasă, mă! şi gospodină, şi un car cu ţesături de zestre şi două mii de galbeni!... Hei, ce zici, fârtate?... Mă Vasile... ia schimbă cântecul şi zi-mi mie colea:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Firicel de iarbă neagră,
Tudoriţo, mult mi-eşti dragă...

Iorgu Mutafu îşi reazimă capul într'o mână şi se lasă desmierdat de amintirile lui de astă-vară... Ce-o fi mai făcând dorul lui?... I-a trimis vreo două epistole de la Nicopole, dar n'a primit nici un răspuns...

Savu îi spune, sughiţând duios:

— Iorgule... să fie cu noroc! ceasul bun... şi sus căciula! Să ştii că sânt frate de mână, la nunta ta... Şi p'ormă să ştii că-i fac miresii tale o pereche de papuci... să rămnească la ei şi cadâna lui Osman Paşa!... aşa de mândri şi de înfloraţi am să-i fac!...

— Să treacă odată şi pacostea asta de războel! Să se astâmpere împăraţii şi să ne întoarcem la sărăcia noastră. E bine când stai acasă şi-ţi vezi de treburi!...

— Iorgule, tu pofteşti odihnă şi linişte în ţară!... Ce-ţi pasă ţie!... Tu vii de la bătălie!... Te-ai bătut cu Osman şi l-ai dat gata. Da' nouă când ne vine rândul, mă?... Sec am fost că n'am mers şi eu volintir!...

— Savule, tot degeaba. Nu vedeai redutea. Te vărsa la cizmărie şi la hamuri.

— Da' era să mă spui tu că sânt cizmar? Eu cercam să mă trimită la redute!... Câinii de Turci! Ei au tăiat pe unchi-meu Iordache Cojocaru, în bejenie, lângă apa Vodislavei!... Ei au batjocorit pe mătuşa Profiriţa!...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Lasă, mă, că ne-a venit şi nouă împrumuta!... Mai avem ceva de plată, Kir Vanceo?

— Stai, frati-meu!... Aici tu n'ai nimic de plătit. Plătim noi, ăştia care am rămus acasă, după sobă. Na şi ţie, Vasile, o sfănţoaică...

Savu Pantofaru se ridică în picioare, îşi închee cojocul în bumbi şi merge spre tejgheaua lui Vancea, să plătească, dar se vede bine că merge pe picioarele altuia.

— Savule, du-te acasă de te culcă. Dom' Nicolache a plătit şi băutura şi lăutarii.

— Vanceo, Dom' Nicolache ăsta plăteşte prea mult! Vreau să plătesc şi eu! Ce, banii mei n'au trecere?...

— Cum să n'aibă, Savule? Vino mâine şi ia-o înainte lui Dom' Nicolache. Ce vrei, să primesc banii de două ori, tot pentru vinul ăla?

Sergentul Mutafu, care şi-a pus în front mustăţile, sabia şi mondirul, îl târăşte pe Savu prieteneşte.

— Nu te supăra, Savule... Lac să fie că broaşte sânt destule! Venim mâine şi o luăm de la capăt! Plăteşte tu şi... bem tot noi... *Hair-olsun, Vancea-Efendi!*

Iorgu deschide uşa şi cu Savu de braţ calcă afară în vârtejul roatelor diafane şi şuerătoare. In faţa prăvăliei, cât se vede prin geamlâcul luminat de lampă, băeţii au rânit şi au ridicat zăpada în delcele, dar încolo numai e nici un semn de pârtie.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Mă, frati-meu, bine de tine! Ai învăţat şi turceşte; le-ai luat Turcilor şi fesul şi limba! Mă, să'nceapă din nou războiul eu pornesc ăl diniâi!

— Bine... bine da' acu ţin'te de mine că dai buf, în zăpadă.

— Ce, mă? Ai uitat ce putere am eu? Că mă fac eu, acum muscal? N'ai grijă puiule.

— Savule, ai cu mine la primărie să văd ce-i acolo şi pe urmă te petrec până acasă.

La primărie aşteaptă, întinşi pe rogojini, somnoroşi şi întunecaţi, şi prizionerii şi călăraşii din escortă. Don sergent primeşte raportul:

— Să trăiţi, Don Sergent, au mai rămas ăştia şapte... Unul e mai zdravăn, cinci o să mai meargă cinci sute de paşi, dar unul deabia bleşteşte. Uite ăsta... Mahmudeà ăsta...

E o boşcă îngropată în pământ, cu vatră cu corlată şi cu coş. Un foc dănţuitor luminează pe cei ce zac pe rogojini. Miroase greu a oameni nespălaţi, a seu şi a rachiu. Turcii încep să se ridice în capul oaselor. Sânt traşi la faţă, neraşi şi zdrenţăroşi. Fiecare are cu el câte o boccea. Sergentul pune mâna şi saltă pe Turcul al şaptelea:

— I-ai turtit fesul, Mahmud! Mi se pare că aduci din Plevena un pui de lungoare.

Turcul se clatină, oftează greu şi pune mâna la piept, deznădăjduit până la poala cerului.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Mahmud cioc hastà dăr... (Mahmud foarte bolnav este).

— Cioc-boc-ioc... trebue s'o urnim din loc...

Savu Pantofaru a rămăs la uşă şi se uită neînduplecat şi mârâind la Turcii prizonieri. Bombăneşte singur:

— Ne-a venit şi nouă apa la moară, fir'aţi ai dracului!...

Mahmud stă o clipă în bătaia focului de pe vatră şi în mijlocul tovarăşilor cari îl privesc. Topit de boală, cu mustăţile şi cu barba arămii şi năclăite, cu ochii stinşi, sub pleoapele de ceară, cu cealmaua gata să se desnoade, el arată jalnic de frumos şi aduce aminte de Domnul durerilor creştine.

Don sergent ordonează: Coloană înainte, marş!... Bucică, ţine-te de Mahmud şi sprijineşte-l. Să vedem ce facem cu el... Acum, drept la Sărdăreasa!

Sărmană cherestea omenească!... Este de mirare câte puteri de rezistenţă poţi să storci din ea, când te biciueşte gândul că iată, acum, peste un sfert de ceas, peste o sută de stânjeni, vei găsi locul de odihnă şi desconcentrarea bietelor ciolane... Merg încovoiaţi, sub urgia şi plesnetele viscolului, şi prizonierii şi escorta. Uliţile târgului sunt tăiate deacurmezişul de balauri albi, nalţi uneori cât şi ulucile dimprejur. Convoiul se deşiră şi-şi pierde caracterul. Soldaţii biruiţi se amestecă cu sol-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dați biruitori. Sergentul Mutafu merge mai în urmă, alături cu Savu Pantofaru. Cismarul a ajuns un alt om. Beția i-a înfipt în cap un piron dela Cel Viclean.

— Măi Iorgule:

— Ce, Savule?

— Vreau să omor și eu un Turc.

— Bine, mă, treci peste Dunăre, că arde focul mereu, de la Vidin până dincolo de Balcani.

— Nu așa, bă; acu vreau să-l omor... Uite pe unul d'ăștia de ai tăi.

— Ce mai procopseală! Să tragi cu pușca în epurele pe care ți-l aduc eu, gata împușcat!

— Așa ții tu la mine, bă?... Am eu chef să omor un Turc! Car'va să zică am eu chef...

— Iartă-i astă seară, Savule! Mâine la ziuă îți dau eu carabina să-i cureți pe toți

— Mă Iorgule, nu fii porc-de-câine! Acu, bă, acu...

Miorlăia vântul pe sub strășinile coșmeliilor rare, pierdute între copaci. Parii dela garduri eșiau din troiene și reaminteau ulițile desființate. Niște ziduri înalte, cu fantoma unei biserici deasupra, crescură din vifor și din obștescul alb lințoliu, înaintea convoiului desnodat. Oamenii se adunară lângă o paragină pe jumătate îngropată în zăpadă. Era o casă boerească din alte vremuri, azi risipită și cer-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şetoare la porţile Bisericii Sărdăreasa. Uliţa cea nouă trecea acum pe lângă această ruină şi fostele ei uşi şi ferestre se căscau oarbe şi dărăpănate, deasupra pivniţei descoperite. Câteva capete de bârnă mai steteau ici şi colea, din lemnăria, parte putrezită, parte furată.

— Bucică, rămâi aici cu Mahmud. Ii fac eu, într'altă parte, un rost mai bun. Aşteaptă-mă, Savule, să-i bag pe ăştia la coteţ.

Sergentul bate cu mânerul săbiei în porţile de stejar ale cetăţii bisericeşti, clopotarul îi deschide şi toată lumea afară de cei doi, intră înăuntru.

Mahmud s'a lăsat jos, în văcălia unei ferestre de altă dată, cu spinarea spre pivniţa umplută de omăt. Călăraşul Bucică tropăeşte din cizme şi le izbeşte cu biciul făcut în două, să mai cureţe zăpada de pe ele. Savu stă înmijlocul drumului şi al viforniţei, ajuns de ceasul rău... Poarta dela Sărdăreasa se deschide cu scârţâială şi sergentul Mutafu strigă pe călăraş :

— Bucică, la tine sânt terfeloagele alea? Vino încoace cu ele!

Călăraşul dă fuga la poruncă şi poarta se închide. Ochii lui Savu Pantofaru scăpărară atunci ca ochii unei fiare. Năvăli în casa dărăpănată, zmulse cu puteri de nebun o stinghie, care eşia dintr'un perete şi venind cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

paşi de lup, în faţa Turcului, doborît în fereastră, îl trăsni în creştetul capului.

Turcul se duse peste cap, dincolo în pivniţă şi intră, tot, în nămetele afânat. Nici un geamăt! Nici un scâncet! Ii rămaseră picioarele, băgate în papuci, la vedere, pe marginea ferestrei. Dar, între ochii fiarei de un minut şi picioarele celui ucis mişeleşte, scăpără un fulger albastru, răzbunător în vecii vecilor. Incălţămintea Turcului avea botul căscat şi degetele dela picioare îi eşeau afară!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

III

UNDE ESTE FRATELE TĂU ABEL?

Sergentul Mutafu potrivise lucrurile în capul lui destul de bine. Băgase pe prizonieri într'o odae mai mare, încălzită, şi cu un pat lung ca de arhondaric, iar pe călăraşi, alături, în alta mai mică. Pe Mahmud, fiindcă era bolnav, voia să-l ducă — fie măcar pentru noaptea asta — aci la doi paşi de biserică, la părintele Năstase. Mătuşă-sa, preoteasa Smărăndiţa, era pâinea lui Dumnezeu şi miloasă cu toţi oropsiţii şi betegii pământului. Drept aceea, sergentul socoti că nu-i mai trebue Bucică şi-i dădu răvaş de voe:

— Rămâi aci, deşcă, şi te odihneşte. E cald şi bine ca la mânăstire. Eu târăsc pe Turc colea, la câţiva paşi, şi-l dau în primire mătuşă-mi preoteasa Smărăndiţa să-l doftorească, dacă o mai avea ce doftori.

Sergentul Mutafu trânteşte poarta în care bătuseră gloanţele Turcilor dela 1821, şi iese iar în viscol. Când se apropie de casa pără-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sită, deosebi, prin întunericul răscolit de vifor, pe Savu înfipt în mijlocul drumului, cu o gogeamite stinghie în mână.

— Ce-i asta, Savule?

Dar Savu stătea ciudat ca o stafie şi nu spunea nimic. Sergentul se vârî în obrazul lui şi-i scrută întunericul din orbite.

— Dormi, Savule? Şi asta mai e una!

Il luă de piept şi-l zgudui cu putere. Pătăleaţa pe care o ţinea în mână căzu alături, dar Savu rămase nesimţitor.

Sergentul se uită împrejur: — Unde-i Turcu? Mă, Savule, mă, deşteaptă-te dracului! M'ai făcut de ocară! Dormi pe picioare!... Unde e Mahmud? Spune, bă, ce s'a făcut Turcu?

Savu se scutură ca'n somn, răsuflă năduşit, vru să deschidă ochii şi bolborosi mânios: — L-am omorît... şi... ce pofteşti?... Apoi se prăbuşi peste sergent.

Iorgu Mutafu prinse în braţe turnul care venea peste el şi-l lăsă să alunece în zăpadă. Sergentul se simţi deodată lac de sudoare.

— Mă, belea ca asta pe capul meu!... Bată-te Dumnezeu, Savule, să te bată şi te-ar lua dracul!...

Sergentul cercetă drumul şi apoi luă în şir ferestrele oarbe şi în parte astupate cu zăpadă ale dărâmăturii. Desluşi şi puse mâna pe iminеii Turcului, rămaşi în pervazul dărăpănat.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ia uite-l pe Mahmud!

Sergentul îşi descărcă necazul şi compătimirea în câteva înjurături neutrale şi rămase pe gânduri.

— Acu, s'a dus — s'a dus... Am lăsat eu câte un prizonier, doi, prin fiecare oraş pe unde am trecut, trebuia să las unul de sămânţă şi la Ruşi... Şi pe urmă... unde s'a dus mia ducă-se şi suta! Da' ce facem cu Turcu?... Treaba lui Savu!... Eu plec mâine cu prizonierii... „A mai murit, astă-noapte, încă unul"... Il tai de pe răboj şi merg înainte. Nici usturoi n'am mâncat, nici gura nu mi-a mirosit!... Savule, băete, încalţă-te şi descalţă-te cum oi şti, că d'aia eşti cizmar. Mai pot să-ţi fac atâta bine să-l vâr pe Turc mai adânc, ca să nu i se vadă picioarele.

Sergentul împinge în imineii îngheţaţi şi cadavrul întră mai afund. Apoi prăvăleşte deasupră-i nămetele tencuit pe zid în sus, cum ar fi prăvălit o lespede la gura unui mormânt.

— O isprăvii cu Mahmud!... Ce facem acum cu nătăfleţul ăsta de Savu? Să chem pe băeţi... Aş, ţi-ai găsit! Ce-mi trebuesc martori... O să mă tăbârcesc cu el cum oi putea. Să-l duc la Popa Năstase: fac de râs pe Savu şi poate (cine ştie cum) îl dau şi de gol... Nu! Trebue să-l duc la el acasă. Ori îi sânt prieten, ori nu-i sânt prieten!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Tocmai atunci o sanie de rechiziţie, cu patru boi, care făcuse slujbă toată ziua, trecea pe acolo cu câţiva soldaţi infanterişti.

— Mă camarazi, ia staţi. Ajutaţi-mă să încarc în sanie pe prietenul ăsta care a băut cam mult, de bucurie că a căzut Plevena.

Soldaţii infanterişti îl recunoscură : — E don sergent Mutafu.

— Hai, mă, puneţi mâna.

Il ridicară pe Savu, doi de cap şi doi de picioare, şi-l întinseră în sanie pe paele ninse.

— Merg şi eu cu voi, să-l vărsăm pe negustor la domiţiliu.

Iorgu ştia şi prăvălia lui Savu şi casa mică şi patriarhală, unde Savu trăia cu doi bunici, bătrâni uitaţi, moş Pantilie şi mama Slamna. Vedea, cu ochii amintirii, căsuţa cu prispă şi cu parmaclâc, grădina mare şi întunecoasă (de atâta copăcărie câtă era în ea) şi lacul din fund, cu izvoare nesecate, unde se scăldase cu Savu de atâtea ori, în verile copilăriei.

A oprit sania în poarta căsuţei părinteşti şi a încercat să trezească pe Savu. Stearpă trudă!

— S'a îmbătat ca un muscal, don sergent!

— S'a îmbătat ca un marţafoi! Din câteva oale de vin a fost gata. Sireaca militărie! Dacă n'ai trecut prin ea, rămâi ca un topor ţigănesc, necălit în foc.

Sergentul Mutafu intră în curte şi apoi în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

casă, strigând tare pe cei doi bătrâni:

— Moş Pantilie, mătuşă Slamno!!! Ştiţi, noi ne-am adunat cu toţii la Kir Vancea... Savu, neînvăţat cu meseria băuturii, a cam luat-o spre stânga. L-am adus să-l culcăm la căldură, până mâine, şi mâine o să fie ca şi cum n'a fost nimic...

Moşnegii bâlbâiră, se cruciră, se mai supărară şi-l văzură pe Savu al lor, adus pe sus şi turnat ca un sac cu calapoade, lângă sobă. Baba Slamna începu să se bocească:

— Am zis eu că n'o să fie bine... Când am văzut azi pe Turci trecând pe uliţa noastră, m'a luat cu fiori: „N'o să fie bine, maică, n'o să fie bine..." Că tot aşa a fost şi în Zaveră... Treceau-treceau Turcii, tot pe uliţa asta şi n'a fost bine! Tăiară pe alde Iordache, pângăriră muerile, dădură foc bisericii!...

— Ei, mamă Slamno, ai încurcat călindarul! Atunci era pe vremea lui Tudorin; acum e după Cuza-Vodă, în zilele lui Vodă-Carol! Venim de la Plevena, măicuţă! I-am turtit fesul lui Osman şi i-am luat prizonieri peste 40.000 de gealaţi.

— Nu ştiu, maică, nu ştiu. Da' văd că n'a eşit bine! Să se îmbete Savu al meu, care nu punea vin în gură decât la Paşte şi la Crăciun...

— Şi la predarea lui Osman Paşa, mătuşo Slamno!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Nu ştiu, maică, nu ştiu, că semnul nu e bun!

— Hai, fiţi pe pace! Un chef cu lăutari şi atâta tot... Mâine dimineaţă o să fie ca şi cum n'a fost nimic. Noapte bună! Viu mâine să-l întreb pe Savu cum a dormit.

Baba Slamna zăvori uşa după sergent, îi ridică — lui şi neamului lui întreg — câteva binecuvântări negative şi veni lângă Savu, care sforăia, ud ca un câine şi stacojiu la faţă.

*

A doua zi, Iorgu Mutafu se trezi cu noaptea în cap, militar agerit de răspunderile şi de primejdiile, sub sabia cărora trăia de o jumătate de an. Alergă să-şi vadă oamenii, se întâlni la „cartierul general" cu ceilalţi şefi de convoi şi hotărâră ceasul de plecare.

Dar până atunci sergentul trebuia să vază pe prietenul său, Savu Pantofaru. Baba Slamna îl primi fără bunăvoinţă.

— Doarme şi acum. Ce-o mai fi şi asta? Nu m'am îndurat să-l trezesc...

— Lasă că-l trezesc eu, bătrânico... Plec azi cu prizonierii şi am să-i spun lucruri mari...

— De, maică, fă cum crezi.

— Fii bună şi lasă-ne pe noi singuri.

Iorgu Mutafu intră în odăiţa unde sforăia prietenul din copilărie, şi-l strânse de nas.

— Sus, deşcă! Destul! Ce-a fost aseară nu trebue să se mai vază astăzi!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cismarul se deşteptă anevoe — năuc, cocoloşit, ciufulit, şi fără să-şi dea seama cine e lângă el.

— Hai?... Ce este?... Tu eşti, bătrânico?...

— Scoală-te, bă Savule! Ce dracu! E ziua mare cât o iapă bălană!

— Tu eşti Iorgule?

— Păi, cine vrei să fie?

— Mă, frati-meu, am făcut-o lată! Mi se pare că aseară am dat peste răscoale...

— Mi se pare şi mie. Ce să faci, mă Savule! O dată s'a predat Osman! O dată ai luat şi tu luleaua neamţului!

Savu Pantofaru îşi trece mâna peste ochi, ruşinat şi plin de păreri de rău.

— Am băut prea mult, Iorgule! Eu nu beau şi nu pot să beau. Voi sînteţi tari ca naiba! Mi-e necaz şi mi-e ruşine!

— Nu e nimica, Savule. Eram toţi ai noştri Şi am băut paralele noastre, adică pe ale lui Dom' Nicolache, că ăla nu te lasă să plăteşti tu, nici odată.

Sergentul se duce la fereastra cu perdele ţesute în casă şi le dă la o parte. Tot geamul e zugrăvit cu un stufăriş alb, pufos, de care s'a lipit sulul de lână roşie, pus între cercevele.

— Crâncenă iarnă, domnule! Bine că s'a domolit viscolul!

— E târziu, Iorgule?... Ai văzut pe cineva din cei de aseară?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Numai pe dom' Nicolache.

Iorgu se aşează la loc, pe ladă, între fereastră şi pat.

— Savule, despre partea cealaltă să n'ai nici o grijă.. Turcu... *a căzut pe drum între Peret şi Ruşi...*, care va să zică n'a intrat aici în târg...

— Care Turc, Iorgule?

— Ei. Mahmud ăla, de aseară!

Pantofarul se îngălbeni ca un mort, şi dinţii îi clănţăniră în gură...

— Ţine-ţi firea, mă, ce eşti copil! Cine a văzut? Cine ştie? Eu, tu şi Dumnezeu! N'ai nici o grijă.

— Iorgule, ce vrei să spui tu? Ce-am făcut, păcatele mele? Nu-mi aduc aminte decât greu, ca din vis...

— Vis a fost! Ai visat şi tu că ai omorît un Turc şi basta!

— Am omorît eu un Turc, Iorgule?

— Ei, ba nu! Du-te de-l vezi, îngropat în nămeţi, în casa aia pustie, de lângă Sărdăreasa... Aici trebuie să faci tu ceva... Dacă vreai, dacă nu...

— Ce spui, mă, am omorît eu aseară un Turc!

— Savule, erai beat cazac... Da, tu l-ai omorît.

— Vai de mine şi de mine!

— Incet, Savule, să nu te audă baba Slamna.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Că dacă o auzi baba Slamna, ori cât ţi-o fi de credincioasă, până diseară ştie tot târgul! Incet, băiete. Nu te trece cu firea... Ho! fi bărbat, nu muere!...

— Fir'ar a dracului de beţie să fie!... D'aia mă feream eu de ea şi ocoleam chefurile şi cumetriile!

— Ei, te-ai ferit, te-ai ferit, până când te-ai opărit! Da' ce, numai tu?... Ei, băete, se vede că n'ai făcut militărie... La militărie, eşti ca fleica pe grătar... Până când nu te frigi pe toate părţile şi nu sfârîi sânge şi sudori, nu eşti buni de mâncat...

— Mă Savule, Turcu ăla care mergea cu noi pe urmă, alături cu călăraşul tău?

— Ăla mă!

Savu Pantofaru se plesni cu palmele peste ochi.

— Ai dreptate, frati-meu!... Uite, uite! acu mi-aduc aminte: a fulgerat albastru... şi am văzut... la o palmă de nasul meu... imineii Turcului cu boturile căscate şi, prin boturi, degetele de la picoare îi eşiau afară!... Şi mai înainte... da, da! eu l-am dat grămadă, că el şedea, săracul, ghemuit într'o fereastră... l-am pocnit în cap cu o beldie... şi s'a răsturnat în zăpadă... Şi atunci a fulgerat... şi ... degetele de la picioare îi ieşeau prin botul imineilor!...

Savu izbucni în plâns... Era în el o trezire de durere, de căinţă, de desnădejde! atât de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

grabnică şi de înfricoşată, că simţirea lui întreagă se răsucea ca o pâlnie de vârtej, pe mare, într'un burghiu năpraznic de vânturi întâlnite.

— Uite, bă!... Ce plângi, mă, ca muerile!... Aoleo, Savule, nu te ştiam aşa de... să mă erţi!... Ai omorît şi tu un Turc! Au omorît ai noştri mii de Turci! Şi au omorît Turcii zeci de mii de creştini!... Dacă e războel, e războel! Şi războelul a ajuns, cu coada, până la tine... Ai omorît şi tu un Turc! Jaf în ciuperci.

— Bine, mă da' ce-mi făcuse mie bietul Mahmud!... Acum toate ies ca din apă, în faţa mea... Ceas rău şi blestemat... Când ai chemat tu pe Bucică, m'am repezit în paragina aia şi am smuls o stinghie, pe care o văzusem de multe ori, rămasă într'un perete... Şi cu stinghia aia am achitat pe bietul Turc...

Baba Slamna tropăi în tindă şi deschise — cu altă faţă decât la venirea lui Iorgu — uşa de la odaie. Era bucuroasă bătrâna că vede pe Savu treaz şi cuviincios, ca totdeauna.

— Eu zic să vă aduc câte o cafeluţă...

— Bucuroşi, mamă Slamno! dar mie nu o cafeluţă ci o cafea barosană, ca pentru un polcovnic...

Aşteptară să iasă bătrâna din tindă şi Iorgu Mutafu începu cu glas de taină:

— Mă, atâta bucluc este că Turcu e acolo în pivniţa cocioabelor. Stă el bine, că e la frig şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

se păstrează. Dar te pomeneşti că porneşte un dezgheţ şi-i ies ciolanele la iveală. La urma-urmei, poate să rămână şi acolo, până când l-o chema Mahomed a lor... Un Turc — dintre prizonieri — a căzut într'o pivniţă părăsită! Că este şi cu capul spart: cine o să se apuce să mai descurce dacă i l-a spart cineva, ori şi l-a spart el când a căzut...

— Iorgule, ştiu că nu este nici o răspundere, dar tocmai asta mă seacă la inimă.

— Vezi-ţi de treabă, omule! Du-te la prăvălie, rosteşte-ţi calfele, trăeşte-ţi viaţa ca mai înainte. Şi după capul meu, mai dă câte o raită şi pe la Vancea...

— Să mă ferească Sfântuleţu!

— Eşti boboc, Savule! Şi boboc ai să rămâi, toată viaţa, că n'ai făcut milităria... Savule, lăutarii şi vinul sânt sanitarii soldatului, mica ambulanţă!...

Mama Slamna aduse două bardace de cafea neagră şi câţiva covrigi proaspeţi, cu susan.

— Să trăeşti, bătrânico! Da' să ştii că nu-mi place cum îl ţii pe Savu.

— De ce, măiculiţă?

— Cafea, văd că-i dai, da' vin nu-i dai de loc... Că de aveai obiceiul să-i dai câte puţin vin, Savu stătea aseară în rând cu noi şi nu se turtea numai cu două ocale.

— De, maică, oi fi având dreptate... Eu îl îndemn uneori să guste câte un păhărel, da,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dacă Savu nu primeşte!... Pe uncheaşul meu nu pot să-l desbăr de băute şi pe Savu nu pot să-l fac să guste.

— Bătrânico, mi se pare că moş Pantilie a nimerit-o mai bine decât Savu... Cu ce te aperi de câini, mamă Slamno, când sar la d-ta pe uliţă?

— Cu ce să mă apăr, nepoate? Cu băţul...

— Ei vezi! Aşa este şi cu băutura. Când dau peste tine gândurile rele, necazurile, frica şi... războiul, te aperi de ele cu oala plină!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

IV

PRAPASTIA NECUNOSCUTĂ

Sergentul Mutafu a plecat din odăiţa lui Savu. Peste două ore, a plecat deabinelea, şi din târg, cu convoiul de prizonieri şi cei doi prieteni nu s'au mai văzut. Savu a rămas năuc, lângă prăpastia deschisă deodată, înainte-i, în dimineaţa aceea...

S'a purtat prin casă de colo până colo: a eşit prin curte şi pe la grajdul vacii; a ascultat, fără să le pătrundă, vorbele celor doi bătrâni şi a pândit, la geamul spoit cu flori de gheaţă pe cari el le topea cu degetele ferbinţi, căderea serii.

I se părea lui Savu că nu ştiu ce vrăjmaşi necuraţi, că nu ştiu ce cumetrie de vrăjitoare îl scoase din albia lui sufletească şi-l turnase într'o groapă întunecoasă... Omul se căuta, se verifica şi nu putea să răspundă categoric, la întrebarea: Unde este Savu cel aşezat şi ce s'a făcut capul lui de până aseară?

Venea şi revenea, căutând înţelesul şi obâr-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şia subitei lui nenorociri: adevăr să fie că el a omorât, aseară, un om, el care nu poate să tae nici un pui de găină? Cum a putut să se strecoare, în firea lui blajină, în inima lui paşnică, fiara setoasă de sânge şi de răzbunare care a făptuit această moarte de om?... E drept, nu mai ştia ce face. Işi băuse minţile dar mâinile făptaşe rămân tot ale lui, sângele nevinovat a ţâşnit şi l-a mânjit pe el. Cugetul lui nu-i dă nici o desvinovăţire că a săvârşit o crimă, la beţie.

Ce să facă? Cui să se destăinuiască? Iorgu Mutafu a plecat. Dar şi cu el şi fără el, este acelaş lucru. Sergentul, proaspăt sosit de pe câmpul de război, e tăbăcit ca un cojoc şi nu înţelege nimic. Cui să-şi deschiză Savu inima, cui să ceară sfaturi, în această grea întâmplare sufletească?

A rămas în casă toată ziua. La prăvălie nu-i venea să se ducă. Nevoie de un prieten şi de vorba lui simţea destulă, dar o teamă nedesluşită îl oprea pe loc şi-l povăţuia să întârzieze. Ar fi voit să întrebe şi să înveţe: cine era acest om pe care-l luase pe suflet? De unde venea el? Ce fel era neamul şi ţara lui? In ce parte a pământului îl aşteptau, acum, bieţii lui părinţi sau bieţii lui copii?... Era un gol, viu şi lacom, care sorbea inima lui Savu, cu puterea şi cu setea a mii de guri însetate. Atâta ştia numai că-l chema Mah-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mud şi că-l văzuse la faţă o singură dată, în bătaia focului din vatră.

Pe când Savu se tot uita pe uliţă, prin rotocoalele umede pe cari le făcea în geamul înghieţat, zări pe Nicolache Piua-Petri, arendaşul dela Negara, trecând în şuba lui de lup şi cu căciula de astrahan, înfundată pe urechi.

Savu alergă la poartă şi-l opri.

— Ia pofteşte până la noi, Dom' Nicolache! Sânt singur, sânt cam şubred şi n'am cu cine bea o cafea.

Piu-Petri era cam grăbit, dar poftirea lui Savu îi făcu o întipărire parte curioasă, parte plăcută.

— Kir Savule, mă cam grăbesc. Astă-seară, trebue să fiu acasă, lă Negara. Drept vorbind, ar fi trebuit să fiu acasă de eri seară, dar, precum bine ştii, ne încurcarăm eri, la Vancea... M'am apucat apoi să-i făgăduesc lui Mutafu o vadră de salip pentru prizonieri şi am rămas pe azi, ca să îndeplinesc.

— Ia şezi colea, Dom' Nicolache... Bunicuţo, degrabă două cafele, ca să cinstim pe boerul nostru.

Piua-Petri cunoaşte căsuţa pantofarului — cu care, după soţie, vine cam neam — şi cunoaşte şi firea lui cinstită.

— Kir Savule, aseară erai viteaz, cum nu te-am văzut niciodată... Imi plăceai, dar erai alt om...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Nu râde de mine, Dom' Nicolache! Am făcut-o fiartă. Băutura are socoteala ei. Cine n'a băut din vreme să nu se apuce să bea, că dă de ruşine, cum am dat eu aseară.

— Da' dece, Kir Savule? Dacă noi mai da şi tu, uneori, luleaua prin cenuşă, dacă n'oi mai călca alături din potecă, ţi se urăşte cu viaţa şi n'ai nici popii ce să-i spui, la spovedanie...

Nicolache Piua-Petrii începe să râdă, prictenos, şi răspânditor de prietenie.

— Aşa o fi, Dom' Nicolache! da' mie unuia nu-mi prieşte. Poate că sânt bicisnic de felul meu şi bun numai pentru meseria mea de cârpaci. Uite, azi am stat toată ziua cu capul cât o baniţă şi n'am urnit un pai din loc. Halal băutor! Nici n'am fost în stare să mai ies în târg. Plecară ai noştri, cu prizonierii?

— Au plecat demult. Grea poruncă! Vai şi de prizonier, vai şi de cel care îl duce din urmă!...

— Ce să faci, Dom' Nicolache... Dacă aşa vor împăraţii... De pe unde or fi fost bieţii oameni? Erau toţi rebegiţi! Pe la ei n'or fi iernile astea cumplite, de pe la noi...

— Cred că erau amestecaţi, unii din Europa, învăţaţi cu zăpada, alţii de prin Anatolia, din climă mai caldă. Pe cât am înţeles eu, cei mai mulţi erau din Asia mică, de pe lângă ţărmul mării: Smirna, Izmid, Trebizonda...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ai văzut părţile astea, Dom' Nicolache? Ştiu că ai călătorit mult!...

— Nu prea... Eu cunosc Turcia europeană. In Asia, am trecut şi eu cu caicul şi m'am plimbat.

— E frumos Stambulul lor, Dom' Nicolache?

— Kir Savule, socotesc că e oraşul cel mai frumos de pe pământ... Când intri cu corabia în Bosfor şi te apropii de inima Stambulului, te întrebi mereu: intru în Ţarigradul Sultanilor, ori în raiul lui Dumnezeu?... Oraşul ăsta vine clădit, aproape tot, pe coastele mării. Bizanţul grecesc cel vechi, adică Stambulul turcesc de azi, intră în mare ca un pinten. Iar marea intră şi ea în uscat, între Stambul şi Galata (unde sânt ambasadorii creştini) şi intrarea asta a mării este Cornul de aur. In faţă, stă Asia-Mică, Scutari, Haidar-Paşa, Kadikioi şi la mijloc e Bosforul, albastru ca florile de stânjenel... Ce mândreţe, Kir Savule! Ce palate, ridicate unele peste altele! Ce geamii de marmoră şi ce păduri de chiparoşi... Când mă gândesc, Stambulul mi se pare ca o rodie plesnită în felii şi printre felii, în loc să curgă zeamă roşie, curge apa mării...

Savu ascultă cu ochii înecaţi de admiraţie. Fiecare cuvânt i-a mers la inimă, fiecare icoană s'a aşezat în amintirea lui, în pervazul nemuririi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Da' ce fel de oameni sânt Turcii ăştia, Dom' Nicolache? Acu, noi nu-i scoatem din „păgâni" şi nu putem să le iertăm că ne-au robit şi ne-au mâncat ţara şi sufletele părinţilor, atâtea sute de ani... Da' cum sânt ei, la ei acasă?

— Kir Savule, îţi vorbesc cinstit. Sânt oameni de credinţă şi de cuvânt. Când ţi-a vorbit Turcul o vorbă nu mai ese din ea. Stau bşca de creştini şi sânt aspri cu ei — e adevărat... Dar nici noi creştinii nu sântem cu Turcii te miri ce mieluşei. Eu am trăit la faţa locului şi ştiu ce spun. In casele lor e greu să pătrunzi. Casa Turcului e închisă ca o mănăstire. Ei au câte cinci-şase neveste şi câte cinci-şase rânduri de copii. Pe boerii lor cei mari şi pe paşàlele lor, i-am văzut de departe, dar cunosc pe negustori, pe slujbaşi şi pe marinari... Sânt oameni de multă omenie! Şi sânt buni prieteni. Dacă ai putut să câştigi inima unui Turc şi să ţi-l faci prieten, gâtul şi-l pune pentru tine.

— Atunci de ce ne rupserăm noi de Turci şi ne dădurăm cu Muscalii?

— Ce să facem, Kir Savule, aşa a venit vremea! Avem azi pe scaunul ţării, viţă împărătească, un prinţ de Hohenzollern. Ne-am deşteptat, am făcut o singură ţară, am voit să trăim şi noi de capul nostru! Şi ai văzut că a eşit bine. Turcii sânt oameni buni şi filotimi,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dar la ei acolo, nu stăpâni în ţara noastră.

— Ia poftim, dom' Nicolache.... Bunicuţa ne-a adus şi câte o linguriţă de dulceaţă de trandafiri.

— Ce mai faci, mamă Slamno? Unde e moş Pantelie, că nu-l văd?

— Apăi ce să mai fac!... Ia, păcate şi necazuri, bătrâneţe şi neputinţă! Pantelie s'a jurat să nu mai bea apă decât pe lumea cealaltă.

Nicolache Piua-Petri râse cu hohot.

— Mă tem că a greşit socoteala. Apă bună şi rece, pe lumea cealaltă, este numai în raiu. Şi moş Pantilie, dacă umblă tot mereu pe trei poteci, nu se mai întâlneşte cu Sf. Petru.

— Nu ştiu, măiculiţă, că m'am luat de gânduri cu moşneagul meu. Da' ce mai face mama Uţa preoteasa? Ce face cocoana Cleopatra, ce fac copiii?

— Bine toţi. Soacră-mea, cum o ştii: cu Iordan în casă nu mai are zi cu soare niciodată... E supărăcios, e arţăgos, vrea să umble şi nu poate, cere vin şi tutun, uneori chiar la miezul nopţii... Dar Cleopatra şi copii sărută mâna, sânt toţi sănătoşi...

— Ce mai face părintele Silvestru dela schit?

— Cine l-a mai zărit, de astă vară, pe părintele Silvestru? De când a început războiul, a intrat în beciul chiliilor şi n'a mai văzut

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

faţă omenească. Fuge de priveliştea lumii de azi, plină de urgie şi de sânge.

— Adevărat călugăr, adevărat sfânt pe pământ!

— Puţine suflete răzbat până la el. Nevastă-mea îi poartă de grijă ca unui pusnic de la Sfântul Munte... De două ori pe săptămână, îi trimete azimă, legume, poame şi untdelemn... Pe mine nu poate să mă rabde... „Nicolache, fugi din faţa mea!... Te văd negru de păcate!“ Şi are dreptate!... Sânt un păcătos!...

Savu oftă cu năduf.

— Cine n'are păcate, Dom, Nicolache!... Şi pe cine-l iartă ispita şi ceasul rău!

— Adevărat, Kir Savule! Un ceas numai de am trăi pe pământ şi nu sântem fără de păcat, odată ce venim aici cu blestemul strămoşesc în spinare... Ei, da... eu o să vă las... Mă duc să nu mă apuce noaptea... Sărut mâna, mamă Slamno! Sănătate, Kir Savule... şi inimă bună!...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

V

UNDE VA AŞTEPTA MAHMUD ZIUA CEA MARE A LUI ALAH

Sănătate, poate, dar inima bumă, cine ştie când va aducc-o Domnul înapoi lui Savu Pantofaru!

Savu era cismar, fiu de cismar. Tatăl său Anghel îi lăsase moştenire această meserie, prăvălia din târg, casele bătrâneşti şi un caracter cumpănit şi domol. Maică-sa Raliţa, sora lui moş Pantilie, fusese o femee ageră şi bărbătoasă, o „haiducă" — precum spuneau despre ea rudele şi cunoscuţii. Dar Savu semăna lui Anghel, cel cu pasul mic şi socotit. Cismarul trimisese pe fiul său să înveţe ceva carte, la şcoala ce se deschisese atunci, dar mai temeinic îl pusese să înveţe meşteşugul său cismăresc, „brăţară de aur", la mâna dreaptă.

Părinţii lui Savu se mutaseră de timpuriu la cele veşnice, fără alt moştenitor decât Savu. Moş Pantilie şi mama Slamna, rude de a-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

proape, au rămas pe lângă Savu, epitropi şi părinţi, în locul celor adormiţi.

Cismăria lui Savu mergea destul de bine. Savu, deşi tânăr, avea cuvântul statornic şi obraz ca de negustor mare. Nu i-a lipsit nici norocul. Când a fost vorba să înceapă războiul şi armata a avut nevoe de mii de perechi de bocanci şi de cisme, Savu, care se ţinea de Roşii, a vândut toată încălţămintea din prăvălie şi alta luată de pe la alţi cismari, pe aur zimţuit. Aşa l-au găsit ziua de eri, sosirea convoiului de prizonieri, întâlnirea cu Mutafu şi neaşteptatele întâmplări de astă noapte.

Ivirea şi vorba lui Nicolache Piua-Petri la început, pare că i-au făcut bine, dar pe urmă l-au aţâţat şi mai rău. Toate cuvintele arendaşului de la Negara, toate icoanele pe cari le sufla cu argint darul lui de povestitor năluceau acum în noaptea înfricoşată, căzută deodată peste Savu.

A eşit din odăiţa caldă, unde Piua-Petri rechemase Bosforul şi Stambulul, şi a început să cerceteze prin chiler şi prin pivniţă. Ii trebuia un sac mare, din acele în cari îi soseau sulurile de toval, şi o rangă de săpat în pământ găuri pentru stâlpi. Le-a găsit, a înfăşurat ranga în sac, le-a pus deoparte şi a început din nou să se plimbe prin chilie. La ora cinei, a spus că nu-i e foame şi a plecat, cu ranga sucălită în sac, lăsând vorbă că se

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

duce la prăvălie şi că va veni acasă mai târziu.

S'a dus cu adevărat, dar a luat-o pe dindos şi a intrat în prăvălie fără să fi întâlnit pe cineva. Ucenicii lui, afară de unul singur, plecaseră. Prăvălia avea, ca mai toate celelalte din târg, o odaie încăpătoare spre strada mare şi două-trei din fund, mici, întunecoase şi cocoţate sub tavan. Camera din faţă, prăvălia propriu zisă, era cu câteva palme mai jos ca nivelul străzii, iar din ea te urcai în chiţimiile din fund pe o scară cu cinci-şase trepte. Intre camera principală şi „atelierul" unde lucrau ucenicii era un perete de gcamlâc. De la tejgheaua din prăvălie „jupânul" vedea pe calfe cum băteau cue la pingele, iar calfele vedeau pe jupân cum moţăia la tejghea, sau se tocmea cu muşterii.

Acolo sus în odăiţe, erau grămădiţi cinci-şase lucrători şi toate sculele şi tot materialul (uneori iute de-ţi lăcrimau ochii) necesar meşteşugului. Jos în prăvălie, în rafturile suprapuse, stăteau şiruri lungi şi prăfuite de pantofi, de papuci, de iminei, de ghete cu elastic pentru muşterii mai subţiri şi de cisme cu armonică.

Savu Pantofaru pune pe calfă să tragă obloanele în faţă, să închidă uşa prăvăliei şi să se ducă acasă cu cheia în buzunar. El o să iasă prin uşa din dos. In seara aceasta, Savu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nu-şi vede nici prăvălia, nici marfa lui de sute de galbeni. Stinge lampa de jos şi se urcă în atelierul cald şi greu mirositor. Aici se aşează pe scăunelul cu trei picioare, îşi pune coatele pe măsuţa scundă şi patrată — printre cue, sule, cleşte, cuţite, raşpile şi borcanele cu cap — şi aşteaptă să se potolească zgomotele târgului.

Pe aproape de miezul nopţii, ia sacul cu ranga la subţioară, bagă în buzunar o cutie cu chibrituri şi o lumânărică şi ese pe uşa dindosul prăvăliei. Târgul s'a culcat de un ceas. Frigul s'a mai muiat şi acum ninge liniştit fulgi mari ca nişte fluturi. Nici ţipenie de om. Intr'o cârciumă cu obloanele lăsate, mai încolo, în dosul târgului, câţiva cheflii petrec cu lăutari. Savu, obidit şi plin de năduf, se gândeşte: aşa făceam şi eu aseară şi mi-a dat petrecerea pe nas!

El merge pe ocolite spre curţile bisericii Sărdăreasa şi spre paragina de lângă biserică... Ninge tihnit şi nu se aude nici măcar lătrat de câine. Ajunge lângă ferestrele cele oarbe şi înecate de zăpadă şi caută să se îndrepteze... Aici, în fereastra asta, s'a aşezat Mahmud! Savu se apleacă în deschizătura diformă şi începe să-şi adâncească braţele în omătul făcut troian... După câteva dibueli, dă de vârful unui papuc... Il râcâe de zăpadă, îl pipăe! Papucul e spart şi prin el simte — e-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1937

şite afară — nişte degete mai reci ca nişte ţurţuri de ghiaţă... Prin trupul lui Savu, prin inima lui, fiorii acestei atingeri trec cu descărcare zguduitoare! Foc şi ghiaţă laolaltă, are în braţe, are în ceafă şi în obraji!... Dar Savu, zdrobit de căinţă şi de aproprierile unei mile nesfârşite, nu'şi trage mâna înapoi. Cât de zmerit, cât de îngheţat, cât de fără plângere şi fără pâră e acest bot de papuc, cu piciorul lui cu tot! Dar dincolo de el, în sfânta dreptate, la scaunul judecăţii celei nevăzute: câtă dojană şi câtă osândă!... Savu ţine, în mâna lui fierbinte, prinsă de friguri, papucul şi degetele cari încep să se lipească.

Pantofarul potriveşte la loc zăpada scormonită şi porneşte înainte. Ese în câmp şi o ia spre cimitirul de sub deal. Acolo, într'un ocol de salcâmi, odihnesc părinţii lui, Anghel şi Raliţa. Savu sare peste şanţul înecat de zăpadă al cimitirului şi păşeşte, băgător de seamă, printre crucile dela căpătâiul adormiţilor.

Părinţii lui Savu au în pământ boltă de zid. Odihnesc unul lângă altul în coşciugele lor. Savu a făcut mormânt zidit şi larg ca să aibă loc şi el, când i-o veni ceasul. Ajunge la mormânt şi scoate ranga din sac. Colo, e troiţa, acoperită cu şindrilă, şi acolo sunt capetele; dincoace sânt picioarele. Savu începe să sape cu ranga.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ninge des şi ninge liniştit. Un vis cu cortine de omăt la suprafaţă şi cu cuptoarele arzătoarei remuşcări, la fund!... Savu ajunge curând, cu ranga lui de fier, la bolta de zidărie. Aici, în partea dinspre răsărit a mormântului, el sapă o groapă adâncă, atâta cât îi trebue ca să poată să scoată din peretele vertical o duzină de cărămizi. Ii trebue o deschizătură în mormânt şi o face pe la picioarele celor adormiţi. Scoate încet, cu luare aminte, cărămidă după cărămidă şi potriveşte o gaură rotundă prin care ar putea să intre un om, deabuşile.

Acum se domoleşte în el năvala de uriaşă energie care i-a înzecit puterile. Savu rămâne ghemuit la ferestruica deschisă... Işi face semnul sfintei cruci, aprinde lumânărica şi priveşte în mormânt. Coşciugele de stejar stau unul lângă altul, ceva mai scofâlcite şi mai spălăcite decât în zilele de înmormântare.

Savu se ridică, îşi şterge pâraele de năduduşeală depe faţă cu sacul pe care l-a adus, îl pune apoi pe grumaji ca un tartan şi ese din cimitir. Se opreşte locului, ascultă, merge câţiva paşi, iar se opreşte... Nimic decât noaptea, lină, rece, în care cad de sus fulgi largi şi obosiţi.

Ajunge la fereastra din paragină şi caută iarăşi în zăpadă papucii lui Mahmud. Să urcă pe fereastră, apucă amândouă glesnele Turcu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1937

lui şi-l trage încet afară din nămete. Mahmud intrase în zăpadă, puţin încovoiat, ca un hanger în teacă. Mâinile lui au înţepenit fără spasm. O mască de zăpadă întărită acopere faţa Turcului. Barba şi mustăţile i s'au împletit cu ghimpi de ghiaţă. Cealmaua i-a rămas în cap, prinsă de sângele şi de creerii înghеţaţi...

Savu desface gura sacului, împinge pe Mahmud în sac, cu capul înainte şi, dupăce sacul l-a înghiţit până dincolo de încălţăminte, Savu leagă sacul şi-l ia la spinare... Nu e mai greu ca un sul de toval din cele mari...

Peste omătul răvăşit, din casa părăsită, peste urmele lui Savu în cimitir, peste pământul răscolit şi bătătorit la loc, de la mormântul lui Anghel şi al Raliţei, ninge greu, ninge bogat... Ninge, ca într'o prăpastie sufletească, nădejdea psalmistului : *stropi-mă-vei cu isop şi mă voi curăţi, spăla-măi-vei şi mai vârtos decât zăpada mă voi albi...*

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

VI

INTRE VIAŢĂ ŞI MOARTE

A doua zi, Savu Pantofaru nu s'a mai sculat din pat. Nu s'a sculat nici a treia zi, nici după treizeci de zile... Un cort negru, cu rare fâlfâiri de lumină, s'a lăsat peste lumea lui sufletească. O boală lungă, soră cu moartea, l-a ţinut, în călduri mari şi în aiureli, până pe la Intâmpinarea Domnului. Erau zile când nu deschidea ochii de loc şi nu mai ştia ce e pe lumea aceasta. Erau zile când se ridica din aşternut, cu ochi de sticlă, cu părul vâlvoiu, fără nici o amintire despre regulele cuviinţei, şi ale goliciunii trupului, şi — cu totul aiurea de cât acasă la el şi în ţesătura vieţii lui de până aci — vorbea lucruri de pe altă lume, cari dădeau fiori babei Slamna.

Sărbătorile Crăciunului şi ale Anului Nou au trecut învăluite şi necunoscute pentru Savu: au trecut amărâte cu prisosinţă pentru cei doi bătrâni cari îl păzeau. Nimic din gândurile, din preocupările negustorului, sau din

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

treburile zilnice ale prăvăliei nu mai avea drumul cel obişnuit, spre cugetul lui Savu. Căzuse într'un fel de jumătate moarte şi câteva rude, câţiva prieteni, veniţi să-l vază, îl priveau muţi şi jalnici — ca pe Iov cel plin de bube, amicii lui din Biblie. La câte trei-patru zile, părea că îşi aduce aminte de el însuşi şi de chipurile triste de lângă patu-i. Dar şi atunci vorbea şi cerea lucruri năzdrăvane, cari arătau că el este pe alte tărâmuri şi că vorbeşte cu duhurile nu cu cei de faţă.

In conştiinta pantofarului, boala se întinsese pustie şi pustietoare ca o Sahară. Il furase cineva şi-l ţinea zile întregi în întuneric. Popoarele nebuneşti şi dogoritoare cari treceau peste el şi peste înţelegerea despre sine însuşi — ca un pârjol peste o mirişte — se năşteau parte din fermentaţia trupului molipsit, parte din fermentaţia conştiinţei greu împovărate. Intr'o vreme şi într'o burgadă semi-barbară, unde termometru nu exista decât, poate, în trusa medicului de plasă, Savu Pantofaru s'a perpelit o lună întreagă, ars în cuptorul fantastic al febrei tifoide şi al obsesiunilor răzbunătoare.

Veneau peste el spaime fără nume şi fără număr. Veneau peste el berbeci uriaşi ca nişte maluri. Veneau cohorte întregi de nebuni scăpaţi din balamuc, cari urlau, se călcau şi se muşcau, între ei, dar fugăreau pe Savu până

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

când îl prindeau şi-i înfingeau sub ţeastă unghii încovoiate ca secerea. Veneau în spre Savu nouri grei şi perne uriaşe, desfundate, cu un puf ficrbinte şi puturos, în care Savu se afunda până se îneca. Veneau urlete, bubuituri, chiote şi mii de căruţe, grele, ferecate, cari huruiau pe creştetul lui, ca pe podul Vezii....

Mai târziu, aceste năstruşnicii ale creerilor arşi la 40°, începură să fie tăiate periodic şi învârstate de o viziune, aproape mereu aceeaşi, care năştea din oul întunericului şi ajungea apoi să umple lumea întreagă... Savu nu mai era... Dar mai dăinuia, undeva, un cuib întunecos şi inimic care nu-l uita şi nu-l ierta pe Savu şi această neagră duşmănie îl zămislea din nou pe Savu, spre bătaie şi chinuri... Savu începea să existe într'o arătare care nu era el, dar care îl privea numai pe el... In stepă, în soare, undeva unde îţi crăpa limba de sete, undeva unde şira spinării era articulată din cărbuni aprinşi, stătea întins pe spate, pustiu şi monstruos, nu ştiu cine, cu capul invizibil.

In jurul lui, din cerul de spuză, se clătinau deodată şiraguri lungi de corbi. Cădeau spre cel culcat pe spate, ca nişte tăciuni, spulberaţi, şi ajungeau lângă el: corbi şi ciori... Şi din aceste păsări, ce se scuturau din incendiul de sus, una singură ştia cine este cel în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tins şi mort... Şi corbul ştiutor al tainei se lăsa pe pieptul umflat cât o movilă, îşi vărsa pe el rubinele ochilor şi croncănea ritmic şi sinistru : Mah-mud !... Mah-mud !... Mah-mud !...

Alteori, cel ce acoperea cu leşul lui toată faţa pământului şi suprima diversitatea vieţii şi înţelesul existenţei : începea să se mărginească, la cap cu o cascadă de spume, la picioare : cu nişte papuci înalţi ca nişte turnuri, din ale căror boturi căscate degetele ieşeau ca nişte elefanţi traşi în ţeapă. In cele două coaste, leşul începea să se mărginească cu oceanul... Şi leşul se înfrăţea cu noianul apelor şi o ciocăneală surdă pornea din ape şi leşul ajungea o corabie cu proră stranie care plutea spre ţărmuri viermuitoare. Şi el, Savu, deşi nu era nicăeri, era totuşi aci, lângă papucii lui Mahmud — prora corăbiei — şi aştepta, cu moartea în inimă, apropierea de ţărmul tixit de lume. Şi corabia intra în portul plin de zbierete şi de energumeni... Căci toată această lume striga, urla, bubuia : Mahmud ! Mahmud !... Mahmud !... Şi tot aşa striga şi altă lume, zbucnită deodată din sânul corăbiei şi care alerga furioasă şi cu scule de cizmărie în mână, ca să caute şi să prindă pe tainicul, pe nevăzutul ucigaş, dar totuşi : aci în corabie şi ipostatic cu ea !...

Apoi Savu cădea iar în peşteri succesive, diforme, contractate, fierbinţi şi strâmte, prin

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1937

cari Savu trecea, cu capul în jos, ars de sete şi ars de spaimă. In câteva rânduri, ceva din Savu cel cu experinţă şi cu memorie, a trecut ca o searbădă catenă ordonată, prin castelul prăjolit de zeiţele nebuniei. Gândul că va muri i-a adus înainte mormântul lui Anghel şi al Raliţei şi pe Mahmud, cel ce odihnea lângă coşciugele din boltă. Atunci a început să spună babei Slamna: — Să nu-l scoateţi pe Mahmud de acolo!... Pe mine să mă puneţi alături-ea... Este loc destul şi pentru mine...

Mama Slamna îşi făcea cruce şi se jelea:

— Culcă-te, Savule, maică... Ce ţi se năluceşte ţie!... Ce Mahmud, ce Tătari ţi-au luat locul şi tu nu vrei să-i gonim?...

Mama Slamna, mama Uţa preoteasa şi toate doftoroaele din târg s'au întrecut, una pe alta, în descântece şi în leacuri. I-au descântat lui Savu de ochi vrăjmaş, de ceasul rău, de întâmpinate, de călcătură în cel spurcat... I-au fiert şi i-au dat să bea zeamă de pietricele roşii, l-au uns cu seu de câine, i-au pus la gât felurite boldoaşe, l-au oblojit, i-au mestecat fel de fel de ceaiuri; l'au băgat în băi de tărâţe, de foi de nuc şi de floare de fân... Unele din aceste practice aveau poate, înţelesul şi puterea lor, dar trebuiau urmărite cu stăruinţă, şi bătrâna era năucită de mulţimea leacurilor şi a părerilor auzite.

Invălmăşagul acesta de doftori şi de dofto-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rii, ţinea boala pe loc. Savu stătea fără simţire, doborît în pat, descărnat şi dogoritor... Baba Slamna, tot ascultând pe vindecătorii târgului n'a uitat nici biserica şi rugăciunile ei. A trimis vorbă şi plocoane pusnicului Silvestru, dela schitul Negara, a plătit liturghii şi molifte părintelui Năstase... Şi fiindcă Dumnezeu zăbovea să tămăduiască pe Savu, bătrâna se hotărîse să facă bolnavului şi Sfintele Masle.

Savu bolea de moarte în odăiţa lui înăbuşitoare. Sudori reci îi năclăiau fruntea şi obraji... Limba i se învârtea în gură, arsă şi cafenie, ca un „trandafir" la grătar. O spuzeală roşie, ca mii de pişcături de purece, îi ieşise pe piept şi pe spate. Căldurile cari urcau la cap erau atât de mari încât bietul Savu era aci nebun (că paznicii de lângă el trebuiau să-l adune în braţe, din tindă şi de sub pat) aci neştiutor şi nevinovat ca un viţel, care n'are nici o cuviinţă şi nici o ruşine pentru întâmplările lui fireşti.

Tot târgul a aflat că Savu zace greu bolnav şi cercetătorii s'au înmulţit. Fiecare întreba pe cei din casă dacă au chemat pe cutare babă de la Peret, pe cutare moş descântător şi vraciu, de la Papa, pe cutare moaşă doftoroaie, de la Dulceanca... Nicolache Piua-Petri a întrebat, într'o zi, la cafenea, pe prietenii cari îi vorbeau de Savu şi-l compătimeau:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

— De ce nu daţi de veste doctorului Cloajă?

Nimeni nu se gândise la aşa ceva!... Cineva dintre cei ce-şi luau cafeaua i-a spus lui Nicolache că doctorul Cloajă — împovărat cu două plăşi din judeţ — va veni în Ruşi, a doua zi.

Doctorul Cloajă era doctor venit de peste munţi, învăţase la Pesta şi la Viena şi era pasăre fără pereche pe meleagurile noastre. Nu se potrivea în concepţii şi în practica meşteşugului doftoricesc cu nici unul dintre puţinii confraţi dintre Piteşti şi Turnu-Măgurele. Unii credeau că e un empirist, mai mult sau mai puţin şarlatan. Alţii credeau că a fost doftor de cai şi că, prin abuz şi fraudă, a început să doftorească pe oameni. Ciudăţia lui cea mare e că nu dădea medicamente şi nu scria reţete... Iar când scria, scria numai — ca să nu uite bolnavul — scăldături, ceaiuri, ce să mănânce, ce să nu mănânce... Totuşi bolnavii pe cari îi tămăduia nu erau puţini şi deci, o bună mărturie că acest doftor răzleţ ştia ce face.

Nicolache Piua-Petri, care venise în Ruşi pentru câteva treburi şi pentru un inevitabil chef cu lăutari, s'a întâlnit a doua zi cu doctorul Cloajă şi i-a vorbit de Savu:

— Hai, doctore, să-l vedem. E păcat să moară omul cu zile. Zice că arde ca un cuptor şi aiurează... Nu mai are privire omenească, nu mai cunoaşte pe nimeni, nu mai are nici simţul nevoilor dobitoceşti...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— No, că eu n'am căzut în târgul ăsta, acum, întâia oară... De ce nu m'au chemat? Auzit-au doar şi ei de doctorul Cloajă... Şi apoi cum vom „mere“ nechemaţi?...

— Te duc eu, ca prieten al lui Savu, pe socoteala mea...

— No, atunci să „merem“...

Era o zi luminoasă de iarnă. Cerul ertător, albastru, învelea lumea albă şi pocăită. Scânteia zăpada pe acoperişuri şi era deabia atât de frig ca să nu înceapă străşinile să picure. Au plecat amândoi de la cafenea şi au pornit spre casa lui Savu Pantofaru.

Doctorul Clojă era scund, îndesat, puţin cam pântecos şi cu cizme cari îi veneau până la vintre. Pe deasupra, purta un cojocel galben şi în cap o caschetă muscălească. Au intrat în odaia lui Savu, dar i-a izbit deodată în faţă o căldură, o duhoare, puternică să dărîme pe Goliat!... Savu zăcea inconştient şi sufla ca un foale.

Doctorul Cloajă s'a oprit în prag, cu mâna la nas.

— No... de-acum eu mi-s doctorul Cloajă. Să iasă afară de aici tot natul şi să-şi ia cojocul în spinare.

După ce au eşit din odae baba Slamna şi cu ajutoarele ei, doctorul a deschis toate uşile, a deschis şi fereastra şi a întins, peste Savu, un cearceaf. Piua-Petri, care urmărea curios şi admirativ pe doctor, îl întrebă discret:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ndrr1901-1932

— Nu e primejdie de răceală ?

— Apoi, dragule, dacă n'a murit el până acum nu mai moare de aci înainte.

A trecut apoi în odaia de peste tindă şi a chemat pe mama Slamna.

— Ascultă, Bătrâno, ai în casă vreo butie desfundată, vreo putină de murături ?

— Am, domnule doftor, da' sânt toate prinse...

— No, atunci aveţi vie ? Aveţi vreun teasc pentru struguri ?

Piua-Petri interveni :

— Adică un jghiab pentru călcat strugurii, mamă Slamno...

— Avem, măiculiţă.

— Aide să-l vedem.

Doctorul se duce după babă, în şopronul din curte, şi vede teascul — larg, în bună stare şi adânc destul să se poată ascunde în el doi oameni culcaţi.

— No, e bun. Mătuşo, să-mi scoţi teascul de aici, să mi-l opăreşti, să mi-l speli bine şi să-l astupi cu un cep înfăşurat în cârpă ca să nu curgă.

Apoi doctorul se dezbracă, se suflecă, se spală şi vine la Savu. Il cercetează, îi priveşte limba, îi apasă pistruile roşii de pe trup, îi frământă pântecele, îi dibueşte şi-i măsoară splina.

— Acu să-i pun şi gradul... deşi spun pe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/morri1901-1932

deasupra că puţin îi lipseşte ca să nu arză cu flacără.

Pe când casnicii spală şi pregătesc jghiabul, doctorul ia un ştergar, îl umple cu zăpadă, îl face colac şi vine de-l împleteşte pe capul lui Savu... Peste câteva minute, Savu începe să suspine şi să mişte pleoapele.

— No, că e semn bun !

Doctorul aşează jghiabul în tinda aerisită şi răcorită şi pune să-l umple pe jumătate cu apă căldicică. Iar când porunca fu împlinită :

— Acum, săpun, un ciorap de lână şi toţi în jurul meu.

Luară pe Savu gol şi moale ca un mânzat înjunghiat, şi-l băgără în jghiab.

— Eu îi ţin capul în cealmaua asta cu zăpadă şi voi spălaţi-l şi frecaţi-l.

Când baia fu gata, doctorul spuse : — L-am spălat pe dinafară ! Acum trebue să-l spălăm şi pe dinăuntru... Băgaţi-l în cearceaf şi treceţi-l în odaia de alături, până când voi aduce de acasă ce-mi trebue.

Doctorul refăcu patul bolnavului. Aruncă salteaua de lână şi puse în locul ei o velinţă îndoită, aruncă pernele de puf şi apoi doborî şi perdelele de la fereastră.

Nicolache Piua-Petri se plimba pe-afară şi fuma. Doctorul Cloajă porunci din nou :

— Spălaţi bine teascul, opăriţi-l încă odată şi umpleţi-l, tot pe jumătate, cu apă rece de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

la fântână. Până când mă voi întoarce eu, găsiţi-mi o căldare mare, spurcată.... Şi nu mai faceţi nimic! Ţineţi-i, numai, ştergarul cu zăpadă, la cap.

Cei doi amici plecară. Pe drum, doctorul îi spuse lui Piua-Petri:

No, e lung să-ţi tâlcuesc ce ai văzut... Eu sânt învăţăcelul unei şcoli medicale neînţelese şi prigonite. Sânt doctor ca toţi ceilalţi, am patalama ca şi ei, dar lecuesc altfel decât ei. Deaceea, nu prea trăesc bine cu confraţii şi cu mai-mărimile de la Bucureşti... Savu e bolnav de tifos abdominal. Mai am câţiva bolnavi la fel, câţiva soldaţi şi câţiva prizonieri... E boală dela Plevna şi cu toate că aceştia au un tifos special — Flecktyphus — totuşi tratamentul se apropie... Am să-l bag pe Savu în apă rece, până când i s'or limpezi minţile.... Imi pare rău că nu ştii nemţeşte, căci ţi-aş da să citeşti lucruri interesante.... Acum vreo douăzeci de ani, la Praga, tot pe vreme de iarnă, un tific zăcea sus în etajul unei case înalte şi pe sub ferestrele casei trecea râul Moldau. Bolnavul într'un acces de delir, se aruncă, de pe fereastră, şi cade drept în apa râului, rece ca ghiaţa.... Nu s'a înecat. Curentul l-a dus devale. Au sărit oamenii, l-au scos şi l-au dus acasă... Urmarea: a doua zi bolnavul de tifos s'a făcut sănătos!... In războiul dela 1866, dintre Austrieci şi Prusaci, un doctor prusac trata pe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tificii dintr'un lagăr de prizonieri cu câte trei băi pe zi, făcute în râul rece care trecea prin lagăr.... Acum, iau tot ce-mi trebue şi mă duc la Savu să-i descarc maţele şi să-l spăl şi pe dinăuntru. Să vii diseară şi să-l vezi întors acasă din Kukusheim. unde a fost până acum...

Doctorul Cloajă s'a întors lângă bolnav, a executat riguros şi repetat şi spălătura interioară şi a început apoi să-l moae pe Savu, cu cearceaf cu tot, în trocul cu apă rece. In câteva ceasuri, cu ochii la termometru, doctorul l-a trecut de câteva ori prin baia miraculoasă.

Savu a înviat!... I s'a umanizat privirea, a recunoscut pe cei din casă şi a recunoscut şi pe doctor. Piua-Petri a venit, după cuvânt.

— Il cunoşti, domnule Savu?

— Cum de nu, e Dom' Nicolache.

— No, domnule Savu, să-i mulţumeşti domnului Nicolache că ţi-au venit minţile la loc... Acum să trăim ca fraţii, dar să ne socotim ca Saşii. Munca mea pe ziua de azi mi-a plătit-o domnul Nicolache. Sânt mulţumit. D'a să ştii că nu e destul numai o zi de tratament... Măcar că tot ce ţi-am făcut a fost sub ochii tuturor, nimeni nu va putea să ducă, mâine, coarnele plugului aşa cum le-am dus eu. Vrei să viu şi mâine şi poimâne şi să te salt cu totul din nevoe?

— Mai întrebi, domnule doctor?

— Apoi bine, atunci să-ţi spună domnul Ni-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

colache cât mi-a plătit ziua şi să-mi plăteşti la fel, câte zile voi sta cu dumneata.

— Aşa să fie, domnule doctor!

— Fain!... Bătrâno, să fierbi, până mâine, cinci ocale de prune uscate cu zeamă multă, şi să le pui pe urmă la răcit. Să-mi cauţi, în acelaş timp, şi o oca de miere stoarsă... Până mâine, să nu-i daţi bolnavului să bea decât apă din sticlele pe cari le-am adus eu... Va să zică până mâine: Zăpadă la cap, foc puţin în sobă şi fereastra deschisă. Dacă s'o aprinde iar la faţă şi o începe să aiureze, să veniţi să mă chemaţi... Vă las. Noapte bună, domnule Savu!...

Servus, domnule Nicolache!...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

VII

O OGLINDĂ CARE VEDE DEPARTE

In zilele următoare, doctorul Cloajă a venit regulat, dar chiar din ziua a treia i-a spus lui Savu, deschis şi cinstit.

— No, te-ai făcut bine... Vei fi slăbănog încă multă vreme şi vei sta în casă ca un sticlete în colivie, dar nevoie de mine nu mai este... De mâine încolo, cât voi mai veni, îmi vei plăti pe jumătate...

Intr'o zi de pe la mijlocul lui Februarie, pantofarul după ce revenise printre oamenii teferi, cu griji, cu treburi şi cu prăvălie, îşi aduse aminte de grădina lui, cu lac în fund şi porni ca s'o cerceteze... Se simţea că iarna îşi strânge cortul şi că primăvara stă să vină... In soarele după amiezii, crengile copacilor îmbrăţişaţi aruncau pe zăpada subţiată o broderie de umbră, capricioasă, nedescurcată, cu lipsuri mari pe ici pe colo. Lacul din fundul grădinii mai păstra pe margini un tiv albăstrui de ghiaţă, dar în mijloc era despovărat,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

străveziu până în fund şi înfiorat de pulsul izvoarelor ascunse. O dumbravă pitică de brădet creştea în profunzimile de viu cleştar şi făcea, în cadrul gol şi alb al lui Februarie, poartă ca din poveşti spre primăveri fără de moarte, spre ţări dorite sau visate şi spre tainele cari înfloresc atât de felurit, de la inimă la inimă.

Savu Pantofaru se opreşte lângă lac şi se aşează, în soare, pe o bancă intrată cu un picior în apă. Işi pune un cot pe spătarul băncii şi pumnul sub bărbie. Aşa cum stă, chipul tot i se resfrânge în lac, printre crengile desfrunzite, şi printre cei dintâi nori, pe cer albastru, cari prind să vestească primăvara. Se vede bine ca într'o oglindă... Săptămânile de boală au pus pe obrazul lui o pecetie nouă. Din chipul aproape rotund, îmbujorat şi copilăresc, pe care-l avea, a eşit un obraz prelung, brăzdat de suferinţă şi dospit în gânduri. Nasul i s'a făcut mai mare, ochii mai adânci şi gura strânsă şi rezervată. Inainte, Savu, pentru privitorul destoinic să citească în pergamentul unei fizionomii, părea un negustor de treabă, cu gândurile la tejghea, la meseria lui, acasă şi de câteva ori pe lună — la biserică. Acum Savu arată ca un om duhovnicesc. Privirea lui ajunsese lăuntrică şi adâncă. Trăsăturile feţii lui eşiseră din grăsime şi din mediocritate şi aveau arcuri dureroase şi inteligente.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Din cismarul cumsecade, tihnit şi uşor nerod ieşea acum — în faţa apei şi a zilelor viitoare — un om intim săpat şi şlefuit de dalta suferinţelor tăinuite. Savu priveşte imaginea din lac... E spânatică, liniştită şi... *dincoace* de vâltoare... Cealaltă era încadrată în turban şi în barbă arămie, iar vâltoarea era aci, setoasă, neertătoare! Şi vâltoarea aceasta era în inima lui Savu... Bietul Mahmud!... Stătea, cu ochii aproape închişi, secerat de boală, sleit de puteri şi — precum s'a dovedit pe urmă — cu imineii plezniţi de atâta drum...

Şi toată lumea era pornită spre îndurare. Iorgu Mutafu, chiar şi el, înăsprit de război şi de privelişti crude, se gândea să-l scape pe bietul Turc, şi să-l dea pe nişte mâini milostive. Dar el, Savu, n'a voit! Cu o lovitură la cap, l-a răsturnat pe sărman, în vâltoare!...

Dacă nu se amesteca Savu, Turcul era să ajungă la spital, doctorul Cloajă l-ar fi văzut, şi Mahmud scăpa de lungoare precum a scăpat el însuşi. Şi acum Mahmud şi-ar fi venit în fire, ar fi aici în târg, ar fi învăţat douătrei boabe româneşti şi ar fi aşteptat şi el, ca toţi ceilalţi, împăcarea împăraţilor şi întoarcerea la vetre. Dar Savu s'a pus deacurmezişul!... Departe, cine ştie unde, la ţărmul mării, acum în ceasul ăsta, când soarele înfioară, prin pătura de omăt, măruntaele pământului, cadâna lui Mahmud şi copilaşii lui privesc în zarea apelor şi pândesc coşurile vapoarelor

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

aducătoare de veşti... Vor începe să vie vitejii de la Plevna. Prizonierii liberaţi vor începe să pogoare din corăbii, bărboşi îmbătrâniţi şi cu hainele peticite... Dar Mahmud nu va pogorî deloc. Copiii şi soţia lui vor umbla plângând, pe la pragurile celor întorşi din robie, şi vor întreba dece n'a venit şi Mahmud !...

Şi acesta, care se vede aci, în apa înfioratã, singur ştie unde e Mahmud ! Singur ştie cum a ajuns Mahmud acolo unde este şi singur poartă pe suflet, astăzi, piatra de moară a acestei înfricoşate taine !

O lacrimă alunecă din ochii lui Savu şi cade pe banca bătrână, în raza soarelui, atât de bun, atât de împăciuitor ! Cine îi spune lui Savu care e ţara, unde este satul ori târgul, şi care este casa lui Mahmud !... Ar porni acuma pe jos, până acolo... Ar ajunge în piaţă, ar găsi un tâlmaci şi s'ar duce la Mahmud acasă : — Nu-l mai aşteptaţi pe Mahmud. Nu mai vine. M'a trimis pe mine, în locul lui. Voi fi robul vostru. Voi aduce apă, voi tăia lemne, voi învăţa să vă gătesc bucate turceşti, voi lua pe copii în cârcă şi-i voi plimba prin grădină... Voi învăţa limba voastră, voi răbda de foame, la frig, la palme... şi dacă veţi găsi cu cale voi răbda să-mi tăiaţi şi capul ! Numai primiţi-mă să vă slujesc, să vă port de grijă, şi să vă iubesc în locul lui Mahmud !...

S'a gândit, de câteva ori, la lumina rarelor fulgere cari mai luminau în noaptea boalei

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lui, s'a gândit la moarte şi la judecata care-l aşteaptă... Dacă Dumnezeu i-a dăruit iarăşi sănătatea. Dumnezeu are cu el o deosebită socoteală. Să-l fi chemat numaidecât, după uciderea lui Mahmud, ar fi fost amar şi vai de sufletu-i!... Dar cerescul Stăpân s'a răzgândit; l-a trimis înapoi la viaţă şi la ispaşă. E gata s'o înceapă! Şi cum s'o înceapă altfel decât cu prima treaptă: spovedania în faţa unui duhovnic? E creştin, din părinţi creştini, a făcut un păcat mare: a omorât un om. A fost ceasul rău, a fost fumul beţiei, a fost ispită de la cel Viclean, a fost sângele strămoşilor care cerea răzbunare... ce ştie un prost ca el? Savu, care se ţinea de creştin şi de om milostiv, a căzut în păcat de moarte: a luat zilele unui om! S'a născut în credinţa creştină şi urmează legea lui Isus Cristos, deşi n'a avut, până acum, niciodată gândul să cerceteze singur această lege şi să citească sfintele ceasloave... A fost şi e mereu unul din grămadă, prost şi necărturar... Dar a dat peste el un păcat greu şi nesuferit!... Trebue să-şi caute astâmpărul inimii şi să dea ispaşa pe care îi vor cere-o!... Atâta înţelege şi atâta stabileşte Savu Pantofaru, acum, pe marginea vâltoarei evitate, dincoace de moartea ocolită, când soarele pieziş de iarnă destăinueşte brădetul viu din lac şi face, din suprafaţa lui, oglinda oscilaţiilor conştiinţei...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

VIII

SINDROFIE TEOLOGICĂ, LA PĂRINTELE NĂSTASE ACASĂ

Cu toate că vremea se muiase, pe la sfârşitul lui Fevruarie, la începutul lui Martie a fost diu nou un crâncen iuruş de zăpadă. In ziua de şase Martie, pe câmpia Munteniei viscolea, ca după căderea Plevenei, cu trei luni mai înainte. Aflase toată lumea, aflaseră ostaşii, cari aşteptau cu arma la picior, că pacea între Ruşi şi Turci s'a iscălit, la San-Stefano. Dar pentru noi Românii pacea venea nu cu ramura de maslin, ci cu creanga de măcieş. Protectorii creştinătăţii ne răşluiau trei judeţe basarabene şi vorbeau să ne dea Dobrogea — dacă vom fi cuminţi şi nu-i vom irita.

Aceste mari întâmplări europene ajungeau, prin zvon şi prin *Românul* şi în cârciuma lui Vancea şi în cafeneaua lui Mavromati... Dar Savu Pantofaru le afla cel din urmă, fiindcă, după ce se sculase din pat, se arăta rar de tot prin târg. La biserică se ducea mai regulat ca

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

înainte şi în ziua de Buna Vestire s'a întâlnit la biserica părintelui Năstase cu Iordan Ostreanu şi cu Domnul Ţigle grefierul.

Iordan Ostreanu învăţase seminarul fără să-l isprăvească. Băutura şi viaţa lui deşuchiată îl făcuseră ne-om, la treizeci de ani. Orbise şi damblagise. Dar, odinioară, în seminar, avusese o voce caldă şi dramatică, pe care o căuta acum la strană, în răspunsurile Sfintei Liturghii, cum ai căuta o pungă ascunsă şi nimicită, în cenuşa unei case arse.

După slujbă, Părintele Năstase pofti pe prieteni la sfinţia sa, acasă, să guste câte un pahar de vin şi câte o bucată de artos. Savu Pantofaru îl sprijinea pe Iordan. Domnul Ţigle discuta cu părintele Năstase, dacă Ruşii vor fi atât de neomenoşi şi de înşelători ca să ne jupoae de cele trei judeţe.

— Vor să ne ia ochii cu ţinutul Tulcei şi al Kiustengei. Vor să ne ia creştini şi Români şi să ne dea, în schimb, Turci şi Tătari.

Savu Pantofaru prinse cuvântul din urmă:

— Cine vrea să ne dea Turci şi Tătari, domnule Ţigle?

— Ia, Impăratul Sfintei Rusii.

— Cum aşa?... întrebă Savu cu neaşteptat interes.

— Poi, n'auzi?... Ruşii cer înapoi cele trei judeţe de peste Prut şi ne îndeamnă să primim partea aia de sub gurile Dunării, limba aia de pământ dintre Dunăre şi Mare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

— Şi acolo sânt numai Turci şi Tătari ?

— Or mai fi ei şi Bulgari şi Greci, dar temelia e turcească.

Casa părintelui Năstase era curată şi rânduită, ca un stup, dar fără nici un zumzet de copii, fiindcă preoteasa Smărăndiţa era stearpă ca Sara lui Avraam, iar părintele Năstase nu cuteza să nădăjduiască minunea unui fecior la bătrâneţe.

Savu Pantofaru se rugă de cucoana preoteasa să-l cinstească mai curând cu o ceaşcă de cafea decât cu vin şi când sosi cafeaua „mai bună ca la Mavromati“ ! — cismarul deschise cu părintele Năstase o mare pricină teologică.

— Cinstite părinte, mult mă cutremur în inima mea, când aud în biserică : *Aştept învierea morţilor şi viaţa veacului ce va să fie. Amin...* Mare taină ! Ce spun cărţile bisericeşti : învia-vor toţi morţii, cari au murit, decând e lumea, sau numai cei ce au crezut în Iisus Christos ?

— Kir Savule, greu lucru mă'ntrebi !... Vor învia mai întâi fiii bisericii, botezaţi, spovediţi şi împărtăşiţi, dar vor învia, fără doar şi poate, şi toţi ceilalţi câţi au murit, de la începutul lumii şi până la ceasul judecăţii...

Iordan Ostreanu, cel care a învăţat odată mai multă carte bisericească decât părintele Năstase, îşi aduce aminte de citiri şi de discuţii din seminar :

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— A-a-a-şa este, cin-cin-cin-stite Părinte ; de-de-de-aceia zi-zi-zi-cem... „pă-pă-pă-nă la o-o-ob-ştească înviere...“.

— Adevărat, aşa zicem, în molitfa dela înmormântare : *şi sufletul să se mute acolo de unde şi fiinţa şi-a luat, până la obştească înviere...* adică până la învierea tuturor... De altă parte, tot la înmormântare se zice, în Sfânta Evanghelie : *„Amin, amin zic vouă că vine ceasul şi acum este când morţii vor auzi glasul Fiului lui Dumnezeu şi cari vor auzi vor învia.* Şi tot în Sfânta Evanghelie se zice, la Judeţul cel înfricoşat : *Când va veni Fiul-Omului, intru mărirea sa, şi toţi sfinţii îngeri cu el, atunci şedea-va în judeţul slavei sale, şi se vor aduna înaintea lui toate neamurile şi îi va despărţi pe unii de alţii, precum desparte ciobanul pe oi dintre capre...* Va să zică, se vor aduna înaintea lui toate neamurile de pe pământ, şi creştini şi necreştini, cum i-a găsi ceasul judecăţii.

— Înţeleg, cinstite părinte... Toţi vor învia şi toţi se vor înfăţişa, ca la tribunal.

Domnul Ţigle grefierul, printr'o firească asociaţie de idei, dar fără pic de glumă ori de neîncredere, spune, cu ochii lui deschişi şi reci :

— Acolo să vezi dosare şi arhivă !

Iordan seminaristul, care e mai slab în credinţă decât toţi, nu vrea să admită această analogie :

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Do-do-do'mle Ţigle, a-a-a-colo tri-tri-tribunalul e fă-fă-fă-ră arhivă şi fă-fă-fă-ră grefieri...

Savu, care-şi urmăreşte gândurile lui, pune altă întrebare:

— Doamne, cinstite părinte, la judecata viitoare, cei străini de Christos şi de biserică fi-vor oare osândiţi din capul locului, fără nici o întrebare şi fără nici o cercetare?

— Kir Savule, înţelepciunea dumnezească nu poate să fie mai prejos decât cea omenească. Nu putem să ştim, lămurit, cum şi ce fel, dar nimănui nu i-se va face nici o nedreptate. Cei ce au trăit mai înainte de Christos, cei ce n'au auzit niciodată de Sf. Evanghelie, cei ce n'au văzut niciodată Sf. Cruce cu Domnul răstignit (fiindcă nici un apostol n'a putut să pătrundă în pădurile sau în gheţurile lor) unii ca aceştia vor fi judecaţi cu pogorământ. Dar ceilalţi cari au trăit lângă sfintele altare şi n'au întrebat niciodată ce este acolo....

— Dacă însă aceştia erau legaţi de altă lege, pe care o socoteau adevărată şi sfântă, din toată inima, şi era gata să-şi dea viaţa pentru ea întocmai ca mucenicii noştri din vechime?

— Ce să-ţi spun, Kir Savule, toate legile celelalte trebue să se sfârşească în Isus Christos, precum toate râurile se sfârşesc în mare. Nu este ertat să rămână în drum şi să nu recunoască legea legilor...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Aşa e, cinstite părinte, dar ce ne facem, că nu toate apele ajung în mare, ci unele se fac bălţi închise şi nu toate legile recunosc biserica... Una rămâne lege ovreiască, alta lege turcească... Şi acum eu stau şi mă întreb câte odată, în prostia mea, cum va eşi, de la judecata viitoare, Ovreiul care ţinut la legea părinţilor, sau Turcul care şi-a dat viaţa pentru credinţa în Alah ?

Domnul Ţigle care trăeşte lângă cei ce împart dreptatea şi ştie ce este şi pravila veche şi codul nou, ar fi de părere că judecata se va face după legea pretinsă de fiecare împricinat.

Părintele Năstase îşi goleşte paharul, surâde conciliant şi spune cu bun simţ :

— Domnule Ţigle, într'o pricină ca asta ne găsim ca acei copii din poveste, în inima pădurii fără de cărări... Să ne întoarcem acasă pe poteca însemnată cu cenuşă şi să nu ne îndoim, nici o clipă, că la judecata lui Dumnezeu dreptatea va străluci ca soarele. Toţi vom fi judecaţi cu dreptate. Cum, ce fel, după ce pravilă — o ştie judecătorul cel ceresc.

Savu se simţi mulţumit de socotinţa părintelui Năstase.

— Da, cinstite părinte, aceasta trebue să fie încredinţarea noastră : la obştească judecată nimeni nu va fi nedreptăţit, nici Turcul nici Ovreiul şi nici o altă lege.

Domnul Ţigle, care nu are multă înclinare

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

către asemenea discuţie, aduce vorba mai întâi despre interpelarea din Cameră a lui Pake Protopopescu şi de răspunsul lui Cogălniceanu, ministrul de externe. Apoi, ca unul care citeşte zilnic *Românul*, spune grav:

— Mi-se pare că lucrurile, în loc să se descurce, se încurcă şi mai rău. Englitera şi-a trimis corăbiile de război la Constantinopol. Ruşii au cerut Turcilor să poftească pe Englezi să se depărteze... Englezii au răspuns: stăm pe loc nemişcaţi, până când Ruşii se vor căra din jurul dumneavoastră...

Dar tot acest vălmăşag de interese internaţionale, de poteci diplomatice şi de ţeseturi împărăteşti n'are nici o trecere în ochii pantofarului. Cel mult, îl îndeamnă să scoată, din inima lui tainic preocupată, această întrebare:

— Cum s'o împăca, cinstite părinte, învăţătura pe care o auzirăm astăzi la biserică cu sângele vărsat de împăraţi, în războelele dintre ei? Cum şi-o da seama împăratul Alexandru, în ziua cea deapoi?

— Kir Savule, războelul pentru Cruce are osebită pravilă. Nu cântăm noi în biserică: *„Biruinţă pravoslavnicilor împăraţi asupra celor protivnici dărueşte şi cu crucea ta păzeşte pe norodul tău?“*

Savu Pantofaru, fără să cuteze să măsoare prostia lui cu înţelepciunea părintelui Năstase, întreabă totuşi într'o doară:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Iartă-mă, cinstite părinte, da' de ce pusnicul Silvestru, de la schitul Negara, zice că războiul este o urgie a iadului şi, ca să nu-l mai vază, s'a ascuns de astă vară în fundul pământului?

— Ăla e călugăr, ăla e schivnic. Călugării şi călugăria merg pe alte căi, pe cari noi nu putem să umblăm.

Iordan Ostreanu are, din zilele din seminar, urâte amintiri despre călugări. Este împotriva lor şi a precăderii pe care o au în biserică. Domnul Ţigle, care s'a întâlnit cândva pe la Giurgiu cu nişte călugări greci, este şi el rău dispus pentru cinul călugăresc:

— Călugăria o fi avut rostul şi folosul ei în vremurile vechi. Dar de atunci în coace lumea s'a schimbat şi călugăria a rămas ca un copac uscat.

Savu nu poate să spună pentruce, dar crede în cugetul lui, că aceşti prieteni, în frunte cu părintele Năstase, n'au căderea şi priceperea să judece călugăria şi pe călugări.... Un sfânt, ca schivnicul Silvestru, cum poate să fie judecat de un părinte căldicel, pântecos şi cu nevastă, ca părintele Năstase?...

Îi mai era aminte lui Savu să întrebe încă un lucru:

— Când vin sanitarii şi culeg morţii de pe câmpul de război, îi îngroapă pe toţi la olaltă?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

Domnul Ţigle răspunde :

— Turcii cu Turcii, Ruşii cu Ruşii, Românii cu Românii...

— Da' de pildă, cu Turcii cari au murit dincoace de Dunăre, prin meleagurile noastre, cum au făcut?

Aici răspunde părintele Năstase :

— Când au fost mai mulţi, i-au adunat pe toţi într'un ţarc. Când a fost numai câte unul, l-au îngropat afară, lângă gardul cimitirului creştinesc.

— Nu era mai bine într'un colţ din cimitirul nostru?

— Kir Savule, în cimitirul blagoslovit de biserică, n'au loc decât cei botezaţi, spovediţi şi împărtăşiţi.

Savu ar fi voit să mai răspundă ceva... Dar se simte greu împovărat şi fără de cuvânt. Işi înghite amărăciunea şi de el ştiuta lui vinovăţie şi se scoală cu ceilalţi ca să plece.

Dar Iordan Ostrcanu, fără de veste, îi aduce o rază de lumină :

— A-a-a-ici poate să fie şi a-a-altfel... Cu-cu-cum zici, când arunci ţă-ţă-ţă-rână, în coşciugul mo-mo-mortului?

Părintele Năstase recitează :

— *Al Domnului este pământul şi plinirea lui, lumea şi toţi cei ce locuesc într'însa.*

— A-a-a-poi vezi!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Părintele Năstase începe să râză cu mare haz:

— Bravo, domnule Iordan!... Va să zică mă rămăseşi! Când îţi spun eu că eşti mai cărturar decât toţi popii din Teleorman, bez Vlaşca şi Ruşciucul!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

IX

IN CIMITIR, A INFLORIT LILIACUL

Era după Sfântul Gheorghe. Grădinile şi codrul se învestmântaseară în frunză nouă şi cântăreţii primăverii se desfătau în ramuri. Savu Pantofaru mergea încet dar statornic pe linia cea nouă de mişcare sufletească şi de purtare în lume pe care pornise decând se ridicase din lungoare. Nu mai era negustorul cu încăpăţânări lungi la preţ şi cu trei noduri la pungă, cum fusese. Se învoia cu muşteriul mai degrabă, îşi plătea calfele mai bine şi dădea liturghii la toate bisericile târgului. Schimbarea aceasta nu supăra pe nimeni, fiindcă Savu nu avea nici nevastă, nici copii şi nimeni nu putea să-i bage vină că nu mai strânge bani, precum strângea. Dar erau alte părţi, din felul cel nou al pantofarului, cari puneau pe oameni în mirare şi le dedeau de vorbă. Savu, cel ce până aci nu avea nici un gând deosebit în cap şi nu ştia şi nu poftea decât ce ştiau şi ce pofteau toţi târgoveţii din

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ruşii-de-Vede, acum te uimca şi te zăpăcea cu fel de fel de întrebări şi de năzăreli, nepotrivite cu meseria şi cu prostia lui de mai-'nainte.

Cei câţiva oameni inteligenţi din târg şi dimprejur, între cari Piua-Petri şi doctorul Cloajă, vorbeau despre el cu mirare. Doctorul spunea:

— Şusterul nostru a ajuns alt om! Uneori, după boala de care a zăcut el, te scoli slăbănog şi zănatic... Dar el s'a sculat cu mai multă lumină în cap de cât avea...

Majoritatea târgoveţilor şi mai cu seamă tovarăşii lui de meserie îl compătimeau cu făţărnicie:

— Săracu Savu! Nu se putea să nu-i rămână un pui de scrânteală, după ce atâtea zile a fost nebun de legat... Te joci cu lungoarea, dom'le!... E boală afurisită!...

Dar cei cari aveau cuvântul cel mai ascultat, asupra stării lui Savu, erau oamenii lui din prăvălie.

Aceştia îl văzuseră zi cu zi, ani întregi, înainte de boală şi-l vedeau şi acum (nu atât de mult ca mai 'nainte dar destul de des) ca să fie cei mai buni observatori ai purtărilor pantofarului. Ziceau toţi, într'un glas:

— Jupânul nostru e om bun ca decând l-am pomenit. Dar înainte de boală era cu inima şi cu ochii numai la meserie... Era în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fruntea breslaşilor... Ţinea la muncă, ţinea la marfă, ţinea şi la parale... Acum pare că doarme cu ochii deschişi! Stă la tejghea şi citeşte cărţi; nu te aude când îl strigi; ne lasă pe noi să-i facem preţurile şi să-i vindem marfa şi ne întreabă uneori lucruri de te cruceşti — pe semne de prin cărţile alea, pe semne de pe lumea cealaltă!

Mama Slamna spunea confidenţial celor câteva surate ale sale — fete mari în Zaveră:

— Soro, ce să-ţi spun: Savu e tot aşa precum îl ştii, pâinea lui Dumnezeu! Da' de una nu-mi place: că a lăsat prăvălia pe mâna ucenicilor şi nu-şi mai numără paralele... Ştiu eu ce să zic!... O fi mai bine primit aşa înaintea lui Dumnezeu. Că mai înainte, dimineaţa, se închina ce se închina şi pleca la prăvălie... Azi, se închină câte un ceas şi cu ceaslovul în mână, ca un popă!...

Alte apucături noui şi curioase, pe cari i le găseau lui Savu prietenii şi concetăţenii, erau multa lui plimbare afară din oraş şi cercetările la cimitir. Mai înainte, pantofarul era o fiinţă sedentară, mai sedentar decât toţi cei din breasla cismăriei. Nimeni nu-şi aduce aminte să-l fi văzut pe Savu, până a nu fi bolnav, umblând singur prin pădurea Vezii, pe valea Bratcovului sau printre vii. Doar, cine ştie când, pentru vre-o căruţă de lemne, ori la culesul viilor, ori la culesul porumbului şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

atunci mai era cu el şi altă lume. Nu era nici o mirare şi nici o ghicitoare. Dar acum cine putea să ghicească pentru care pricină rătăceşte Savu prin pădure, sau bate câte o poştă pe potecile dintre vii? Cu drumul la cimitir era o ciudăţenie şi mai mare. Savu a fost cel dintâi care a început să facă grădinărie la capul răposaţilor din Ruşi... Până aci sădeau mamele şi bunicele câte o steblă de busuioc, la mormântul celor adormiţi, dar răzoare de flori, ca în grădină, nu se pomenau în cimitirul nostru. Sădeau rudele celor adormiţi copaci şi copăcei, salcâmi şi liliac şi (mai rar) altoiau trandafiri, în măcieşi.

Savu a prefăcut în grădiniţă locul cel de veci unde odihneau părinţii lui. Intr'o zi, pantofarul stătea în cimitir, lângă florile tinere, puse în pământ de el, şi lângă pâlcurile de liliac sădite de bătrâni. Era înainte de amiază şi tot cimitirul era un ostrov înflorit, în oceanul cerului albastru. Iarba crescuse printre morminte şi peste ele, mai grabnică şi mai viguroasă decât în cea mai grasă fâneaţă. Potecile deabia se mai cunoşteau şi mirosul micilor dumbrăvi de liliac în floare mângâia inima şi trimitea departe tristeţea crucilor. Multe dintre ele nu se mai vedeau. Le doborîse vântul încă din anii trecuţi, sau le covârşise buruianul de est-timp. Pe unele morminte, creşteau copăceii cu floare albă; pe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ndrr1901-1932

altele curgea fuiorul sur al sălciei pletoase. Cimitirul îşi pierduse jalea. Florile de câmp începeau să prevestească apropierea lunei Mai, prin hăţişurile proaspete, ridicate din ruina hăţişurilor de acum un an, moarte fără să cunoască coasa.

Savu îşi făcuse o bancă (întărind o scândură între trunchiurile a doi salcâmi şi bătând încă una, după trunchiuri, în chip de spătar) şi întârzia aci, adâncit sufleteşte, câte un ceas şi câte două. Nicăeri Savu nu găsea mai multă tihnă oaselor şi sufletului decât aci, între salcâmi şi alături de crucile cu numele părinţilor. Se mira că trăise atâţia ani, fără să bănuiască izvoarele de ertare şi de pace cari susură la căpătâiul celor adormiţi. Îşi aducea aminte de convorbirea din casa părintelui Năstase şi, fără pic de mândrie ori de bizuinţă în vre-o închipuită înţelepciune, socotea că oamenii oricât ar fi de iscusiţi şi de învăţaţi nu pot să ştie mai mult decât acest mângâetor loc de odihnă. Îi spunea inima că aci, sub leasa ierburilor înfrăţite şi sub liliacul înflorit, e mai multă învăţătură decât în toate cărţile de pe pământ.

Savu urmărea cu ochiul diversitatea tulpiniţelor şi a lugerilor, cari se ridicau din nevăzute rădăcini îngropate, şi urmărea mai ales florile felurite cari terminau sus lugerul mlădios, licăritor în soare. Imaginea aceasta se prefăcea, în laboratorul simţirii lui spo-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rite în fagure de analogie şi de revelaţie. I se păreau aceşti răposaţi, îngropaţi aci sub flori, rădăcinele nevăzute ale unor existenţe reale şi aeriene, cari se ridicau în sus spre Dumnezeu şi fiecare în parte desfăcea, acolo în slavă, spicul unei flori deosebite... Şi Savu era sigur că precum aici nu este nici o nesuferire şi nici o ceartă, între umbreluţele de liliac şi ghioceii sădiţi de el, tot aşa nu este nici o duşmănie între adormiţii cu oasele în pământ dar cu floarea sufletului în ceruri.

Şi sufletul lui Savu se lăsa purtat molcom de această certitudine lăuntrică, aşa precum te laşi purtat de o luntre, în josul unei ape... Dar, fără de veste, din unda înflorită şi zglobie un ghiot de piatră izbea în fundul bărcii... Toată această dulce aţipeală de Aprilie e spintecată de jos în sus!... Din fundul acestui mormânt, cu sălbi de ghiocei, răzbeşte tainic: Mahmud!... Mahmud!...

E prea slabă o conştiinţă omenească, pentru a putea păstra în ea duhul unui vulcan pecetluit!... Lumina cea nouă din cugetul lui Savu, priceperea odihnei acestor răposaţi şi tot ce vede azi, cum nu vedea altă dată, îl îndeamnă la descărcarea poverii strivitoare!.... Pădurile şi prăpăstiile, străbătute în zilele de boală, nălucesc, ca înr'un fulger, când scoţi noaptea capul, pe fereastră. Taina trebuie dată afară din castelul ei înfricoşat. Remuşcarea trebue răstignită.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr/1901-1932

X

CEASUL HOTĂRÂRII VINE

Aşa a dus-o Savu până pe la sfârşitul primăverii. In plimbările lui singuratice, în nopţile fără somn ca şi în ceasurile de visare din cimitir s'a întărit în el definitiv gândul cel mare al destăinuirii cerute de biserică.

Se scula uneori noaptea, ca trezit de cineva, se ridica din aşternut şi vorbea cu el însuşi... Câtă vreme pot să mai ascund fapta pe care am săvârşit-o?... Intr'o zi, voi cădea în genunchi în piaţă şi voi mărturisi tuturor: „Eu am omorît pe Mahmud!“ Am vărsat sânge omenesc!... Ziua şi noaptea, gândul acesta stă colca, în ţeastă, ca un nevăzut, dar neobosit painjen. Mi-am încărcat sufletul cu păcatul cel mai grozav de pe pământ... Mahmud e bun şi doarme alinat, lângă tata şi mama, ca un copil al lor... Mi se pare uneori că simt cum se scurge, printre flori, pacea somnului lui Mahmud... Şi despre tata şi despre mama nu-mi spune inima nimic dojenitor. Dorm şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ei, fără stinghercală şi fără mânie asupra mea, că le-am adus pe acest mosafir de altă lege...

Dar faţa lui Dumnezeu stă ascunsă — cu tot cerul — în nori posomorâţi şi ameninţători!... Mahmud poate să ierte; tata şi mama pot să ierte; stăpânul lor şi al meu, dătătorul de pravili, nu poate să ierte sângele vărsat! Se zice în psalmul din biserică: *Izbăveşte-mă de sângiuiri, Dumnezeule, Dumnezeul mântuirii mele!...* Ce poate să însemeze aceasta altceva de cât: Izbăveşte-mă de omorul pe care l-am făcut?... Cine poate să izbăvească de sângele vărsat decât numai singur Dumnezeu, el care porunceşte: *Să nu ucizi!*

...Avem biserica lăsată nouă de Domnul Cristos şi de sfinţii lui apostoli... Avem în ea preoţi, taine, pravili şi porunca spovedaniei, măcar o dată pe an... Şi mai avem şi această înţeleaptă îngăduinţă să umbli lumea întreagă dacă pofteşti şi să-ţi alegi un duhovnic, pe pofta inimii... Părinţii dela bisericile din târg sunt oameni cumsecade şi au toţi dar de la Dumnezeu... Unul e bun de împăciuire când se sfădesc soţii între ei. Altul are glas ca de privighetoare. Altul citeşte molitfe bine primite la Dumnezeu şi gonitoare de duhurile rele... Dar i se pare lui Savu că aceşti preoţi, cunoscuţi şi prieteni cu el, o să stea înaintea tainei lui — dacă ar fi să se

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ndrr1901-1932

spovedească lor — ca înaintea ceaslovului grecesc pe care îl avea deunăzi Dumitru Găzaru şi-l arăta prin târg.

Savu se gândeşte de mult—în fiecare zi mai înscăunat — să se ducă la Schitul Negara şi să se mărturisească sihastrului Silvestru. Acest călugăr despărţit de lume şi de amăgirile ei, ascuns în sihăstria lui cca fără soare, i se pare omul duhovnicesc cel mai potrivit ca să asculte spovedania gata să-i spargă inima. Auzise Savu mai de mult şi a aflat încă odată dela mama Slamna că bătrâna preoteasă Uţa, soacra lui Piua-Petri, cunoştea din tinereţe pe pusnicul dela Schitul Neagra. S'a dus la ea într'o seară — cu nişte papuci pe cari preoteasa îi trimisese la tălpuit — şi a întrebat-o despre pusnic.

Casa în care preoteasa Uţa îşi trăia amărâtele ei bătrâneţe, purtând pe braţe un fiu în vârstă de peste treizeci de ani, era fără pereche în tot Ruşul. Se pierdea, întreagă, între copaci bătrâni cari lăcrămau, se desfoiau şi se premeneau deasupra acoperişului cu lepră verde. Printre copaci, se ridica altă pădure de bălării amestecate şi mai ales de măturică — buruiana mormintelor — care dădea curţii dărăpănate o tristeţe mai grea decât a cimitirului. In hăţişurile nalte cât omul stăteau, doborîte de ani de zile şi vizibile iarna şi primăvara, o sanie putredă, un jghiab de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fântână, trântit cu gura în jos şi un pătul de porumb (în zilele lui) acum cu coastele frânte şi ieşite.

Când a intrat Savu în noianul de buruieni şi s'a apropiat de prispa casei, o armonică oftigoasă şi ţăvlită se auzea înăuntru. Iordan Ostreanu, când nu mai chinuia pe preotcasa Uţa, chinuia această biată sculă, rămasă în casa lor de la Muscalii cei vechi. Savu a dat bătrânii papuci dreşi şi i-a spus că n'are nimic de luat pe ei, fiindcă este dator Domnului Nicolaşe. Au vorbit de una de alta, pe când Iordan îşi umplea tabacherea cu un pac de tutun, adus de Savu (tot în socoteala datoriei) şi după ginere, fată şi nepoţi, Savu a întrebat şi de sihastrul de la Neagra.

Pe scăunelul ei — în casa pleoşită şi înecată de jur împrejur de ştevia care astupa ferestrele — mama Uţa, zbârcită şi sinistră, părea sora îngropăciunii.

— Am auzit (zice Savu) despre părintele Silvestru lucruri mari şi înfricoşate... Un om ca sfinţia sa nu se găseşte azi nici pe scaunul Mitropoliei din Bucureşti... D-ta, mamă preoteasă, îl ştii de multă vreme?... Grozav mă împinge inima să mă duc, într'o zi, să-l văd şi să fac un dar bisericii schitului...

— Numai să-l nimereşti într'o zi deslegată... El are zile când nu vede faţă omencască.

— Ce a fost el mai nainte, mamă preotea-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să? A trăit şi el în lume, ori s'a pomenit printre călugări, de mic copil?...

— Ei, Kir Savule, a fost pandur de-ai lui Tudorin! Când l-am văzut întâi, la moşia noastră de la Dulceanca, eu eram logodită cu bietul Ostreanu, venit de curând dela Curtea de Argeş, dela psaltichie... Pandurul Simion era o cadră, nu altceva!... Cu plete cari îi umpleau umerii de inele, cu ochii de şoim şi cu brâul plin de pistoale!...

— Şi cum a ajuns, mamă Uţo, între călugării de la Schitul Negara?

— Unul Dumnezeu o ştie! Cât a fost schitul în putere şi avea igumen şi moşii, el a trăit în ascultare şi în schivnicie.... Acum, când s'au dus moşiile şi călugării, a rămas şi el ca un ciuhurez pe coş pustiu...

Savu mai întrebă încă o vorbă:

— E numai pusnic ori e şi preot?

— E preot şi călugăr... E duhovnic aspru!... Şi cu el singur a fost mai aspru de cât cu toată lumea...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

XI

DELA RUŞI LA NEGARA

Cine a fost primul călugăr care s'a oprit pe malul stâng al Vezii şi a înfipt Sfânta Cruce, acolo unde i-a spus Duhul că va fi mai târziu schitul Negara? şi când s'a înfiripat schitul acesta? Cine au fost ctitorii lui şi ce s'a făcut pomelnicul ctitoricesc? Nici Nicolache Piua-Petri, nici preoţii de mir, Părinţii Mihail şi Atanasie, slujitori la biserica schitului, prefăcută în biserică de sat, n'au putut să mai afle. Inşişi călugării din urmă nu mai cunoşteau obârşiile schitului.

Când a venit Nicolache Piua-Petri în Teleorman, schitul Negara mai avea câţiva părinţi şi un cătun de ţigani, liberaţi după lege, dar după trai şi după suflet, tot robi mânăstireşti. Era tocmai în anii grei ai secularizării şi a multor învălmăşeli şi improvizări, petrecute cu acest prilej. Statul a început să administreze, să arendeze şi uneori să vândă moşiile secularizate. Vatra Schitului Negara

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

a intrat sub regimul arendării. Nicolache Piua Petri era tovarăşul şi finul lui Valeriu Clăbuceanu, arendaşul cel mare de la Mălineşti, cu care Statul avea contract de arendare.

Intre condiţiile contractului era şi curăţirea unei părţi din moşie de vlăstarii, de hăţişurile şi de mărăcinii cari o acopereau. Ani întregi, în jurul schitului Negara, au căzut, sub secure dumbrăvile şi luncile şi au sporit, sub fierul plugului, ogoarele negre, în Octombrie, lanurile de aur, în Iulie.

In acest colţ de lume, supus grabnicei prefaceri, trăiau şi stăruiau în pravila cea veche, câţiva monahi, rămaşi credincioşi schitului sărăcit. Secularizarea venise peste schit tocmai în ceasul când soborul cu igumenul în frunte pornise să facă mari prefaceri şi să ridice un rând de chilii noi, în locul celor îmbătrânite şi putrede. Chiliile cele noi erau din cărămidă; cele vechi fuseseră de bârne. Părinţii voiau acum să înalţe o clădire după chipul şi asemănarea marilor mânăstiri din ţară şi din Răsărit, adică din patru laturi de chilii, încheiate în patru unghiuri drepte, de jur împrejurul sfintei biserici. Dar pe când zideau latura dinspre miază-noapte şi un beciu adânc şi trainic, sub capătul lor de la apus a venit vestea secularizării şi toată râvna noilor ctititori şi toată bizuinţa lor s'au nă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ruit. Ca să nu rămână schitul prea de jale, au făcut pe celelalte trei laturi, în loc de chilii, un zid dar nici acesta întreg, căci spre apus clopotnița a rămas în câmp deschis.

Tot în acești ani de restriște, cârmuirea bisericească din București a dat poruncă părinților de la schit să lase acolo numai un ieromonah și ceilalți (amenințați să ajungă cerșetori) să-și caute adăpost la alte mânăstiri. A rămas un ieromonah mai tânăr și ieroshimonahul Silvestru, bătrân de aproape nouăzeci de ani, care a spus că are vorbă cu moartea să vie să-l ia de la schitul Negara și că, prin urmare, nu vrea s'o facă să umble după el prin alte mânăstiri.

Spre schitul de lângă Vedea a plecat Savu Pantofaru, într'o zi din postul Sân-Pietrului. Mai fusese el odată, în copilărie, împreună cu răposații lui părinți, ca să ducă prinoase, dar uitase și drumul și împrejurările călătoriei. De la Ruși până acolo este, cu trăsura, cale de un ceas. Pe jos, făceai două și trei ceasuri după cum era timp de iarnă ori de vară, după cum te grăbeai sau zăboveai, pe sub bolțile pădurii.

Mergeai, neschimbat, spre miază-noapte, când mai aproape, când mai departe de malul Vezii, treceai prin câteva cătune și pe sub ceva zdrențe de pădure, până ce ajungeai — la moară la Huidumac — în preajma

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pădurii celei mari. De acolo, cine ştia drumul prin pădure stăruia pe lângă Vede, până la locul unde Vedea primeşte, pe stânga, apa Zlatcului. De aci, mai mergea câtva, pe Zlatcu în sus, şi ajungea între bordeele ţiganilor de la Negara. Cine nu ştia să se descurce prin pădure: ţinea — de la Huidumac nainte — pe şoseaua judeţeană, până când vedea satul şi biserica, devale, spre apus.

Savu călătorea încet, cu toiag nodoros în mână şi cu icoana marelui ierarh Nicolae, îmbrăcată în argint, în traista din spate. O cumpărase de la un călugăr hagiu şi o ducea acum în dar bisericii schitului... Se gândea Savu la starea lui cea ticăloasă şi ascunsă, se gândea la crâncenul judecător cu care va da ochii, şi călca măsurat şi hotărît. Până diseară, până mâine, va da jos, de pe umerii sufletului, această povară strivitoare, pe care o poartă de o jumătate de an! Ce va porunci duhovnicul aceea va fi, de aci înainte!

Se gândea, de altă parte, la prietenii săi de la Negara, Nicolache Piua-Petri şi nevastă-sa Cleopatra, şi plănuia să nu dea pe la ei decât după ce va vedea pe duhovnic. A trecut prin Scrioaştea şi pe lângă conacul moşiei generalului Manu, a trecut prin dreptul satului Papa şi a ajuns la Ştirbeţi. Aici, pădurea venea spre Vede, plină de stejari bătrâni şi de ulmi, şi din dreapta şi din stânga, şi se înno-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

da, la podul de la Huidumac. Vedea, care în zilele de vară deabia mai rămânea şi deabia mai mişca — în albia ei largă şi plină de nisip, — ca un şarpe cu capul spart, în zilele de primăvară venea prăpăstioasă, galbenă şi clocotitoare, umplea matca, lunca, se revărsa între Ruşi şi pădure şi făcea pe Ruşanii de pe margine să fugă de acasă ori să doarmă în pod câteva zile.

Lângă podul de la Huidumac era conacul moşioarei Gresia, un trup particular, al unor bogătaşi din Bucureşti, cari aveau ca arendaş pe alt ginere al Uţei Ostreanu, arvanitul Calfaiani, sau Caiafa-iani, cum îi ziceau cei ce-l cunoşteau de aproape.

Savu Pantofaru cunoştea pe arvanit şi cu atât mai vârtos pe jupâncasa Ileanca, soţia lui Calfaiani, fata cea mare a răposatului proistos Ostreanu. Dar nu-i era aminte să întrebe nici de ei şi a trecut nainte pe lângă conacul lor, pe lângă moara lor — atunci încremenită lângă Vedea secată — şi a pătruns în pădure.

Nu era un drum bătut, ci numai poteci de picior. Nu erau parcele şi nici un fel de exploatare de cât capriciul topoarelor intrate pe furiş.

Pădurea era bătrână, cât cei mai bătrâni goruni şi frasini, căzuţi din zile vechi peste noroadele vlăstarului şi cojiţi de ploi, de vân-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

turi şi de muerile din sat, ca nişte schelete, de viermii mormântului. Copacii tineri scoteau capul cum puteau, de sub poalele strămoşilor centenari. Vedea îşi purta apele — când erau — parte printre leşurile înnecate în nisip, parte pe sub bolţile noduroase, încheiate de copacii groşi ca butiile, cari îşi aruncau ramurile unu către altul, peste albia dintre ei. Iarba creştea naltă cât omul. Richiţile de lângă apă desfătau cu argintul lor frunziş noaptea verde înconjurătoare. De la un loc, începea „ceretul", adică peria stâlpilor subţiri şi nalţi, până la cerescul smalţ albastru care se vedea licărind — ca fundul unei cupole de moschee — dincolo de arabescurile vii şi mişcătoare.

Savu s'a descurcat încet din toată această sălbatică măreţie a pădurii şi a ieşit, pe lângă apa Zlatcului, spre bordeele robilor mânăstireşti. Satul Negara era înjghebat de curând, în urma împroprietăririi legiuite de Cuza-Vodă. Mai vechi şi mai numeroşi de cât Românii era Ţiganii desrobiţi. Unii îşi făcuseră casele spre câmp şi spre deal, ceilalţi rămăseseră în vechile bordee, lângă gârlă şi lângă mânăstirea fără colaci, fără mălai, fără putinee de lapte, dar şi fără gârbaci...

Pantofarul întreabă pe unul şi pe altul care e drumul către schit şi ajunge lângă zidurile începute şi neisprăvite. Câteva ţigănci stăteau la umbră şi-şi pieptănau copiii.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Unde-l găsesc eu pe părintele Silvestru?

— Apoi colo în beciu, unde să-l găseşti... D'a du-te întâi de vorbeşte cu părintele Agatanghel...

— Şi părintele Agatanghel unde este?

— Uite colea sus, în prescurărie.

Părintele Agatanghel, un călugăr cărunt, stătea şi citea ceaslovul.

Savu îi spune cine este, ce vrea, şi adaugă:

— Am adus aici o sfântă icoană, dar bisericii... şi ceva milostenii, pentru părinţii cari s'au rugat pentru mine, când eram bolnav, şi m'am făcut sănătos...

Părintele Agatanghel se duce şi vorbeşte cu sihastrul, prin răsuflătoarea beciului, şi vine cu răspunsul că Savu e primit la spovedanie, peste un ceas.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

XII

DANIIL IN GROAPA CU GUZGANI

In schit, afară de Agatanghel, nu mai era nimeni. Chiliile cele mari erau acum magaziile moşiei. La biserica schitului se terminase slujba de ziuă şi de noapte şi cel din urmă călugăr preot era acum păstor de parohie. Singura viaţă care dăinuia în schit era gărăitul ciorilor, sălăşluite în turlele bisericii, şi gălăgia ţiganilor flămânzi, nedomiriţi în faţa vremurilor noi.

In dosul prescurăriei — unde nimeni nu mai frământa prescuri — era beciul cu ziduri şi cu bolţi trainice pentru sute de ani, dar fără chilii deasupra şi fără nici un acoperiş. Secularizarea şi descurajarea veniseră tocmai când urma să se isprăvească şirul de chilii, şi pe beci, să se ridice trapeza chinoviei.

La gura beciului era o movilă, înălţată din pământul săpat şi scos din beci. Movila, pe care o întărea acum un ocol de salcâmi tineri, stăpânea ca şi tot schitul, valea Zlatcului, cea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

năpădită de trestie şi de papură. Dincolo de gârlă, fusese, în zilele cele bune, o vie de câteva hectare, dar azi mai rămăseseră câţiva butuci, schilodiţi şi prididiti de bălării. Un şireag de sălcii, mai toate scorboroase şi ciocârtite de ţigani, arăta albia mocirloasă — cu apă puţină, cu lipitori multe — a Zlatcului leneş.

Aici sus, pe movilă, Savu Pantofaru a stat să se odihnească. Beciul ieşea din pământ numai de un stat de om. Avea un gârlici adânc, lăsat în voia ploilor şi a zăpezii, şi două ferestre-răsuflători spre miază-noapte şi spre miază-zi. Deasupra lui, prin varul turnat peste brâiele bolţii, creşteau lumânărica, urzicile şi bojii. La subţioara, pe care o făcea bolta cu zidul vertical, se aduna apa — când ploua, când se topea zăpada — şi răzbea apoi, în beci, ca într'o peşteră cu stalagmite.

După vre-un ceas, Savu auzi, din beci, un glas care îi dădu fiori:

— Slobod, creştine! Vino!

Savu coborî, aprins la faţă şi cu inima înghemată.

— Blagosloveşte, cinstite Părinte — şi făcu o metanie, înaintea unor genunchi acoperiţi cu o dulamă zdrenţuită şi înaintea unor cizme răscoapte de vechi.

— Domnul să te blagoslovească!... Scoală-te şi desleagă-ţi inima.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Cinstite Părinte, sânt cizmar din Ruşi... Am fost bolnav greu... Sfinţia ta te-ai rugat pentru mine...

— Băiete, uită-te la mine... Ţi-e fruntea plină de sânge!

Savu scoase un ştergar şi se şterse pe frunte...

— Băiete, sângele ăsta nu se şterge cu una cu două...

Pantofarul înţelese şi rămase înmărmurit... Apoi, gângăvind ca un copil şi înecându-se de plâns...

— Pentru... asta... am şi venit... la cuvioşia ta... Am făcut... moarte de oni, cinstite părinte!... M'a răbdat Dumnezeu până azi... Viu la spovedanie şi la canon...

— Nu plânge ca muerile, băiete... Bărbaţii trebue să dea altfel de ispaşă... Am dat-o şi eu, timp de o jumătate de veac... Când am ieşit din lume, eram plin de sânge mai mult decât eşti tu...

Savu începe să se stăpânească şi să răzbată — cu ochii lui plini de lumina soarelui de afară — umbra de mormânt din beci... Stă înaintea unui moşneag cu ochi de flacără, alb şi zbârlit ca viscolul, şi cufundat într'un jilţ de lemn... Alături, lângă cotul drept, este o masă străveche cu ceva cărţi pe ea şi cu un patrafir mohorât... Moşneagul, care intră în jilţ ca într'un fel de canapea, ţine cizmele

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pe nişte potnojini de papură împletită. Atâta tot... Incolo e hăul negru al beciului, vag tăiat sus de brâiele umede ale bolţii şi aiurit de ciripitul rândunelelor, cuibărite în răsuflători. Ceva mai tarzin, Savu prinde de veste că în spatele lui atârnă, din boltă, un lanţ gros de fier — ca lanţul care atârnă pe vatră şi are cârlig pentru căldarea de mămăligă — şi că de acest lanţ sunt agăţate trăişti oale şi zdrenţe... Aceasta era şi cămara şi garderoba sihastrului.

— Va să zică te chcamă Savu şi eşti pantotar... Savu Pantofaru... Mi-aduc aminte... Eşti ceva neam cu Nicolache Piua-Petri, după nevastă-sa, Cleopatra...

— Aşa este, cinstite părinte...

Savu simte că i se urcă ceva pe bocanci şi-şi aruncă ochii la picioare... Sânt câţiva guzgani cari îi miros şi-i inspectecză încălţămintea.

Moşneagul vede că Savu se sfieşte. Goneşte guzganii şi-i spune:

— Nu te uita la ei... Au venit după demâncare... Stai colea în genunchi şi ascultă...

Sihastrul îşi pune epitrahilul, acopere capul pocăitului şi începe molitfa. Rândunelele ciripesc şi licăresc câte o clipă în lumina răsuflătorilor... Guzganii chiţăesc prin colţuri... Prin capul lui Savu, încovoiat sub epitrahil, trec, în ciocnetele şi în ritmul inimii, cân-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ciuma lui Vancea, obrazul lui Mahmud, convoiul prizonierilor..., degetele ieşite prin papuci..., sacul dus la spinare..., mormântul desfundat al lui Anghel şi al Raliţei...

Duhovnicul a rostit molitfa, cu ochii închişi, pe dinafară. Stă iar în jilţ şi oftează:

— Spune, pe cine ai omorît? cum l-ai omorît?...

Savu istoriseşte sobru împrejurările din seara petrecerii, nu ascunde nimic, nu împovărează pe duhovnic cu lucruri de prisos... Vorbeşte de boala lui, de jalea inimii lui când se gândeşte la casa şi la copiii lui Mahmud, de dorul nebunesc care-l apucă să pornească în lume şi să-i găsească... Sihastrul întreabă, lămureşte... desăvârşeşte spovedania lui Savu. Apoi pune pe creştetul penitentului mâna dreaptă:

— Nelegiuirea ta are o înfăţişare deosebită care îmi dă de gândit... Vei rămânea, aici la schit, până mâine dimineaţă... Mâine în zori de zi, Sf. Duh îmi va porunci ce să fac cu tine şi ce canon să-ţi dau... Dacă vreai, du-te la curte, la Nicolache şi la Cleopatra... Acum desleagă, de pe lanţul ăsta, traista aceea cu coji de pâine şi dă-o încoace.

Savu sărută mâna duhovnicului, se scoală din genunchi şi desleagă traista de pe lanţ...

— Du-te. Mâine dimineaţă eşti aici, la gura beciului...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Din toate părţile, guzganii săreau şi chiţăiau. Omul lui Dumnezeu revenea la tovărăşia făpturii necuvântătoare, instictive şi neştiutoare de păcat...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

XIII

OSPITALITATE

Casa lui Nicolache Piua-Petri era fostul arhondaric al schitului, cu puţine prefaceri. Stăpânii erau acasă. Bucuroşi de mosafiri, ca totdeauna, primiră pe Savu şi-l ospătară cu dragă inimă. Inaintea casei, în zilele de vară, Nicolache adăoga un umbrar de crengi de stejar şi aci la umbră el şi familia lui, luau cafeaua, prânzul şi cina.

Cocoana Cleopatra porunci jupânesei să sporească cina cu o prăjitură de casă şi premeni rufăria mesei. Ziua scădea, pe linia pădurii din faţă, într'o largă desfoire de maci şi de răsuri. Nicolache pofti pe pantofar înăuntru. Voia să-i arate nişte pistoale turceşti. Arendaşul era măgulit de admiraţia cucernică cu care Savu asculta amintirile şi cunoştinţele lui răsăritene.

— Kir Savule, aceste pistoale au o poveste lungă... O să ţi-o spun la masă... Uite şi o sabie turcească... E un odor proaspăt... Am cum-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

părat-o, deunăzi, în Bucureşti, cu un galben, de la un muscal beat.... Ia te uită, vine dela Plevna, are pe ea pete de sânge !...

Savu priveşte cu fruntea palidă şi asudată. Odaia în care l-a chemat Nicolache are la ferestre vergele de fier. Un perete, deasupra unui scrin, e plin cu arme. Lângă soba din colţ este o ladă de fier. Două paturi, cap la cap, aşternute cu macaturi roşii de lână, stau dealungul peretului din faţă. Deasupra paturilor stau câteva cadre, mult răspândite în vremea aceea: *Intrarea lui Mihai-Viteazul în Alba-Iulia. Otrăvirea lui Alexandru Lăpuşneanu, Slugerul Tudor Vladimirescu...*

Afară sub umbrar, iau loc la masă mosafirul, stăpânii şi trei copii, toţi băeţi. Cocoana Cleopatra e o femee oacheşă, sprâncenată, şi plină ca o piersică. In ochii ei negri şi cuminţi se sprevăd tristeţi şi reverii, cari o scot din rândul fiicelor obicinuite ale Teleormanului şi-i acordă nu ştiu ce distincţiune de mucenicie şi de misticism. Ochii mamei trăesc şi în căpuşorul primului născut al lui Piua-Petri. Dimpotrivă, copilul al doilea e tatăl în miniatură. Al treilea are o figură dulce, imprecisă şi ca o floare de nalbă este, în acelaş timp, şi fraged şi veşted.

E cald. S'a înserat deabinelea. In sat, devale cumpenele dela fântâni scot ţipete de lebădă.

— Kir Savule, ce să-ţi dau să beai ?... Zău că

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nu eşti mosafir uşor de împăcat!... Tămăioasa asta după care se bat zapciii, ispravnicul şi toţi inspectorii silvici de la Bucureşti, pe d-ta te lasă nepăsător, ca un derviş... Cleopatro, zi să-i facă o limonadă...

— Dom' Nicolache, nu-ţi bate capul cu mine! Apa lui Dumnezeu este mai bună de cât vinul oamenilor...

— Kir Savule, şi vinul este tot al lui Dumnezeu... Dacă am fi acum în Stambul te-aş cinsti cu sorbet... Fac Turcii, un sorbet, din dude negre, de-l beai cu doniţa...

Nicolache Piua-Petri stă la masă numai în cămaşă şi cu mânecile sumese. Pe braţul drept se vede, la lumina lămpii, un tatuaj făcut cu iarbă de puşcă.

Pantofarul a prins de veste şi se uită la arendaş, întrebându-l din ochi. Acesta apropie braţul de globul lămpii şi priveşte o clipă curiosul desen.

— Kir Savule, asta e povestea cu pistoalele... Eram în munţii Pindului, tovarăş cu o ceată de antarţi. Mă luasem după un prieten arvanit... Dar ei erau toţi legaţi cu jurământ împotriva Turcilor. Mă ţineam după ei, aşa într'o doară... Eu unul, pe vremea aceea, n'aveam nimic de descurcat cu Turcii... Căpitanul lor îmi spune:

— „Nicolache, trebue să primeşti şi tu semnul nostru... Eşti copil, dar mâine vei fi băr-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

bat..." Unul meşter, dintre ei, mi-a făcut, cu ace şi cu praf de puşcă, toată zgârietura asta: Cum vezi, un arnăut cu fustanelă, ţine într'o mână un iatagan şi în cealaltă mână: un cap de Turc, proaspăt tăiat... Ca să mă târnosească antart desăvârşit, mi-au pus la brâu şi două pistoale... pistoalele pe cari ţi le-am arătat... Dar, pentru mine, toate acestea erau o horă în care mă pomenisem intrat fără să vreau... Peste câtva timp, am şters-o frumuşel dintre conjuraţi şi am ajuns în Constantinopol... Dar antarţii au ghiara lungă... M'am suit într'o corabie şi-am venit iar acasă, la Brăila...

— Dom' Nicolache, cum o să iasă Turcii, din războiul ăsta, pe care îl pierdură?...

— Poi, n'ai văzut?... Se ridică creştinii din Balcani şi Turcii dau înapoi spre mare şi spre Asia... Ne-au stăpânit destule sute de ani... Da păcat de ei!... Frumoşi oameni! Multă evghenie şi multă filotimie!... Cunosc şi pe Greci şi pe Turci... Iubesc pe Greci, admir pe Turci!...

— Ce cred ei, în legea lor, Dom' Nicolache?..

— Stau aproape de Ovreii cei vechi. E un singur Dumnezeu în cer şi pe pământ, care poartă de grijă, îndreptează, porunceşte, e sultan absolut!... Din când în când, trimite în lume câte un prooroc, până când, acum vreo mie cinci sute de ani, a trimis pe Mohamed al lor, proorocul cel mai iubit. Trebue să crezi în Dumnezeu, în apostoli, adică în trimişii lui

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Dumnezeu (şi în primul loc în Mohamed) în îngeri, în cărţile sfinte (şi în primul loc în Coran) şi în judecata viitoare...

— E bună şi legea lor, precum văd eu...

— Eu aş spune, aici, multe, dar mă tem că se supără cocoana Cleopatra, fiica duhovnicească a părintelui Silvestru...

Dom' Nicolache, atunci te rog şi eu nu le mai spune...

Cleopatra răspunde pacinică şi înţeleaptă:

— Legea fiecăruia trebue să fie legea părinţilor. Şi legea părintească este ca fântâna: cu cât o sleieşti mai mult şi o faci mai adâncă, cu atât îţi dă apă mai rece şi mai multă... Dacă laşi însă, să cază în ea toate gunoaele şi n'o mai sleieşti, se dărapănă şi apa seacă.

Nicolache zâmbeşte, îşi alintă mustaţa şi răspunde:

— Văd eu că părintele Silvestru a făcut din tine o şcolăriţă cu bună ţinere de minte.

Savu ia cuvântul, cu o putere şi cu o convingere care se revarsă ca un vin spumos:

— Dom' Nicolache, ce bine ar fi de noi dacă părintele Silvestru şi alţii ca el ar fi dascălii noştri, la tot pasul vieţii!...

— Nu zic nu, Kir Savule... dar la tot pasul vieţii socotesc că e prea, prea.... Pentru asta, uneori mi se pare că legea turcească şi cea ovreiască (dacă nu cumva cu Ovreii mă înşel) pun pe gâtul credincioşilor un jug mai uşor...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Nu înţeleg bine, dom' Nicolache...

— Legea turcească nu-mi scormoneşte măruntaele şi sufletul... Nu se face dăscăliţa neveste-mi... N'o cheamă la spovedanie, nu-i spune o mulţime de lucruri cari o fac sfioasă, rezistentă şi chiar neatârnată, faţă de mine, bărbatul ei... Cadâna nu are altă voinţă decât voinţa soţului... Nevestele noastre creştine îşi fac iatacuri sufleteşti, în cari numai biserica şi duhovnicul ştiu ce ascunde....

— Vezi bine, dom' Nicolache!... Femeea nu are şi ea suflet?... Nu va răspunde şi ea, o dată şi odată, de faptele ei?... Trupul femeii este al d-tale, după legea căsătoriei, dar sufletul ei este al lui Dumnezeu, după legea judecăţii viitoare!....

— Mare minune, Kir Savule!... Deabia azi văzuşi şi vorbişi, întâia oară, cu sihastrul nostru şi poftim ce învăţătură înaltă dă din gura d-tale!...

Savu se ruşină şi se umili cu sinceritate:

— „Dom' Nicolache, pe lângă d-ta eu sunt şi rămân un nerod... Dar adu-ţi aminte ce se citeşte în biserică: Ce i-ar folosi omului dacă ar câştiga lumea întreagă, iar sufletul şi l-ar pierde!... Femeile noastre nu trebue să-şi piardă sufletul.

— Ei, Kir Savule, eşti la largul d-tale!... Eşti burlac... Nu ştii ce este aia: traiul cu nevasta. Poftim de te căsătoreşte şi pe urmă să stăm de vorbă...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ndrr1901-1932

— Dom' Nicolache o să te fac să mă aştepţi cam mult...

— Atunci... rămâi colea în schit, fii moştenitorul părintelui Silvestru şi... o să ne împărţim părul, cu furca, amândoi !...

— Nu, dom' Nicolache, să împărţim mereu gânduri frăţeşti... şi în seara asta : o azimă de mulţumiri, că m'aţi primit în casă şi m'aţi omenit....

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

XIV

„SĂ NU UCIZI“

Conacul moşiei avea în grădină un foişor. Aci în foişor, cocoana Cleopatra îi pregăti lui Savu, patul de odihnă. Pantofarul veghiă şi se rugă până la miezul nopţii. A doua zi, când se deşteptă i se păru — dar de data asta fără fiori de spaimă — că unul din visele sale, din lungoare, isvorăşte râuri de rubine, de lapte şi de viorele... Coborî din pridvor, ocoli curtea şi, prin arie, ajunse la zidurile schitului.

De departe, văzu pe movila dela gura beciului în roata de mărgean a soarelui, nou născut, creştetul alb al sihastrului... Ieroshimonahul primea cu ochii închişi, în jeţul său adânc şi lat ca o canapea, naşterea de cu vreme a soarelui de vară... Savu rămase locului, vibrător ca o coardă. Agatanghel, care supraveghea movila, de după zăbrelele prescurăriei, ieşi afară şi-l chemă pe pantofar prin semne.

— A aţipit acum la răsăritul soarelui. Ăsta e somnul lui... Noaptea se roagă, cântă, ori

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vorbeşte cu guzganii... Aşteaptă aici, lângă mine... Acum o să-i şoptească duhul că ai venit... şi te cheamă...

Intr'adevăr nu trecu mult şi sihastrul deschise, în lumina soarelui, ochii săi de vultur gârbovit. Ii cheamă pe amândoi, cu mâna:

— Agatanghele, patrafirul!... Urcă-te aici Savule şi stai cu mine, în soare...

Apoi, unul cu epitrahilul înecat în barbă şi în plete, celălalt cu el pe creştet, ca o foaie de lipan, se despărţiră de lume, tot atât cât eri, în fundul beciului!

— Savule, nelegiuirea ta este nelegiuirea lui Cain... Ai ucis pe fratele tău: ai ucis un om... L-ai ucis fără să fie război între el şi tine. L-ai ucis fără ca tu să fii soldat şi fără nici o poruncă ostăşească... L-ai ucis pe când el pica de boală... Da' şi tu picai de beţie... Erai beat. Alt duhovnic poate te-ar despovăra; eu te împovărez şi mai mult... Ai făcut două păcate deodată: te-ai îmbătat şi ai ucis... Ai călcat porunca a şasea din Decalog... Greşală înfricoşată şi cu ispaşă înfricoşată!... Ispaşa este una singură, de când a zidit Dumnezeu lumea, la toate seminţiile şi în toate legile: Ai vărsat sânge, sângele tău se va vărsa!... Dar Domnul şi Mântuitorul nostru Isus Cristos a venit şi a pus crucea lui, patimile lui, biserica lui şi taina lui, între Dumnezeu-Tatăl, răzbunătorul, şi nelegiuirile noastre!... *Iartă-i*

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pe ei că nu ştiu ce fac!... Ai scăpat de tăierea capului, dar slobod nu mai eşti... Pentru viaţa pe care ai stins-o, iau zălog viaţa ta.

Am întrebat îndelung pe Domnul, în rugăciunea mea, dăcă îmi dă poruncă să te opresc la mânăstire... Nu mi-a dat asemenea poruncă... Schitul nostru e mort; celelalte mânăstiri sunt pe drojdie... Te vei zălogi Domnului pe altă cale... Ai meserie... Eşti cismar... Cain cismarul... Canonul tău va fi canonul lui Cain: *Pribeag şi răzleţ să fii pe pământ!...* Să umbli şi să rătăceşti în lume, pe toate căile, prin toate primejdiile, şi pe toate vremurile de sub soare, până când vei strica o mie de perechi de încălţăminte — şi atunci te va ierta Dumnezeu!... Dar viaţa ta, ori cât ar fi de lungă nu va ajunge pentru asemenea canon... Atunci, iată ce porunceşte Duhul: Să lucrezi cu mâinile tale o mie de perechi de încălţăminte — de tot felul şi pentru toată vârsta — să cutreeri lumea şi să dai de pomană încălţămintea făcută de tine, tuturor nevoiaşilor şi tuturor degeraţilor... Şi când vei isprăvi o mie de perechi de încălţăminte, date de pomană, Dumnezeu se va îndura de tine şi te va ierta!...

Acesta este canonul pe care ţi-l dau... Nevastă nu ai; nici nu poţi să mai ai... Ai prăvălie, dar trebue s'o desfaci... Or fi, poate, în ea, o mie de perechi de încălţăminte... Fă cu ele ce vreai; astea n'au aface cu canonul... Tu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vei da de pomană încălţămintea făcută de mâna ta, în sărăcie, în pribegie, în cerşetorie şi — dacă o voi Domnul — în huiduelile lumii întregi... Vei fi calfă, pe lângă alţi cismari şi cu ce vei scoate din munca ta vei face altă încălţăminte, pentru sufletul tău, orice fel de încălţăminte, din nou şi din vechi, opincă ori cismă, pantof pentru copil, ori botfor pentru moşneag...

Vei umbla din loc în loc, fiindcă tovarăşii tăi de breaslă vor prinde de veste şi te vor prigoni... Fugi din oraşul ăsta şi du-te în celălalt... Nu trebue să aţâţi pe oameni, nici să le iei pâinea de la gură... Vei cerşi când vei putea şi unde vei putea şi din banii cerşiţi vei face iarăşi încălţăminte, ca să-ţi împlineşti canonul... Ţi-am statornicit o mie de perechi... Fă-ţi roboj... Dar precum împăraţii pământeşti scad, celor închişi în ocne, din anii de osândă, cu atât mai vârtos Marele Dumnezeu se îndură, scade şi iartă, faţă cu noi osândiţii.

Ridică osânda aceasta precum a ridicat David sabia lui Goliat!... Tae cu ea capul păcatului!... Te leg azi şi te pecetluiesc... Duhul îmi arată o taină mare!... Să ştii că te va deslega şi te va despecetlui unul din copiii mei duhovniceşti, botezaţi şi împărtăşiţi de mine... când o ajunge, în zilele lui, preot şi duhovnic.

Sihastrul era transfigurat. Privea, în împărătescul ceas al dimineţii, dincolo de timp şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dincolo de spaţiu... Ceva din aureola legiuitorului din Sinai — contemplată de fiii lui Israel — scălda chipul lui viscolit şi diafan.

Işi isprăvi cuvintele, într'o susurare uimită:

— Pronie prea minunată!... unul din copiii cu cari te-ai întâlnit, venind încoace... Iată, duhovnicul tău creşte în lumina viitorului... Nu eu sunt cel ce va deschide lacătul lanţurilor tale.... Aleargă, aleargă, Savule, colo, în zarea anilor, pâlpâe luccafărul deslegării şi al biruinţei tale!...

Şi, în acelaş susur, vistiernicul lui Isus Christos închee rugăciunile mărturisirii... Savu rămase în genunchi încă mulă vreme. Moşneagul aţipi din nou. Agatanghel ţinea streajă lângă clopotniţă. Pe şanţurile părăginite, priveau de departe câţiva copii desculţi şi descinşi, câteva femei cu urciorul pe umăr. In sat şi la câmp, sbura vestea cea bună:

— Pace şi noroc!... „Sfântul" a ieşit la soare!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

PARTEA II

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

I

„HAGI - PAPUC“

Au trecut ani de zile... Amintirea nimicitorului vifor de gloanţe, de sânge şi de zăpadă, dintre Carpaţi şi Balcani, a început să scadă în sufletele oamenilor şi să se adune în rafturile bibliotecilor. România a eşit din umbrele trecutului dureros şi zmerit şi a ridicat fruntea în lumină, până la coroana regală. Căpitanul dela Plevna — mintosul, socotitul, iubitul de Dumnezeu Carol-Vodă — este azi regele unei ţări cu energii deslănţuite şi năvalnice, ca râul Peleş, lângă care regele stă vara, şi-şi desăvârşeşte înţeleptele sale planuri. La răsărit, din Dobrogea, cea primită de nevoie şi cu inima îndoită, se ridică munţi de grâu, biserici, şcoli şi coşurile fumegânde ale primelor vapoare româneşti.

Pusnicul de la Negara a mai trăit până la Adormirea Maicii Domnului. In ziua aceea, ajutat de părintele Agatanghel, a slujit Sf. Liturghie şi a împărtăşit pe cocoana Cleopa-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tra şi pe copii. Apoi, luminos şi singur, ca soarele de iarnă, s'a stins în sihăstria lui de sub pământ... Soţii Piua-Petri şi Savu Pantofaru ar fi voit să-i facă o deosebită îngropăciune, dar pravila călugărească nu dă monahului adormit decât o cărămidă, drept căpătâiu, şi mantia în care-l învăleşte ca într'un giulgiu negru. Aşa l-au îngropat şi pe Silvestru, lângă zidul altarului.

Nu prea târziu după Silvestru, s'au dus în lumea dreptţilor părintele Năstase şi Iordan Ostreanu. Iorgu Mutafu s'a însurat şi s'a sălăşuit la Dăbuleni, unde a moştenit slujba lui socrî-său. Domnul Ţigle şi Vancea au rămas la aceleaşi îndeletniciri. Savu Pantofaru a ieşit din rostul lui, din casa lui şi din modesta lui constelaţie de târgoveţ breslaş şi s'a asvârlit în haos, ca acele uimitoare stele fâlfâitoare, cari ni se par nişte răzvrătite ale văzduhului şi nişte contradicţii ale pravilelor cereşti. Fără grabă dar cu plan neclintit, Savu s'a desfăcut de prăvălie şi a trecut-o în mâna calfei celei mai destoinice. A făcut casa vânzătoare celor doi bătrâni Pantilie şi Slamna şi a vândut deabinelea cele câteva pogoane de vie pe cari le avea în deal. Cât a mai rămas în Ruşi, stătea acasă şi lucra în şopronul prefăcut în atelier. Implinea canonul dat de sihastru!... Cumpăra materialul ce-i trebuia, turna cu îndemânarea şi cu repeziciun-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ca pe cari i le cunoşteau toţi ceilalţi cizmari, câteva perechi de încălţăminte şi apoi, mai ales în sărbători, pornea cu ele în disagă... Bătea satele de primprejur, bordeele, colibele, cocioabele mărginaşe... Şi copilul care alerga la şcoală, cu picioarele roşii de frig, şi moşneagul cu opincile sparte, şi baba desculţă şi poştaşul care frământa noroaiele cu bocanci fără tălpi... se pomeneau, aşa pe neaşteptate, cu o pereche de încălţăminte, trainică şi nouă!... — „Când vă veţi gândi la Dumnezeu să spuneţi: Dumnezeu să-i ierte păcatele lui Savu Pantofaru!...“

Incet, săptămână cu săptămână şi lună cu lună, Savu şi-a cheltuit pe material de cismărie tot ce strânsese din desfacerea prăvăliei şi din vânzarea viei... Cu vreo două sute de perechi de încălţăminte, Savu şi-a închis numele în inima a vreo două sute de desculţi din Ruşi şi din satele vecine şi, fără s'o dorească nici de cum, a dat foc paelor închipuirii populare... Ori cât de ascunsă şi de ferită era pomana pantofarului, legenda şi tâlcuirea ei au cuprins tot judeţul. In zilele de târg, în bâlciurile de peste an, în cârciumele de la drumul mare, au început să vorbească şi să dea mărturie desculţii şi degeraţii — mângâiaţi în ceasul greu de Savu Pantofaru. Cu repeziciunea focului mânat de vânt şi a apelor pornite din munţi cu ploi multe, aşa s'a răspândit, aşa

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

a trecut peste mii de capete faima lui *Hagi-Papuc*... Mulţimile povăţuite de instinct legau în această poreclă ingenioasă vagi impresiuni de cucernicie şi de înălţime sufletească, culese din preajma cizmarului penitent, cu însăşi meseria lui şi cu forma specială a dărniciei lui. Hagi-Papuc era pantofarul închinat unui ideal de sfinţenie şi de îndurarare, (de puţini cunoscut) şi care şi-a găsit acest vad original că încalţă de pomană pe cei mai nevoiaşi şi mai desculţi dintre calici... Şi mitul adâncea pivniţe sub pământ, arunca foişoare până la nouri!... Hagi-Papuc fusese cel mai bogat cismar din tot judeţul. Intr'o zi, ducându-se să se închine la schitul Negara, în zilele sfântului Silvestru, a văzut în vis pe Maica Domnului, cu picioarele goale, înţepate de mărăcini şi sângerânde... Cizmarul a căzut la pământ, în faţa Prea Curatei, şi a întrebat-o: — Maica Domnului, de ce-ţi sânt picioarele aşa de rănite?... — Fiindcă tu şi breslaşii tăi — a zis Prea Curata — aţi scumpit papucii şi opincile... şi copiii cari pasc oile şi fetele cari seceră desculţe prin pălămidă şi drumeţi plecaţi după muncă... umblă cu picioarele crăpate şi umflate, zgâriate de pietre şi de spini...

— Stăpână Milostivă, a răspuns pantofarul, ai grije de sufletul meu, pe lumea cealaltă, şi eu mă voi osteni pe lumea aceasta, să în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

calţ pe calicii pe cari mi-i vei arăta Sfinţia ta....

Şi Hagi-Papuc visează noaptea pe desculţul cutare, din satul cutare, îi ia măsură în vis şi ziua ţine minte şi cât ai scoate zece cituri cu apă din fântână ticlueşte perechea de pantofi ori de bocanci... Şi peste o zi, peste două, vine şi i-o pune în palmă aceluia pe care l-a visat!...

In drumurile şi în cercetările sale, pantofarul a început să vază mai bine ca mai înainte greşelile, strâmbătăţile, relele apucături ale unora, păcatele din neştiinţă şi păcatele din răutăte... Lângă cele câteva perechi de încălţăminte, pe cari le scotea din disagă, a prins a scoate din sufletul lui însetat de omenie şi de dreptate, sfaturi şi învăţătură, aşa cum le auzea în biserică şi aşa cum le citea în cărţile lui Râureanu şi în *Vieţile Sfinţilor*...

Pantofarul aducea aminte celor ce se certau, se înjurau se încăerau... cuvintele sfinte ale Domnului, pildele mucenicilor şi poruncile dragostei creştine... Câteodată unii se supărau; cei mai mulţi, dacă gâlceava nu era prea mare, îl luau în zeflemea. Şi supărarea, zeflemeaua, nedumerirea... (întărite cu bănuiala că cel ce dădea papuci de pomană nu era în toate minţile) odrăslcau altă poreclă... Astfel, pe toată albia Vezii, Savu era Hagi-Papuc, dar pe Valea Calmăţuiului şi pe Valea Oltului Savu era: *Savu Filoscosu*, *Savu Vraciu*, *Savu Desnoadă-câini*...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

II

VULPILE AU VIZUINI ŞI PASĂRILE CERULUI CUIBURI...

Când Savu a sfârşit cu totul banii din cari cumpăra pielăria şi sculele trebuincioase, a plecat într'o dimineaţă cu traista în spinare şi nu s'a mai văzut prin Ruşi. Târgul îl judecase şi-i pusese cruce... Savu Pantofaru s'a zmintit... A dat peste el o boală grea, în iarna când a fost războelul şi din boala aia i s'au întors minţile pe dos... Ce prăvălie avea, ce căsuţă, ca un păhăruţ, ce vie în deal!... Toate le-a vândut şi le-a risipit... Umblă pe coclauri, se vâră în treburile şi în certurile oamenilor, îi toacă la cap cu ce-a spus şi ce-a făcut Sf. Sisoe, înghite la bruftueli şi la ocări şi pleacă mai departe... Cât a mai avut ceva parale, şi-a făcut damblau lui de pomină, a umplut pe toţi calicii de iminei şi de pantofi... Intr'o vreme, se mâniaseră pe el toţi cismarii din Ruşi... Nebunul ăsta ne ia pâinea dela gură!... Du-te, nene, de fă pomană cu încălţăminte şi prin alte târguri,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

că în târgul nostru nu putem să mai trăim de tine!...

Savu răbda toate înfruntările, căuta pe desculţi cât mai departe de târgul răsvrătit împotrivă-i şi aduna, în inima lui simplă, şi dezamăgiri dar şi noi puteri duhovniceşti. Vedea pe foştii lui ucenici, pe prietenii de altă dată şi pe rude, aşa cum erau, în trista şi hrăpăreaţa lor goliciune. De când se ştia că nu mai are nici o avere, nu-i mai făcea nimeni nici o închinăciune, nu-l mai pofteau la sfat şi la petreceri şi chiar cei pe cari îi credea mai aproape de sufletu-i se uitau la el cu compătimire. Era nebunul târgului!... Bunătatea lui cu toată lumea, dărnicia lui, (ori care i-ar fi fost taina şi obârşia) dragostea lui de oameni şi pornirea lui să sfătuiască şi să înveţe de bine pe oricine... se păreau tuturor semne de nebunie şi câţi erau cu inima mai moale îl căinau şi-l jeleau!

Dar Savu ştia ce face. Inaintea ochilor lui. din ce în ce mai pătrunzători, îşi făcea ziuă marele adevăr — rezervat celor puţini — că semenii noştri stau cufundaţi până peste creştet, în nerozie şi în prejudecată.

Va să zică (se gândea Savu) mulţimea cea mare a semenilor noştri se alcătueşte din proşti şi din nătângi. Câtă minte au oile, în turmă, atâta minte au şi oamenii, în obştiile lor. Cui i-a dat Dumnezeu un dram de jude-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cată peste măsura celorlalţi, se află în mare cumpănă... Inţeleptul Silvestru s'a ascuns în fundul pădurilor, când a înţeles cât de nebună este lumea şi cât de robită patimei şi păcatului... Oamenii nu pot să te mai sufere dacă eşti bun, milostiv, iubitor de dreptate şi de adevăr, propovăduitor şi pilduitor, din toată inima, cu tot dinadinsul, şi fără să ţii socoteală de pravilele lor cele înguste!

Dintre prietenii de altă dată, i-au mai rămas lui Savu cocoana Cleopatra şi Nicolache Piua-Petri. Fiica duhovnicească a părintelui Silvestru pricepe şi primeşte cu mare însufleţire această curajoasă schimbare din viaţa pantofarului. Ori de câte ori s'a întâlnit cu el, l-a întâmpinat cu un respect şi cu o evlavie aproape bisericească. Era singurul suflet, din vechii prieteni, care, în sărăcia şi în zmerenia lui Savu, îl ridicase în cinste şi în preţuire, cu mult peste ce-i arăta mai înainte.

— Mă evlavisesc şi prind puteri, Kir Savule, când stau şi cuget la d-ta! *Adunaţi-vă comori în cer, unde molia şi rugina nu le strică, unde furii nu le sapă şi nu le fură...*

Şi fiindcă ştia bine că pantofarul şi-a risipit toată averea în încălţăminte dată de pomană, cocoana Cleopatra îi vărsa lui Savu, în buzunar, tot ce putea să rupă din cheltuliile casei şi ale copiilor.

Il înţelegea şi Nicolache Piua-Petri şi se

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

purta cu Savu tot cu prietenia şi cu cinstirea de odinioară. Sărac, cu cămaşa neschimbată de multe zile, cu hainele ponosite şi cârpite, Savu era pentru arendaşul dela Negara, tot omul luat în seamă şi bine primit din zilele cizmăriei grase şi înţolite. Dar Nicolache avea faţă de *Hagi-Papuc*, cu totul alt punct de vedere şi alte socotinţe de cât evlavioasa Cleopatra.

Pe Savu îl mai ţinuse legat de Ruşi viaţa celor doi bătrâni. Dumnezeu îi chemase într'o toamnă, unul după altul. Pantofarul le făcuse în cimitir mormânt deosebit şi plecase într'o pribegie fără cale întoarsă. Petrecuse iarna în Alexandria, lucrase până primăvara la un cizmar patron şi cu ce câştigase mergea acum din sat în sat, făcând încălţăminte nouă, încăputând încălţăminte veche, şi ridicând pretutindeni, din dulăpiorul lui cizmăresc, amvon de predicator.

In ziua aceea mergea spre Turnu, cu gândul să se aciueze lucrător pe lângă vreunul din cizmarii turneni. Fiindcă era deosebi de meşter şi lucra tot felul de modele, lucrul lui Savu era căutat, dar unii se sfiau să-l primească în atelier, şi erau mai bucuroşi să-i dea comenzile acasă. Mergea pe şoseaua Ruşi-Putineiu-Turnu, cu sacul de scule la spinare, prin pulberea lui August. Când se apropia de Putineiu, aude în urma lui clopotele cailor unei trăsuri. Dăduse Dumnezeu Teleormanu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lui câţiva ani de mare belşug şi, în vara aceea, grâul curgea spre schela Turnului, ca pâraie de aur. Un moşier se ducea în trăsura lui cu patru cai înaintaşi, spre desfătatul oraş de lângă Dunăre.

In dreptul lui Savu, trăsura cu coşul ridicat se opreşte şi din fundul coşului şi din nourul de pulbere Savu aude glasul lui Nicolache Piua-Petri:

— D-ta eşti, Kir Savule?... Noroc să dea Dumnezeu!... Vino colea lângă mine... şi pune sacul la picioarele vizitiului.

— Ei... să trăeşti Dom' Nicolache!... Bogdaproste!... Mergi la Turnu? Şi eu tot la Turnu...

— Să mergem împreună, Kir Savule... Da' să poposim o jumătate de ceas colea la Putineiu, ca să odihnim caii şi să adăpăm boerii...

— Aşa să facem Dom' Nicolache...

Şi râseră amândoi, bucuroşi de întâlnire şi chemaţi unul către altul de tainice potriviri sufleteşti, pe cari însă alte convingeri, alte cărări în viaţă, alte furtuni deslănţuite... le stingeau ca pe nişte lumânări, lăsând numai comunitatea miresmei de ceară şi fumul simpatiei.

La .han, la Putineiu, poposeau carele pline cu saci de grâu, pentru şlepurile din port, şi cărăuşii stăteau şi se cinsteau sub un salcâm. Hangiul văzând pe Nicolache Piua-Petri, Muşteriul cel mai dorit, sări ars de la tejghea şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dădu peste cap şi prăvălia şi celelalte odăi din dos, ca să iasă mai curând, faţa de masă, şervetele curate şi tot serviciul unei gustări, în grădiniţă, sub o peredea de zorele... Avea un muşchiuleţ proaspăt, avea nişte somn de Dunăre — viu ! din dimineaţa aceea ! — avea nişte murături ca pentru Vodă şi mai avea şi nişte pelin !... îl ştie Dom' Nicolache !...

Mâncară cu poftă, arendaşul fiindcă aseară, cu plecarea, nu avusese vreme să cineze cu tot dichisul, Savu, fiindcă de multe zile nu mai mâncase decât pe sponci. Piua-Petri îşi turna pahar după pahar...

— Hangiule, n'ai gheaţă !... De ce nu-ţi faci boşcă de ghiaţă ?... Ţi-am mai spus şi anul trecut...

— Dom' Nicolache, îmi fac la toamnă... zău îmi fac !... Mi-aş fi făcut mai de mult.., da'am eu mulţi muşterii ca dv.!...

Savu a scos dintr'uu pahar de vin — trei, amestecate cu apă. Se uită la tovarăşul lui de masă : voinic, cărnos, îmbujorat, cu lanţ şi cu ceas de aur la piept, cu inele scânteetoare în degete, cu mustaţă răsucită... Şi se ştie şi pe sine cum este — s'a văzut azi dimineaţă, în găleata unei fântâni : îşi priveşte mânecile roase ale surtucului, peticile din genunchi şi bocancii lui gata să caşce boturile... ca imineii lui Mahmud, da, ca imineii lui Mahmud !... Dar Savu e mulţumit şi binecuvintează pe Dum-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nezeu. El îşi împarte darurile şi poverile după nesfârşita sa înţelepciune... Cine poate să cârtească şi să dea sfaturi lui Dumnezeu!..."

— Kir Savule, am mare bucurie că ne-am văzut... D-ta eşti, pentru mine un om rar, vrednic să stai alături cu cărturarii, cu vlădicii şi cu sfinţii.

— Dom' Nicolache, păcatele mele sunt multe ca nisipul mării şi prostia mea e mai lată ca marea...

— Kir Savule, chiar dacă ar fi aşa, acestea sunt cuvinte înţelepte şi zmerite pe cari nu poţi să le auzi din gura orişicui... Eu vorbesc cu Cleopatra adesea despre d-ta... Dar ea îşi face despre d-ta o ideee, eu îmi fac altă idee... D-ta ai umplut judeţul cu încălţămintea pe care o faci şi o dai de pomană şi tot aşa cu sfaturile şi cu predicile d-tale... Ai întărâtat pe cizmari împotrivă-ţi... Să ştii că nu-ţi lipseşte mult ca să întărâţi şi pe feţele bisericeşti... Kir Savule, lumea noastră e proastă şi nu ştie ce să zică despre d-ta... Cei pe cari îi faci cu ghete şi cu cisme te blagoslovesc, dar se întreabă şi ei în dos: Eşti un sfânt, ori eşti un nebun?... Eu ştiu bine că nu-ţi pasă de gura şi de prostia lumii... Un om duhovnicesc, precum eşti d-ta, este neclintit şi puternic ca un stâlp de piatră... Pe meleagurile noastre n'ai pereche... Da' eu am văzut, pe unde am umblat alţii tot ca d-ta... Am văzut mai ales

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

printre Turci, oameni şi mai bătrâni şi mai tineri, cari nu se înghesuesc în bâlciul vieţii, stau cu ceasurile la geamie si ascultă pe muftiu, cum tâlcueşte Coranul... Acasă împart pâinea cu săracii şi nu ştiu ce este zavistia şi ochiul poftitor la norocul vecinului... Am văzut hagii greci, cu anteriu şi cu mătănii, oameni pacinici şi fără pic de răutate, pe cari trebue să-i porţi de mână ca pe copii, fiindcă ei şi-au închis toată priceperea şi toată inima între Ierusalim şi Muntele Maslinilor. Am auzit că au fost şi pe la noi, în vremea părinţilor, asemenea oameni, închinaţi celor sufleteşti şi nepăsători de cele pământeşti. Dar la noi, de câtva timp, lucrurile şi oamenii s'au schimbat cu o iuţeală de vijelie... D-ta nu mă miri, când te pun alături în gândul meu, cu rudele d-tale din Răsărit, creştini şi musulmani, suflete liniştite, iubitoare de aproapele şi iubitoare de Dumnezeu, dar mă miri când te văd amestecat — ca o oaie între capre — în lumea asta nouă care nu mai crede decât în bani, în desfătări şi în izbânzile vicleniei... Cum te-ai ivit d-ta între noi păgânii şi vameşii? Vezi cum se schimbă faţa ţării! Vezi cum se scurg, spre Dunăre, cerealele câmpiilor noastre!... Vezi cum plouă peste noi maşini agricole, mode streine şi vin franţuzesc! In curând, dela Costeşti la Turnu-Măgurele, vom călători cu trenul... Fiecare judeţ, ficcare plasă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

va fi străbătută de linii ferate principale şi secundare. Cad pădurile, se închid mânăstirile şi încep gările şi fabricile...

— Bine, dom' Nicolache,... d-ta cu care ţii: cu cei ce se duc, sau cu cei ce sosesc?...

— Ii cinstesc pe cei vechi, dar mă prind în horă lângă cei noi!... Dar ia ascultă încoace: Am în Turnu un prieten vechi, cu care te vei înţelege mai bine decât cu mine... E de treabă, e cucernic, nu ştie să mintă, nu ştie să înşele pe muşterii, citeşte şi spune pe dinafară rugăciuni şi nu bea niciodată vin... fiindcă îl opreşte legea lui!... E negustor turc... cel din urmă care a mai rămas în judeţul nostru... Inainte de războiu, avea prăvălie mare în Turnu, prăvălie mare în Nicopol şi tovărăşie cu alţi negustori din Stambul şi din Adrianopol... Făcea mare comerţ cu untdelemnuri, cu zaharicale, cu sulimanuri, cu stafide, cu măsline şi cu toate rodurile orientale... Dar războiul l-a calicit... A plecat din Turnu când au început scărmănelile între noi şi Turci, a lăsat prăvălia pe mâna unor Greci cari au fost răi iconomi, a pierdut toată marfa din Nicopol şi când s'a încheiat pacea a venit iar în Turnu, să vază ce mai scoate dintre cioburi... Mi-e drag Turcul şi-i fac totdeauna alişveriş. Il laud către toţi prietenii şi-i îndemn să târguiască de la el... Dar comerţul lui Ibraim se cufundă zi cu zi... Ibraim nu amestecă untde-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lemnurile — ca ăilalţi, — Ibraim nu înşeală la cântar, Ibraim dă pe datorie şi nu mai vede banii decât când l-o vedea pe Mohamed... Fiindcă intrăm împreună în Turnu, mi-a venit în minte să te duc la Ibraim şi să legi cu el prietenie... Vorbeşte binişor româneşte şi te înţelegi cu el... Dar o să te înţelegi cu el mai ales cu inima şi cu fapta. Ce milostenii făcea Ibraim înainte de războiu!... Şi n'alegea: Turc, creştin... dacă era sărac şi necăjit: era, pentru el, muşteriul lui Alah! Şi-acum varsă destui bani Turcilor caliciţi din Nicopol, dar bietul Ibraim a dat de fundul pungii!...

— Sânt bun bucuros dom' Nicolache!... Să mergem să vedem pe Ibraim... Dar care ar fi vremea cea mai potrivită?...

— Ştii ce, Kir Savule?... Să mă aştepţi, astăseară pe la aprinsul lumânărilor, la otel Zottu... Eu acolo poposesc... Până atunci, şi d-ta şi eu ne vedem de treburi şi diseară, slobozi, ne ducem la prăvălia lui Ibraim.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

III

NICOLACHE PIUA-PETRI A FOST PROOROC

In timpul zilei, arendaşul de la Negara trecu pe dinaintea prăvăliei lui Ibraim şi intră înăuntru să salute pe negustor.

— Intru numai să-ţi dau bună ziua şi să te întreb de sănătate, fiindcă am de gând să viu astă-seară, cu un prieten, şi să stăm mai mult de vorbă...

— Să lăsăm serii bucuria ei, dar să nu lăsăm fără bucurie nici acest ceas al zilei... Vom bea împreună câte o cafea, colea mai la o parte, ca să nu ne turbure muşterii...

Ibraim avea în prăvălie doi vânzători. Trecură în fund, pe un fel de divan, ascuns şi despărţit de prăvălie printr'o perdea, şi se aşezară cu picioarele încrucişate, lângă o măsuţă scundă, din mijlocul divanului. Un vânzător alergă să pună ibricul de cafea; celălalt rămase să slujească pe muşterii. Ibraim întrebă, politicos şi amical, de sănătatea celor

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de acasă, de treburile arendaşului, de opinia cocoanei Cleopatra asupra unui gavanos cu dulceaţă de trandafiri, trimis de negustor acum în urmă. Apoi, mulţumit de răspunsuri întrebă mai departe:

— Ce prieten vrei să-mi aduci, astă seară?

— Boer Ibraime, un om de tot rar, de care trebue să fi auzit... Sânt aproape cinci ani de când vorbeşte despre el tot Teleormanul... E un adevărat *hanif*, cum îmi spuneai, odinioară, că numeşte Coranul pe cei ce sânt atât de buni şi de neprihăniţi, că îi primeşte şi-i fericeşte orice lege, şi turcească şi ovreiască şi creştinească... Este cu el o taină pe care o ştie numai Dumnezeu... Inainte de război, era cizmar şi stăpân de cizmărie, poate cel mai bogat şi mai bine văzut cizmar din Ruşii-de-Vede... In timpul războiului s'a îmbolnăvit greu şi a fost cât pe aci să treacă la cele veci-nice... Doctorul Cloajă era pe atunci la noi în târg. L-am luat şi l-am dus la căpătâiul cizmarului... Era lungoare. Trăznit cum îl ştii şi într'o ureche, doctorul Cloajă l-a scos din gura morţii!...

Dar omul nostru după ce s'a ridicat din pat, n'a mai semănat cu cel dinainte!... A desfăcut prăvălia, casa, tot ce-a avut, le-a făcut bani ghiaţă şi din banii ăştia a umplut calicimea cu încălţăminte de pomană...

— Atunci îl ştiu şi eu... Nu-i zice lumea Hagi-Papuc?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— El este! Hagi-Papuc, adică Savu Pantofaru, sufletul cel mai bun dintre creştini, precum d-ta, boer Ibraime, eşti sufletul cel mai bun dintre moslemi...

— Boer Nicolache... voi zice ca Proorocul: *Nu mă voi jura pe culcarea stelelor...* că este aşa precum spui...

— Savu Pantofaru e acum în Turnu... l-am întâlnit azi la Putinei şi l-am luat în trăsură: cârpit, prăfuit, neras şi cu sacul cizmăresc în spinare. Pe deasupra, pare un vagabond... care a eşit din puşcărie, ori care n'arc mult până va ajunge în puşcărie... Dar cine-l priveşte de aproape şi-i ia seama este robit de bunătatea şi de cinstea din obrazul lui!... Viaţa lui este asta: o vreme lucrează pe la alţi cizmari, până adună ceva parale, iar cealaltă vreme, cu banii adunaţi, face tot felul de încălţăminte şi o dă pe la săraci...

— Am cunoscut şi eu în copilărie, la Salonic, pe unul la fel... da'ăsta dedea fesuri de pomană şi punea în fundul fesului câte-o vorbă din Coran...

Veniră ceştile cu cafea şi cei doi prieteni le goliră cu încetineala cuvenită aromei cafelei şi măestriei pregătitorului.

— Mulţumesc cu temenea, boer Ibraime... Acum alerg la şlep să văd ce fac oamenii mei... Diseară viu cu Savu.

* * *

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Nicolache Piua-Petri a fost prooroc. Savu şi Ibraim au ajuns buni prieteni. Pantofaru s'a tocmit lucrător la cel mai căutat patron din Turnu şi şi-a găsit o gazdă nu departe de prăvălia lui Ibraim. Turnu, în anii aceia, era cu adevărat cel dintâi oraş al judeţului. Calea ferată diabia atunci în construcţie, nu ridicase încă magaziile din Ruşi şi pe grânarii lor deasupra celor din Turnu. Aci, în capitala judeţului erau contoarele agenţiilor străine, vadul afacerilor socotite în lire sterline, iar jos la schelă, popasul vapoarelor, cu coadă de şlepuri.

Lume multă, românească şi străină, avea nevoie de încălţăminte subţire. Savu era meşterul meşterilor. Lucra când la atelier, când acasă, după cum îi venea mai bine şi-l ajutau sculele. Insă, măcar la două-trei zile odată, aşa cam pe la vecernie, venea să vază pe Ibraim.

Il găsea pe Turc totdeauna la tejghea. Ibraim se bucura din toată inima. Savu deocamdată se aşeza pe un scăunel, într'un colţ al prăvăliei. La ora aceea, muşteriii erau mai rari... Intâlnirea celor doi prieteni începea cu o pauză. Printr'un fel de mimetism misterios, pantofarul îşi însuşea inconştient ritmul vieţii prietenului turc. Ibraim stătea la tejghea, bărbos, cărunt, cu şal înodat în jurul fesului şi cu antereu vărgat. Era un chip uşor în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

creţit, dar încă păstrând frumoasa lui dăltuire orientală: orbite adânci, vechi visători şi negri, nas moştenit dela mama greacă sau circaziană... In spatele lui, creşteau până în tavan rafturile închise şi deschise şi, mai jos, de jur împrejurul tejghelei: sacii şi butoaele venite din Stambul: untdelemn, orez, măsline şi cafea, migdale, stafide şi piper, smochine, scorţişoare şi — după vremuri — struguri cu boabe de chihlibar, rodii, chitre sau portocale.

Savu stătea pe scăunel, mai tânăr decât Ibraim, lat în spete, ciolănos, spălăcit şi cu un aer de copil Goliat. Preocupările lui sufleteşti erau colbuite şi estompate, dacă nu chiar ascunse, de un fel de nerozie înşelătoare, iar nebănuita lui putere fizică era mascată de încovoerea profesională a cizmarului izinit de meserie.

Ibraim era îmbrăcat ca un negustor bogat. Era încins cu brâu de mătase, avea în picioare papuci galbeni şi spre umeri îi cobora, din fundul fesului, un canaf de ibrişim. Savu era trenţăros ca un cerşetor. Dar democratismul oriental, irigat de energicele stihuri ale Coranului, în favoarea celor calici, înflorea aci, între Ibrahim şi Savu, tainice flori de egalitate... Veneau apoi cafeaua şi ciubucul, aceşti doi insinuanţi agenţi ai apropierii dintre oameni.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cei doi prieteni şedeau turceşte pe divanul din fund şi dădeau gândurilor lor molcomia şi spiralele fumului de ciubuce. Vorbeau puţin. Işi spuseseră pe scurt, unul altuia povestea vieţii, dar se simţeau legaţi nu prin ceeace ştiau unul despre altul, ci prin puterea afinităţilor necunoscute şi negrăite. Când băeţii aprindeau lămpile în prăvălie, cafeaua era băută şi ciubucul stins. Savu se închina şi pleca.

Intr'o zi, spre iarnă, pantofarul vine cu traista la subţioară. Câştigase ceva parale şi intrase în anotimpul ghetelor de pomană. După cafea şi ciubuc, cotrobăeşte în traistă şi scoate la lumina lămpii o înflorată pereche de papuci, plini de arabescuri de piele roşie şi verde, pe saftian de lux.

Apoi, după o temenea către Ibraim:

— Boer Ibraime, ai auzit poate de Hagi Papuc... Rabdă-i nebunia, ca un înţelept ce eşti!...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

IV

CASA LUI IBRAIM

In dosul otelului Zottu, într'o ulicioară pe care progresul edilitar a şters-o dintre străzile Turnului, exista pe la 1885, o curte mare boerească, închisă de jur împrejur cu ziduri nalte, isprăvite sus cu coamă de olane. Curtea şi casa dinăuntru erau de pe la începutul veacului, ridicate de un negustor creştin, dar după chipul locuinţelor turceşti. Proprietatea trecuse prin mai multe mâini, până ce, înainte de răsboiu, intrase în stăpânirea lui Ibraim şi a tovarăşilor săi de negustorie. Turcul — însurat şi cu copii — nu-şi adusese familia niciodată pe malul stâng al Dunării, deşi uneori era nevoit să rămână la Turnu, câte o jumătate de an. Familia lui, înainte de răsboiu trăia, în belşug şi privilegii, în Adrianopol. El purta negoţ înfloritor dincolo şi dincoace de Dunăre şi aducea acasă pungi cu aur. Dar în zilele răsboiului şi după răsboiu, pagube mari, jafuri, rechiziţii, necinstea unor tovarăşi şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

moartea unui fecior, în luptele din Caucazia, au sdruncinat greu averea şi inima lui Ibraim şi i-au înflorit barba cu brănduşele căruntelei. Treburile Turcului mergeau prost. Se schimbase faţa lumii! Preţurile, muşteriii, vadurile Dunării, puterea padişahului... toate erau acum cu totul altfel decât le apucase şi le ştia Ibraim. A trecut iar Dunărea ca să-şi prefacă averea în bani şi să se înapoieze de istov, în Stambul, locul lui de obârşie. Dar averea lui fusese administrată, în timpul războiului, de nişte tovarăşi neomenoşi... Cu mari stăruinţe, cu mari cheltueli şi cu ajutorul câtorva avocaţi, prieteni cu Piua-Petri, a putut Ibraim să restabilească drepturile sale uzurpate. De nevoie, s'a hotărît să mai rămână în ţară şi să aştepte limpezirea în justiţie a procesului de revendicare.

Casa lui Ibraim era o mică cetate. In pătratul clasic al curţii orientale, locuinţa era lipită cu spatele de zidul dinspre miză-noapte şi cuprindea tot zidul, din cap până în cap. In faţa locuinţei, era prăvălia al cărei zid dinspre miază-zi era fostul zid al cetăţuii, transformat în faţadă de prăvălie. Dar prăvălia nu se întindea cât zidul, ci mai lăsa loc pentru poarta veche de stejar, ferecată cu piroane, şi pentru o chilie în colţ, adăpostul fostului cavas al fortăreţei. Astăzi, vechea şi mohorîta curte turcească deschidea, spre miază-zi, în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ulicioara menită să se prefacă în bulevard, pleoape de vitrină şi ochii de rodii, de struguri şi de portocale. Insă numai cunoscătorii caselor turceşti ar fi putut să bănuiască, în dosul prăvăliei şi în dosul porţii aproape seculare, raiul de flori pământeşti, în care Ibraim aştepta pe celălalt, a lui Mohamed.

Turcul avea patima florilor. Dacă, pe vremea aceea, ar fi fost la noi, cultul trandafirilor şi al crisantemelor, ca astăzi, Ibraim în loc să vânză untdelemn şi gogoşi de ristic se făcea florar şi-şi acoporea toate pagubele. Ibraim iubea florile, le sădea, le veghea, le uda, le apăra de duşmani, le disciplina cu foarfeca şi cu speteaza, revărsând asupra lor comoara de delicate purtări de grijă şi prisosul de iubire părintească, strânse celor din Stambul dar vremelnic stăvilite de obstacolele situaţiei şi de surghiunul între ghiauri.

Cuprinsul curţii era împărţit în două, grădina şi depozitele casei, adică butoaie, rafturi vechi, lăzi cu litere turceşti pe ele, lemne, scări, fierărie ruginită şi divane desfundate... Toate acestea stăteau tixite la umbra unui stejar, poate mai bătrân ca locuinţa şi ale cărui ramuri superioare covârşeau zidul cu coamă de olane. Prăvălia avea în dos alte încăperi mai mici, pline cu mărfuri, iar dedesupt o pivniţă. Vânzătorii pe cari îi ţinea azi Ibraim — unul grec şi unul român — aveau casele

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lor şi veneau la prăvălie dimineaţa. In alte vremuri negustorul avusese şi paznici, dar acum tot aştepta să-i vie un om de legea lui şi Turcul aşteptat nu mai venea.

Odăile de locuit — chilii aşezate una lângă alta şi dând toate într'un coridor ca de mânăstire — erau parte mici magazii parte îmbrăcate cu divane şi cu covoare. Acestea din urmă erau la fel. Paturi fără picioare umpleau odaia întreagă sau lăsau la mijloc, între ele, loc pentru o masă rotundă, şi ea aproape tot fără picioare. Pereţii erau numai văruiţi.

In două camere stăteau, în câmpul de var, nişte făşii de mătase verde, cusute cu aurite stihuri arăbeşti. Dintr'o panoplie, bogată altă dată, mai rămăseseră câteva iatagane şi câteva pistoale. O atmosferă închisă şi mucedă stăruia în acest interior turcesc, fără copii şi fără cadâne. Ibraim îşi făcea singur toată gospodăria. Câteodată, la o lună sau două, venea să scoată covoarele şi pernele, la soare, o ţigancă bătrână care ştia turceşte.

Grădina lui Ibraim începea cu o perdea de viţă care creştea în faţa chiliilor şi-şi împletea curpenii cu toate gratiile de fier, bătute la ferestre. Viţa se ofilea şi se sfâşia, când ajungea la umbra stejarului, în partea cealaltă unde se grămădeau lăzile şi tinichelele. De la poartă spre casă, vechii proprietari făcuseră un drum de caldarâm, care era acum aproape

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr/1901-1932

îngropat în ierburi şi în flori de portulac.

Alţi copaci, afară de stejar, mai erau un cais, doi pierseci, un migdal şi pe lângă ziduri o pădurice de oleandri în ghiveciuri. Intre aceşti copaci şi copăcei Ibraim cultiva zeci de familii de flori pământene şi străine. Lângă răzoare veneau şiruri de glastre, lângă glastre veneau pământufuri şi cuiburi. In Mai, grădiniţa Turcului era o leasă de trandafiri de toate neamurile. In Iunie, apăreau şiragurile îngereşti ale crinilor... După crini înfloreau şi dăinuiau, sub cuptoarele verii sângerândele pelagonii, cârciumăresele şi gura-leului. Iar la umbra acestor flori, corpolente şi decorative, făceau casă mică şi zmerită, dar sfânt mirosi toare ca o cădelniţă, rozeta şi busuiocul.

Ibraim hrănea, cu drojdie de cafea şi cu alte plămădeli cunoscute de el, o mulţime de existenţe plăpânde şi pipernicite, cari găseau prea slab şi trecător soarele ţării noastre. O familie de cactuşi stătea aliniată în glastre verzi, puţin simţitoare şi zăbavnică la îngrijirile lui Ibraim. Câţiva rodii, câţiva lămâi, încălţaţi în cutii de lemn sau în tinichele de untdelemn, sporeau dorul Turcului după coastele Bosforului şi ale ostroavelor din Marmara.

Această lume nevinovată, scumpă inimii lui Ibraim, se adăpa dintr'o fântână cu roată şi cu scripete, cu lanţuri ruginite şi cu ghizduri de piatră. Dincolo de fântână, stătea în colţ,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

aproape mascată de perdeaua oleandrilor, chilia fostului paznic, veche, dărăpănată, fără sobă şi fără geamuri.

La această chilie, Ibraim a început să se gândească spre începutul iernii. A pus să-i rezidească soba, a văruit-o, i-a dres uşa şi ferestrele şi-a făcut-o bună de locuit. Apoi, într'o zi i-a spus lui Savu:

— Frate Savule, m'am gândit să te chem să stai aici la mine, în odaia dela poartă. Eu am multe treburi la Nicopole şi trec mereu Dunărea. De altă parte, mă pregătesc de un drum mai lung, la Stambul, şi mi-e greu să las toată casa pe mâna slugilor... Mută-te la mine, că-mi faci bună slujbă şi mare hatâr...

Astfel a intrat Savu în casa lui Ibraim.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

V

INGĂDUIALA ESTE AUXILIARUL TEOLOGIEI

Ibraim, cu toată pregătirea lui de călătorie a rămas pe loc toată iarna. Savu s'a cuibărit în chilia premenită şi a făcut din ea atelier de cizmărie. A avut mai multe comenzi decât ar fi poftit şi a lucrat cu râvnă, aşteptând şi intercalând printre ghetele plătite, cizmele şi imineii celor ce nu puteau plăti. Ibraim a început să vie în cămăruţa cizmarului aproape în fiecare seară, după ce închidea prăvălia.

Turcul mâncător de fructe şi băutor de lapte, se potrivea cu Savu. O mână de măsline, sau o strachină de nuci sau un şireag de smochine şi două ceşti cu lapte erau destulă cină pentru doi oameni înclinaţi către meditare religioasă şi către întrebări duhovniceşti. Amândoi aduceau, în aceste întâlniri sufleteşti, o egală bunătate şi încredinţarea inconştientă că în lucrurile cari îl privesc pe Dumnezeu inima este dăscăliţa cea mai bună.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Savu, deprins să lucreze cu mâinile şi să urmărească cu mintea lucruri streine de cizmărie, era tot atât de slobod ca şi Ibraim, care stătea în fundul patului şi fuma. Teologia celor doi prieteni era rudimentară şi neagresivă. Cunoşteau deabia elementele catechismului părintesc şi fiecare îi dăruia un larg comentar de interpretări personale şi de simţire generoasă. Ibraim, care avea prin casă câteva sentinţe din Coran, ştia pe dinafară vestita declaraţie a Profetului: „Cu adevărat cei ce cred (adică moslemii) şi cei ce sunt Evrei, cum şi Sabeenii şi Creştinii şi oricine care crede în Alah şi în ziua de apoi şi care face fapte bune: unii ca aceştia nu au să se teamă, căci nu vor fi întristaţi...".

Cizmarul îşi aducea şi el aminte de judecata viitoare şi de pravila după care se va face judecata. Mai ştia un cuvânt, pe care îl auzise din gura unui preot: să păstrăm credinţa, nădejdea şi dragostea, ştiind bine că mai mare între ele este dragostea. Dar şi Turcul şi Creştinul poposeau la răspântia comună şi mai presus de orice discuţiune a înfricoşatului tribunal. Creştinul vedea pe cei drepţi, aleşi deadreapta, veselindu-se cu Lazăr în sânul lui Abraham... Nu ştia prea bine ce este sânul patriarhului, dar îl vedea larg şi desfătat ca o grădină. Musulmanul încredinţa pe Savu că trebue să fie o grădină, fiindcă tot aşa a zis şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Profetul: „In grădinile Raiului, acolo intra-vor cei drepţi; şi vor fi împodobiţi cu brăţări de aur şi cu mărgăritare şi vestmintele lor fi-vor de mătase"...

Această încredinţare neclintită pe care o aveau amândoi ducea la cealaltă, nedespărţită de ea: Omul trebue să fie bun, îngăduitor, iubitor de adevăr şi de cinste, zăbavnic la mânie şi milostiv cu toată lumea, dar mai ales cu cei săraci.

Milostenia era suprema ştiinţă şi suprema teologie a acestor doi oameni cari citeau cu greutate cărţile lor sacre. De aceea, capitolele cele mai proprii erau câte o pereche de încălţăminte, dăruită de Savu ultimului nevoiaş găsit pe drum, sau câte un galben dat de Turc, cutărui trenţăros cu fes, din Nicopole. Uneori cei doi prieteni făceau schimb cu miluiţii lor. Savu dăruia papuci la Nicopol şi Ibraim ajuta cu bani pe săracii din Turnu.

Nici unul nici altul nu-şi pusese întrebarea, nici măcar în singurătatea lui de cuget, care este legea cea mai bună, dintre cele două ale lor. Fiecare căuta la credinţa celuilalt cu zmerenie şi cu respect. Aşa voise Dumnezeu cu ei şi cu părinţii lor, ca unii să fie ai lui Christos şi alţii ai lui Mohamed.

Dar într'o zi, cei doi prieteni s'au întâlnit cu cineva mai cărturar şi mai isteţ ca ei, Evreul Marcu Goldştein. Acesta cunoştea câteva

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

limbi, dintre cari una moartă, citea mult noaptea şi uneori şi ziua, când îi dădea răgaz meseria lui de curelar şi de reparator de hamuri. Avea o casă de copii şi trăia în mare sărăcie.

Mordehai, copilul lui cel mare, într'o zi ploioasă, venea de la şcoală. Era rău îmbrăcat şi mai ales rău încălţat, căci purta nişte ghete lepădate de tată-său. Savu îl întâlneşte şi intră cu el în vorbă:

— Al cui eşti tu, băete?

— Al lui Marcu Goldstein, curelarul.

— Da' ce sânt ghetele astea, atât de scâlciate şi de rupte, din picioarele tale?

— ...Tata e curelar, dar nu şi cizmar.

— Sânteţi mulţi, acasă?

— Sântem cinci copii.

— Şi unde e prăvălia lui tată-tău?

— La gura oborului.

Pestre trei zile, Savu avea gata o pereche de ghete, nici prea strâmte, nici prea largi, bune pentru Mordehai. S'a dus pe seară la prăvălia de la gura oborului, cu ghetele înfăşurate în basma. Marcu Goldstein avea şi atelierul şi casa de locuit sub acelaş acoperiş, aproape între aceeaşi patru pereţi. Era o singură odaie, despărţită în două, printr'un paravan de scânduri. Curelarul lucra, cu ochelari de miop, puşi călare pe vârful unui nas uscat şi încovoiat. Mordehai scria, pe tejghea, temele de a doua zi. Prin peretele de scânduri se auzea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sbârnâind restul familiei. Ivirea cizmarului, a fost o mare şi ciudată întâmplare pentru casa colegului curelar.

— Kir Marcule... eu sânt Savu Pantofaru... Copilul d-tale stă prost cu ghetele... şi i-am adus aici o pereche de ghete... Socotesc că i le-am nimerit bunicele, dar vreau să le încerce şi dacă m'am înşelat, îi aduc Sâmbătă altele.

— Domnule Savu... cine ţi-a poruncit d-tale ghetele astea?... Eu nu ştiu nimic...

— Fără porunceală, Kir Marcule.

— Cum aşa, dacă nu ţi le-a poruncit nimeni?...

— Lasă pe copil să le încerce... Nu e nici o supărare şi nici o pagubă... Aşa e? Ia încearcă, micule, ghetele astea.

Mordehai caută din ochi învoirea lui tată-său. Rumen şi rotund la obraz, cârlionţat şi cu ochi frumoşi codaţi, copilul îşi lasă, o clipă, sufletul străveziu ca unda, între învoirea aşteptată şi bucuria ghetelor celor noi. Curelarul, mirat de purtarea acestui om strein, şovăeşte şi se uită la Savu, ca la un ham greu de cârpit. Ce viclenie poate să fie aici? Ce caută acest cizmar, cu înfăţişare de om cumsecade, dar cu cine ştie ce gânduri iscoditoare? In sfârşit, lasă pe copil să încerce ghetele. Se potrivesc de minune!... puţin cam lungi la bot, dar le va pune în vârf câte un şmoc de lână şi treaba va fi bună. Atunci intră în prăvălie şi nevasta curelarului.;

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ce ghete bune şi frumoase!... şi tu nu mi-ai spus nimic până acum?

— Ce să-ţi spun, Ester că nici acum nu ştiu ce este cu ghetele astea....

Savu stă jos pe un scaun şi prinde a zâmbi.

— Kir Marcule, staţi jos toţi!... Micule, să porţi ghetele sănătos şi să înveţi carte... Ghetele nu vă costă nici un ban... Vi le dau eu degeaba... Şi dacă vreţi aduceţi încoace şi pe ceilalţi copii, cari ţipă dincolo, să văd cam ce ghete să le fac....

Marcu, Ester, Mordehai..., profund miraţi, se privesc unul pe altul, privesc ghetele din picioarele lui Mordehai şi nu ştiu ce să mai creadă: cizmarul e un nebun, e un duşman deghizat, ori este cel din urmă din acei „goim tovim", despre cari istorisesc cărţile părinţilor...

Savu limpezeşte situaţia:

— Kir Marcule, ia ascultă, de câţi ani lucrezi în Turnu?

— De aproape zece ani, de la războiu...

— Ei atunci... n'ai auzit niciodată de *Hagi-Papuc?*...

— Ba da... dar Hagi-Papuc... ce vorbeşti!... a trăit pe vremea lui Herşcu Astrapole....

— Kir Marcule, Hagi-Papuc trăeşte şi azi.

Marcu se luminează:

— Ester, adu toţi copiii încoace! Ţi-aduci aminte ce ne-a spus Ficu Bohor, de la Ruşi?... Dumnealui este... Domnul Hagi-Papuc!...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

VI

CELE TREI INELE

După Mordehai au venit la rând toţi ceilalţi copii ai lui Marcu : Dina, Micol, Ghedalia şi Iosif, două fete şu doi băeţi. Fie-căruia Savu i-a făcut câte o pereche de ghetişoare. Şi când copiii au fost încălţaţi, Savu a băgat de seamă că Ester umblă în târlici. I-a luat măsură şi i-a făcut şi ei o pereche de ghete cu şireturi... Când i-a adus-o, Ester a lăcrămat de bucurie. De la nuntă, Ester nu mai purtase ghete cu şireturi !...

Dar cum putea să rămână fără mângăiere, acum în apropierea Paştelui, Marcu curelarul, mucenicul care trăgea la ham pentru toată familia ? Savu şi-a adunat toate puterile şi i-a ticluit şi lui Marcu o mândră pereche de cizme...

Cunoştinţa cu Savu şi dărnicia lui au adus familiei lui Marcu câteva zile de uimită şi stăruitoare bucurie. Marcu Goldştein se oprea uneori din lucru şi spunea Esterei :

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Blagoslovit cizmar!.... Goi plăcut lui Dumnezeu! Se întreabă rabinii noştri cum va fi bucuria din ziua lui Mesia... Iată cum va fi!... Acest străin de neamul şi de legea noastră ne-a dat să gustăm o picătură din fericirea zilelor lui Mesia!...

Curelarul s'a dus să vază pe Savu, a intrat în prăvălia lui Ibraim şi a legat prietenie şi cu el. Mare mirare! N'ar fi crezut Marcu, în ruptul capului, că alături de el, în Turnu, stau la olaltă un Turc şi un Creştin, doi oameni îngăduitori şi milostivi, cu Turcii, cu Creştinii şi cu Ovreii! Singurul om, purtat prin lume şi politicos cu Ovreii, pe care l-a cunoscut Marcu, printre toţi moşierii din Teleorman, era Nicolache Piua-Petri... Şi acum iată că Savu şi Ibraim îl întrec pe moşier.

Marcu şi-a făcut potecă, de la gura oborului până la cămara lui Savu Pantofaru. Ce plantă zgribulită de frig nu-şi deschide florile către soare? Ce suflet omenesc nu vine, irezistibil, spre sorgintea razelor de simpatie, trimise de alt suflet?... Marcu nu dădea prin cafenea de cât la un an odată, când îl poftea Piua-Petri sau vre-un coreligionar, samsar de grâne... Şi uneori, cu gâtul acru de mirosul şi de praful hamurilor reparate ar fi băut curelarul o cafea dulce şi fierbinte!... Dar cum s'o beai acasă, când bucăţile de zahăr sânt numărate şi cafeaua e măsurată cu ceşcuţa!...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

De aceea Marcu, când poate, rupe o jumătate de ceas, între asfinţitul soarelui şi închisul prăvăliilor, şi dă fuga bucuros, la Savu acasă. E acelaş miros şi aceeaş priveliştc ca şi la el, dar Marcu răsuflă un minut, lângă ibricul care fierbe în soba cămăruţei şi lângă înţeleptul şi filantropul pantofar.

— Domnule Savu, spune Marcu uneori, d-ta n'ai învăţat multă carte omenească, fiindcă Dumnezeu ţi-a dat deadreptul din ştiinţa lui... Dar când stau aici, în atelierul d-tale, îmi aduc aminte de acei învăţaţi ai noştri din vechime, cari tâlcuiau legea şi lucrau cu mâinile, ca d-ta...

Uneori, când Marcu întârzia mai mult lângă Savu, venea şi Ibraim. Marcu nu fuma, dar bea bucuros câteva ceşti de cafea, mai cu seamă dacă avea de lucru în noaptea aceea. Tovărăşia lor era curioasă. Marcu vorbea mult, ceilalţi doi ascultau mult. Pe lângă Savu şi Ibraim — cugetc simple şi tradiţionaliste — Evreul era un intelectual. Nici Marcu nu era un rău fiu al legii lui Moise, sau un emancipat. Dar el interpreta şi raţiona asupra predaniilor părinteşti mai mult decât cei doi, fără să le dispreţuiască ori să le scoată de la locul lor. Mai era, în el, fie din născare, fie din înrâurirea cărţilor citite, un fond de visător umanitarist, o pornire nelămurită spre marile dreptăţi viitore, care, de la distanţă,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

putea să fie tot atât de bine mesianism ca şi socialism. Marcu era mulţumit că poate să-şi spună gândurile unor oameni de încredere şi poate să-şi împărtăşească — fără ca auditorul să adoarmă, cum păţea cu Ester — unele amintiri din cărţile citite.

Intr'o seară, câte trei prietenii stăteau, cu uşa deschisă, în atelierul cizmarului şi priveau afară, printre ramurile stejarului cu frunză proaspătă, pâlpâitul primelor stele, solitoare nopţii de primăvară. Din grădina lui Ibraim venea miros de pământ răscolit cu cazmaua şi miros de liliac... Marcu, cel mai simţitor la premenirea firii şi la evoluţia cerului de deasupra, gândea cu glas tare, ţinându-şi cafeaua pe genunchi:

— El e unul singur, acolo sus, şi noi sântem toţi copiii lui... şi facem atâta gălăgie, ne luptăm unii împotriva altora, ne prigonim şi ne urâm!... Unii sântem Evrei, alţii Creştini, alţii Musulmani, dar sântem toţi fiii aceluiaş tată ceresc... Cum ne-am despărţit unii de alţii şi cum am apucat care încotro?... Tot aşa ca Avraam cu Lot: „dacă tu o iai la dreapta, eu o iau la stânga: dacă tu o iai la stânga, eu o iau la dreapta“.... Dar ori cum o fi legea fiecăreia, e bine să arătăm că suntem fraţi şi că nădăjduim să ne întâlnim, din nou, în aceeaş casă cerească şi părintească.

— Adevărat, Kir Marcule... d-ta, care eşti

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/morr1901-1932

om citit, ştii pilda Domnului Isus Christos, cu Samariteanul Milostiv?

— O ştiu, dar povesteşte-o ca s'o audă şi Efendi.

— Zice că un om călătorea de la Ierusalim la Ierihom, prin loc pustiu, şi a căzut între tâlhari. Tâlharii l-au bătut, l-au desbrăcat şi l-au lăsat în drum, plin de sânge şi pe jumătate mort... După câtva timp, a sosit un preot din legea lui, dar preotul a trecut pe lângă el şi l-a lăsat aşa. Mai târziu a trecut pe acolo şi un ajutor preoţesc, dar şi ăsta a avut tot atâta inimă... La urmă, a sosit şi un Samaritean, adică un om străin de neamul şi de legea celui ce zăcea în drum. Samariteanul când l'a văzut i s'a făcut milă... S'a oprit, i-a legat rănile, a turnat peste răni untdelemn şi vin, l-a pus călare pe dobitocul său şi l-a dus la un han, unde l-a dat în grija hangiului... Iar a doua zi, la plecare, a scos doi arginţi, i-a dat hangiului şi i-a zis: Ai grijă de el şi ce vei mai cheltui, eu când mă voi întoarce îţi voi da înapoi... Va să zică, Domnul Iisus Christos ne învaţă că frăţia şi dragostea omenească n'au hotare şi trebue să se întindă şi să cuprindă pe toţi oamenii de orice neam şi de orice lege...

Ibraim, tihnit şi visător, îşi aduce aminte de cuvântul din Coran: „Cei ce-şi cheltuesc averile în calea plăcută lui Alah sânt aseme-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nea cu bobul de grâu care dă şapte spice, şi în fiecare spic sânt câte o sută de boabe....

— Să vă spun, zice Marcu o hagadă pe care am auzit-o de la un rabin şi care pildueşte frumos cum trebuie să trăiască laolaltă cei de lege străină şi cum unii pealţii se cuvine să se întreacă prin fapte bune şi prin inimă frăţească...

Acum multe sute de ani, trăia un sultan vestit de viteaz, de bogat şi de isteţ, iar în ţara lui trăia un negustor evreu, cinstit de toată lumea şi cunoscut pentru marea lui înţelepciune... Intr'o zi, sultanul îl chemă pe negustor şi-i spune :

— Toată lumea te laudă pentru cumpătarea şi pentru mintea ta cea mare... Te-am chemat să-mi spui în taină care este legea cea mai bună, dintre cele trei de pe pământ : legea ta ovreiască, legea mea turcească, sau legea lui Isus din Nazaret ?

Negustorul rămâne pe gânduri... Ce i-a venit sultanului ? Ce întrebare poate să fie asta ? Să aşteaptă el, oare, să mă auză lăudând altă lege decât legea mea şi a părinţilor mei ?... Şi dacă are gânduri viclene ?... Când voi începe să-i laud pe Moise, să-l văd deodată supărat, pentru Mohamed !... Atunci negustorul evreu se închină înaintea sultanului şi-i spune :

— Luminate împărate, să ai răbdare şi să asculţi o istorie, din care înţelepciunea ta va

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

scoate răspunsul aşteptat... Era odată, în răsărit, un om bogat care avea în deget un inel năzdrăvan. Puterea inelului era să facă pe purtătorul lui norocos, fericit, plăcut în faţa lui Dumnezeu şi în faţa oamenilor. Acest inel trecea din tată în fiu, în felul că tatăl lăsa inelul moştenire celui mai iubit dintre feciori, fie că era, fie că nu era primul născut... Odată după ce inelul trecuse prin câteva rânduri de oameni, ajunge la mâna unui tată care avea trei feciori, deopotrivă de iubitori şi de iubiţi, deopotrivă de vrednici ca să moştenească inelul..... Tatăl, iubindu-şi la fel cei trei feciori, făgăduieşte inelul când unuia, când altuia, îl făgăduieşte pe rând la toţi trei... Când îşi simte sfârşitul aproape, tatăl celor trei feciori cade în mare cumpănă şi în mare încurcătură... Cui să lase inelul, moştenire? Cheamă un giuvaergiu, îi dă inelul şi-i porunceşte să facă încă două, întocmai la fel între ele, ori cât de mult ar fi să coste. Giuvaergiul îndeplineşte porunca şi face încă două inele, atât de aidoma cu cel dintâi că părintele, când le vede, nu ştie să le mai deosebească!

Atunci îşi cheamă feciorii, îl blagosloveşte pe fiecare, îi dă fiecăruia inelul făgăduit şi închide ochii... După moartea părintelui, feciorul care avea inelul rămânea stăpânul casei şi ocrotitorul familiei... Dar cei trei feciori

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

aveau acum câte trei inelul năzdrăvan! Mare mirare, mare zavistie şi mare forfoteală!

Câte trei feciorii se duc să se plângă şi să se pârască unul pe altul, înaintea judecătorului. Fiecare avea dreptate şi spunea adevărul: tatăl îi dăduse cu adevărat, după făgăduinţă, inelul năzdrăvan!... Judecătorul stă, se gândeşte şi rosteşte:

— Nu pot să fac dreptate, până ce nu-mi veţi aduce aici la tribunal pe tatăl vostru, sau până ce inelul cel adevărat nu va deschide gura şi va vorbi!...

Acum să-mi spună luminăţia ta, zice negustorul evreu către sultan, care din cele trei, este inelul cel adevărat? Tatăl îşi iubea la fel pe câte trei feciorii şi feciorii aveau pentru el deopotrivă dragoste. Tatăl a dăruit fiecăruia inelul aşteptat şi fiecare fecior este desăvârşit de încredinţat că el are inelul năzdrăvan!... Dar când cei trei feciori stăteau cu gura închisă înaintea judecătorului, judecătorul le spune: Inelul cel adevărat are puterea să facă pe stăpân plăcut în faţa lui Dumnezeu şi în faţa oamenilor... Aici să se arate blagoslovenia inelului! Dovediţi fiecare, prin blândeţe, prin îngăduinţă, prin dragoste de oameni, prin milă şi prin milostenie nesecată, că inelul cel adevărat e în degetul şi în inima fiecăruia!... Pentru aceea, închee judecătorul, amânăm judecata până peste vreo zece

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

mii de ani... Până atunci, aveţi timp să vă adunaţi dovezile... Şi când, peste zece mii de ani, veţi veni din nou la acest scaun de judecată, să nădăjduim că pe el va sta un judecător mai înţelept ca mine.

Măria ta, zice Evreul, vrei să stai pe scaunul judecătorului şi să deschizi procesul amânat? *)... Sultanul n'a mai întrebat nimic. I-a făcut negustorului un dar împărătesc şi l-a trimis cu pace.

*) Celebra parabolă din *Nathan der Weise* actul al treilea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

VII

TURNU MĂGURELE CHEFUEŞTE

Pe când cei trei prieteni se întâlneau, odată, de două ori pe săptămână, şi vorbeau tihnit şi înţelept lucruri sufleteşti, oraşul din jurul lor schimba, în cantoarele societăţilor de export, grâul în aur, primea pe uscat şi pe apă mii de butelii cu vinuri străine şi petrecea cu lăutari, din amurg şi până în zori. Nimeni n'ar fi bănuit că, în chefliul Turnu-Măgurele, în dosul zidurilor cu coamă de olane, trei popoare şi trei religii fraternizează atât de simplu şi de nevinovat, în casa Turcului Ibraim.

Venise peste judeţul Teleorman încă o recoltă îmbelşugată. In general, vre-o zece-doisprezece ani, după războiul româno-ruso-turc, au fost ani de mare prosperitate pentru câmpiile noastre. Au fost tot deodată şi anii consolidării averilor nou înjghebate. In locul vechii boerimi, adunate într'un partid fără viitor şi atunci în opoziţie, creştea, în zorii

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

independenţei naţionale, o vajnică burghezie, netrăită, lacomă de parvenire şi de viaţă, plină de pofte şi de energii deslănţuite. Cele câteva case boereşti din judeţ s'au risipit şi s'au înecat în fluxul cumetriilor cu noii stăpânitori. Prietenii şi partizanii lui Ion C. Brătianu — ajutaţi de norocul dela Plevna şi consacraţi binefăcători ai patriei prin eroismul celor rămaşi în şanţuri — ridicară deasupra ţării recunoscătoare piramida capitalistă. Arendaşii, moşierii, dregătorii, concesionarii mari şi mici... ajutară pe marele om de stat, în opera lui de modernizare, adunând mari averi şi slăvind vremea cea nouă în petreceri ca în basmele bătrâne.

Era ceasul grabnicelor prefaceri... Ţara intra şi se avânta, cu repeziciune de cataractă, în necunoscutul depărtat şi larg, ca un abis, al existenţei sale celei noi. Sfioasele târguleţe din câmpiile Teleormanului, adăpate de aurul german şi englezesc, se prefăceau văzând cu ochii. Turnu-Măgurele se răsfăţa şi se desfăta ca vechile oraşe, mustrate de proorocii Sfintelor Scripturi. Alergau în Turnu tarafuri de lăutari, din toate rezervoarele ţigăneşti, existente între Carpaţi şi Dunăre. Alături de aceşti urmaşi ai lui Iubal, soseau, cu vapoarele şi cu trenul inaugurat de câţiva ani, preotesele desfrâului şi ale aventurii. Cântăreţe, dansatoare, pseudo-turcoaice din lupanarele bucu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

reştene, chelneriţe şi jupânese la oteluri, se arătau în Turnu odată cu misiţii caselor de export şi odată cu primele transporturi din grâul teleormănean.

Trăsurile moşierilor coborau spre Turnu, trase de către patru cai înaintaşi, în zbieretele surugiului, în pocnetele biciului şi în viforniţe de pulbere. Otelurile şi hanurile nu puteau să pridideascâ oaspeţii, vechiculele şi dobitoacele de ham şi de jug. Jos, la schelă, tumultul, chiolhanele şi cântecele din oraş se repetau — cu o brutalitate sporită, populară şi marinărească — în faţa Dunării clipitoare şi vaste şi în faţa Nicopolului, încăput sub austeră stăpânire bulgară.

Nicolache Piua-Petri era tot atât de vestit şi de căutat printre pleşcaşii chefului, la Turnu ca şi la Ruşi. Când aflau lăutarii că arendaşul de la Negara a sosit în Turnu, porneau după el şi-l căutau pe la toţi grânarii, pe la prăvălia lui Ibraim şi dacă nu-l găseau, puneau iscoadă la otelul Zottu.

Uneori, Ibraim ştia că amicul său a sosit în Turnu, mai întâi de la ţiganii cercetaşi.

Intr'o zi de vară, pe înserate, Ibraim şi Savu Pantofaru stăteau la umbră, în grădina cu ziduri şi se bucurau în tăcere de dulcele amestec de miresme stoarse florilor de soarele încâlcit acum în crengile stejarului. Gealat, câinele mocănesc, credinciosul lui Ibraim, dor-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mea cu botul pe labe, la picioarele stăpânului. Marica ţiganca deretecase prin casă, pusese la loc saltelele şi pernele scăldate în soare şi acum după ce-şi luase plata, după ce-şi umpluse şorţul cu toate câte îi dăruise Ibraim din prăvălie, mai cerea şi câţiva gologani pentru tutun...

— Boer Ibraime, îi spune Savu, după ce ţiganca pierise de la faţa locului, nu-mi place şerpoaica asta bătrână... Poate o ştii de mult, poate ai dovedit-o credincioasă, dar eu mă scutur când dau ochii cu ea... Tot ce am făcut pentru ea, tot ce i-am dăruit, toate vorbele mele bune... au alunecat pe ea ca pe o piele de şarpe...

— Nici pe mine nu mă încălzeşte, Kir Savule, dar ştie turceşte şi mi-a intrat în casă de multă vreme.

Un vânzător din prăvălie veni şi vesti pe Ibraim că dom' Nicolache este aci. Ibraim ieşi ceremonios înaintea prietenului său şi-l pofti să vie să se odihnească lângă ghiveciurile cu lămâi.

— Bine v'am găsit, boierilor!... Şi bine faceţi că mă chemaţi aici, în loc tăinuit şi prea frumos...

Savu şi Ibraim înţeleseră că arendaşul vine de la una din petrecerile sale, începută poate de la amiază, dar poate şi de eri seară... Nicolache Piua-Petri era dârz ca puţini alţii la

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

băute, dar după o masă lungă şi prea mult scăldată în vin, ajungea un al doilea Nicolache... Vorbea rar, suficient, măreţ şi ceeace de obicei ascundea cu bun simţ, acum dădea pe faţă: întâmplările lui, luptele lui, necazurile lui şi vechile lui experienţe sentimentale... Beţia lui era mândră şi narativă, fără nimic din slăbiciunile şi din accidentele celorlalţi confraţi.

Ibraim avea păreri de rău când vedea pe arendaş sosindu-i în prăvălie, cu aerul măreţ şi pornit pe discursuri... Ştia că a lăsat în urmă o petrecere de ceasuri întregi, zeci de sticle goale, o zecime de golani beţi şi o pungă de bani... Savu cunoştea pe Nicolache, cel de după chefuri, mai puţin decât Ibraim. Turcul porunci să-i aducă lui Nicolache un divan din casă şi arendaşul îl umplu cu trupul său de Samson biruit...

— Nicolache, — începu cu totul familiar Ibraim — ştii prea bine că mi se umple inima ori de câte ori te văd. Dar de ce, frate, nu te păzeşti mai mult de linguşitorii şi de haimanalele care se ţin după d-ta?!... Câţi au fost cu d-ta la masă?... Câţi bani ai aruncat pe vin şi pe lăutari?... Cum se poate ca d-ta, care eşti atât de înţelept şi de înalt la mintea d-tale, să te laşi înşelat şi jefuit de caraghioşii din Turnu?...

— Boer Ibraime... eşti cuminte ca un mu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sulman care nu bea vin niciodată... Ce să-ţi răspund? Astea sînt păcate de-ale noastre cari avem slobozenia vinului...

— Nu zău, Dom' Nicolache — deschise gura Savu — ştii că şi eu, ca şi boer Ibraim, ţin la d-ta şi nu uit niciodată că ai venit cu doftorul Cloajă şi m'ai scos din gura morţii... De ce nu asculţi ce spune boer Ibraim? De ce te laşi linguşit şi prădat de toate puşlamalele?

— Frate Savule şi boer Ibraime, sânteţi prietenii mei cei mai de aproape şi voi puteţi să mă cercetaţi până în fundul inimii... Ştiu bine ce lichele şi ce borfaşi sânt cei ce se îmbată cu mine... Ştiu că hoţii de ţigani mă caută cu lumânarea, când sosesc în Turnu... Fraţilor, îmi trebue vinul şi îmi trebue vioara ţiganului!... Tu, Savule, trăeşti ca un călugăr şi ca un sfânt dătător de papuci... Avut-ai tu vreo taină, vre-un junghiu nelecuit, la inimă?... Ştiut-ai tu, vreodată, ce sunt cătuşele dragostei, şi cum poţi să intri în iad din pricina unei mueri? D-ta, boer Ibraime, eşti liniştit şi prea înţelept, ca un iman... E adevărat că ai şi avut necazuri, cu ce-i ce ţi-au şterpelit din avere, dar încet-încet isprăveşti şi ieşi la mal... Te-ai însurat de vreme, ai trăit ca un paşă, ai copii mari, ca mâine scapi de buclucurile din Turnu şi te duci la Stambul, să te odihneşti lângă hanum-efendi... Cu mine a voit Dumnezeu să fie cu totul altfel...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/morr1901-1932

M'am însurat târziu şi m'am însurat cu o femee sfântă... dar sfinţenia ei nu-mi ajută să tămăduesc ranele mele cele vechi şi mustitoare... Fraţilor... şi în Janina şi în Stambul şi pe la gura Siretului... am lăsat câte-o iubită, sub lespede de piatră...

In vocea lui Nicolache Piua-Petri fremătau coarde de sugrumată vijelie... Sub sprâncenele lui stufoase, pleoapele căděau grele ca nişte trâmbe de nouri, cari îşi reţin ploaia...

— La Janina, în cimitirul grecesc, am îngropat jumătate din inima mea... Iubeam nebuneşte pe fata unui negustor, dar ne vedeam numai la biserică... Am cumpărat pe robi şi ne-am întâlnit şi am vorbit... Biata mea Eftimia voia să fugă din casa părintească, fiindcă tatăl ei pusese la cale s'o mărite cu un prieten al lui, bogat şi bătrân, negustor ca şi el... N'am stat la gânduri nici o clipă... Fug cu Eftimia, înapoi în ţară!... Casa Eftimiei şi casa negustorului, care voia s'o ia de soţie, erau amândouă pe ţărmul lacului, aproape una de alta... M'am înţeles cu Eftimia să fugă din iatacul ei, cu fereastra spre lac, într'o noapte de Noemvrie, când toate stelele sânt stinse... A legat o frânghie de stâlpii ceardaculuí şi-a alunecat de vale... Sub ceardac, o aşteptam eu cu barca... Dar ne vânduse cineva dintre slugi... Oamenii negustorului de care fugea Eftimia mă urmăreau fără să ştiu...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Când am prins în braţe pe draga mea şi am întors luntrea spre larg, a bubuit noaptea şi au trecut prin mine două gloanţe şi prin Eftimia trei, dintre cari unul drept prin inimă...

N'am mai ştiut nimic, decât când am deschis ochii, la spital... A fost mare zurbà, cercetări, proces... Dar eram prieten cu Izet-Paşa — de care ţi-am vorbit de multe ori — şi Izet-Paşa a stins procesul şi mi-a făcut vânt din Janina... Am apucat, doar, după ce m'am înzdrăvenit, să mă duc odată la cimitir şi să văd, pe crucea de la căpătâiul ei, poposind doi porumbei albi...

Aceste zguduitoare amintiri, petrecerea deabia terminată şi vrăjitele viori ţigăneşti biruiau acum pe Nicolache Piua-Petri. Două şiruri de lacrimi curgeau din pleoapele lui grele şi închise.

Ibraim se ridică, subţire şi sacerdotal, în burnuzul lui de mătase şi trecu o mână mângâioasă peste fruntea lui Nicolache...

— Odihneşte-te, frate... Eu şi cu Savu trecem în prăvălie...

Apoi, pe divanul din fund, între patru ochi, cu Savu:

— Mult mi-e drag Nicolache! Ce spune el scormoneşte inima ca o manea... Multe zac ascunse, în sufletul omului... Dumnezeu, unul singur, le ştie!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

VIII

PĂSĂRI DE PRADĂ

Vremea trecea. Ibraim scosese, cu proces, o parte din avere, vărsase în punga avocaţilor altă parte şi acum, resignat cu ce-i mai rămăsese, voia să vânză prăvălia, cu case cu tot, şi să se întoarcă lângă ai săi. Se mai dusese de două ori la Stambul, intrase în vorbă cu nişte Greci, din Pera — cari aveau rude angrosişti în Bucureşti — dar nu ajunsese la nici o înţelegere. Negustorii din Turnu şi toată clientela lor şi toţi oamenii de afaceri ştiau că Ibraim e pe cale să-şi desfacă prăvălia şi toată averea şi să plece din ţară. Aflase despre planurile Turcului şi Tache Chimigea, hangiul dela Putinciu şi venise de câteva ori pe la Ibraim să vorbească cu el şi să-l întrebe cam la ce preţ se gândeşte. Când au auzit samsarii că Tache Chimigea, cârciumarul de la Putineiu, vrea să ajungă proprietar şi băcan în Turnu şi-au adus aminte, batjocoritori, de salcie şi de scroafă, dar n'aveau dreptate, fiindcă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Tache Chimigea era cel mai bogat şi mai bine dispus muşteriu din câţi trataseră cu Ibraim. Ar fi voit Chimigea să-şi deschidă inima către Piua-Petri, bun prieten al lui Ibraim, şi să scurteze astfel toate potecile şi toate dibuelile. Dar cârciumarul simţea, faţă de Nicolache, ruşinea încăpăţânată a golanului de până eri, care nu-şi poate îngădui atitudini de egalitate faţă cu „boerul" ciupit de el, sistematic, dela vin, de la masă şi de la orzul cailor. Tache Chimigea era acum mai bogat decât Piua-Petri. Fără să ştie nimeni, el se vârâse în treburi de grâu şi de export, lângă câţiva dintre clienţii lui, mai puţin boeri, şi acum avea îngropată, sub temelia sobei, o vadră de aur englezesc.

Tache Chimigea, în ciuda samsarilor turneni, s'a suit în salcie deabinelea. Dacă nu a cumpărat băcănia lui Ibraim, a cumpărat mai târziu două hoteluri în Turnu, şi o moşie întreagă, aci peste Olt, în Romanaţi. Insfârşit, peste un sfert de veac, unul din feciorii lui era să ajungă consilierul Tronului.

Se împlineau cinci ani de când Savu Pantofaru se adăpostea în chilia lui Ibraim. Rob cu toata inima asprului canon, dat de pusnicul Silvestru, pantofarul lucra cu mâini miraculoase — ca ale piticilor cizmari din basmele nordice — când o serie de încălţăminte plătite, când o serie de încălţăminte de pomană...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ghetele plătite de boeri odrăsleau opincile şi bocancii daţi de pomană celor desculţi. Işi împlinea canonul şi-şi revărsa acum milostenia asupra pescarilor de lângă Dunăre şi asupra calicimii din Nicopole.

Ibraim, mereu departe de familia lui, şi sihastru în casa şi în prăvălia lui, se sprijinea pe prietenia lui Savu, ca pe braţul unui frate. Se gândise de multe ori: ce să facă el cu Savu, când o vinde prăvălia? — şi ajunsese, regulat, să-şi răspundă sie-şi: trebue să iau pe Savu, cu mine la Stambul! Ibraim cugeta: sânt destui săraci şi în Stambul, cât despre cei ce au nevoe de ghete bune, de papuci de piele de căprioară şi de pantofi: sânt mai mulţi decât îi trebue lui Savu!...

Ştia de proectele şi de treburile lui Ibraim şi Marica ţiganca. Iar Marica le destăinuise lui Vataşu Biolan, şeicul unui trib de ţigani zavragii, care cutreera Muntenia, de la gura Cernei până la gura Ialomiţei. In acele zile de belşug şi de mari prefaceri, în ţara noastră, cetele ţiganilor nomazi erau semnul desordinei primordiale şi al haosului social din care voiam să ne eliberăm... Deosebiţi de ţiganii mânăstireşti, acum înfrânţi şi subjugaţi vieţii sedentare, ţiganii zavragii erau urmaşii autentici şi direcţi ai hoardelor vagabonde, pornite în lume odată cu aurora omenirii.

Ispravnicii, zapciii şi pomojnicii de acum o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

jumătate de veac aveau ca îndeletnicire de frunte să urmărească toată vremea pe aceşti ţigani şi să descurce, cu călăraşii după ei, furtişagurile, spargerile şi potecile vicleniei ţigăneşti. Nu arare ori, ţiganii strângeau de gât, ori înfigeau un cuţit în pieptul gospodarului deşteptat în ora prădăciunii.

De unde isvorau aceşti primitivi, cari ştiau afară de limba ţigănească, şi ceva turceşte? Se pare că după războiul din 1877—78 şi după ridicarea Bulgarici independente, nomazii din peninsula balcanică se retrăseseră pe nesimţite la miază-noapte de Dunăre, în ţara grâului, a laptelui şi a mierii.

Vătaşul Biolan era unul dintre monarhii cu cojoc până la genunchi, cu căciulă neagră, frântă la o parte, şi cu cizme creţe, cari guvernau aceste triburi de pleşcaşi. Marica Ţiganca era din sălaşul lui şi rudă cu el, dar din zile vechi rămăsese cu alţi ţigani, în nişte gropniţe dela marginea Turnului, şi acum bordeiul ei era loc de popas şi post de observaţie, pentru iscoadele şi combinaţiile împăratului nomad.

Marica ştia că Ibraim a isprăvit procesul cu foştii lui tovarăşi şi că a scos dela ei despăgubiri de vreo mie de poli. Unde pusese Turcul aceste parale?.. Cu toate că era atâta vreme de când Marica venea şi scutura covoarele lui Ibraim, ea nu putea să spună hotărît dacă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro

Turcul îşi ţine banii în sipetul din casă, în lada din prăvălie ori în nişte tainiţe cu uşi de fier din fundul pivniţei... Vorbise cu Biolan de mai multe ori şi, în inima ei neagră, vânduse pe Ibraim fără pic de remuşcare. Vătaşul îi răspundea, socotit şi plin de experienţă :

— Buzdruno, unde-şi ţine Turcu paralele? Asta trebue să mi-o spui!... Altfel bucluc. Dacă Turcul e tare de boacă şi nu ne spune scurt unde sânt banii, atunci ne încurcăm... Poate îl chinuim rău, poate îl omorîm la înfierbântare, poate sbiară şi prind alţii de veste.

— Manuşule, răspunedea ţiganca, banii Turcului trebue să fie în sipet şi dacă sânt în altă parte vi-i spune Turcul... Să ştiţi numai ce să-i faceţi. Trebue să vă scăpaţi de Gealat şi de sfântoiul ăla de Savu Pantofaru... De Gealat vă scap eu, atunci seara, când o fi să intraţi la Turc... Pantofaru doarme în odaia dela poartă... E destul de departe, de acolo şi până la iatacul lui Ibraim. Ori îl lăsaţi pe pantofar să doarmă şi-i puneţi streajă la uşă, ori îl strângeţi de gât... E mai bine să-l lăsaţi să doarmă şi să-l păziţi, până când isprăviţi cu Turcul... Dacă o trebui să-l omorâţi pe Turc şi voi ieşiţi fercheşi din daraveră, atunci, până una alta, cade leapşa pe Savu Pantofaru şi avem vreme să ne strecurăm dincolo peste Dunăre.

Marica şi Vătaşu Biolan ţeseau acest pain-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

jiniş drăcesc în întunericul bordeiului de la margine. O pădure de boji cu struguri negri şi de lauri cu nucile plesnite, înconjurau bordeiul, creştea pe coama lui şi-l făcea de nerecunoscut pentru ochii trecătorului străin...

Stăteau amândoi tolăniţi pe nişte chilimuri, luate pradă la o spargere şi trăgeau din lulele. Marica se ridică în genunchi şi scotoci câtva timp în păturile brâului ei lat şi nărânzat.... Găsi un ştergar mototolit, cu o chee legată la unul din colţuri....

— Uite cheea dela uşa Turcului... I-am ciordit-o astă toamnă şi el a făcut alta la fel cu ea.... Broasca a rămas tot aia şi am încercat-o cu cheia asta, acum în urmă. Merge bine... Turcul crede că a pierdut cheia în hazna...

Când închide seara uşa pe dinăuntru, nu lasă cheia în broască, o ia la el, ca s'o aibă sub pernă şi s'o dea pe fereastră băiatului care-i aduce cafeaua. Ala deschide uşa dimineaţa... M'am gândit şi într'altfel: dacă Turcu lasă cheia în broască şi nu puteţi să mai deschideţi pe dinafară, atunci împingeţi zdravăn de uşă, că pervazul e răscopt şi scoaba iese afară !...

— Aferim, huzdruno! că deşteaptă mai eşti ! Şi dacă uşa zbiară de umple lumea şi dacă Turcul se deşteaptă, rămânem cu coada lui Gealat !...

— Atunci, călcaţi-i prăvălia... Lăsaţi-l pe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Turc în pace. Intraţi în prăvălie pe uşa din dos... Are numai lacăt şi toate lacătele ascultă de voi... Călcaţi-i prăvălia şi luaţi ce găsiţi, în tejghea şi în lada de fier...

— Şi dacă nu găsim nimic, ne procopsim cu maslinile şi cu rahatul Turcului...

Aşa urzeau, discutau şi se certau, seri întregi, Vataşu Biolan şi Marica ţiganca, în bordeiul ei de la marginea Turnului. Pregătind prădarea lui Ibraim şi aşteptând ceasul cel mai potrivit, vataşul şi cu salaşul lui — tăbărât mai încolo, pe lângă Olt,—făceau alte prădăciuni mai mici, dar la depărtări foarte mari, aşa încât fulgii de găină să nu se afle niciodată lângă viziunea vulpii.

Intr'o seară din Octombrie, pe o vreme de zloată şi de ceaţă, în bordeiul Maricăi, Vataşul Biolan cu cinci zavragii de ai lui stăteau lângă focul din vatră... Treburile se încurcaseră. O năvală de noapte, la un conac boeresc de lângă Craiova, ieşise prost şi un zapciu, isteţ, din partea locului, era pe urma ţiganilor... Salaşul trebuia să se mute degrabă, ori spre Brăila, ori dincolo spre Samoviţ... Acum, la repezeală, trebuia o pleaşcă grasă şi sorţul căzuse, în noaptea asta, pe Ibraim...

Marica spălase cârpeturi toată ziua, la Ibraim acasă, într'o magherniţă din dos... La plecare, îi dăduse lui Gealat să mânânce o cheftea, pregătită din vreme. Acum stătea,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

între cei şase ţigani, mai infernală decât toţi laolaltă :

— Acu e acu !... Eu plec drept spre podul Oltului... Nu săriţi peste poartă, că este aproape de odaia lui Savu... Urcaţi-vă pe zid şi depe zid suiţi-vă în copac şi din copac lăsaţi-vă devale, la uşa Turcului... Gealat a amuţit, Turcul doarme greu... I-am spus eu un descântec la pragul uşii... Savu doarme cu sfinţii... Hai, manuşule, mişcă-te !

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

IX

UN EPISOD INTUNECOS

Ţiganii se pregătiră de lucru. Erau toţi spărgători încercaţi. Fiecare avea scrise pe faţă, ori pe spinare, ori măcar în amintire, câteva prădăciuni şi câteva vărsări de sânge. Iscru şi Paşol făcuseră şi câte un an de puşcărie. Paraipan era lat şi puternic ca un urs. Sfârnoagă era ager şi mlădios ca o vulpe. Bate'n-loc era mare strateg dar şi cel mai fricos dintre ei. De aceea el era, deobicei, cel ce rămânea afară şi observa vecinătăţile.

Intrară în oraş, unul câte unul, şi fiecare cu treabă. Un topor în mână, o căldare la spinare, o traistă ori un sac la subţioară sânt semnele muncii şi ale cinstitelor îndeletniciri. Dar fiecare mai avea în sân, câte un cuţit şi trei dintre ei, între care şi vataşul, şi câte-un pistol. Era toamnă târzie, ploua, gemea vântul prin înfundături şi tot târgul, afară de oteluri şi de cârciumi, se culcase...

Savu nu dormea. Lucrase până târziu, sub

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lampa lui, la o pereche de ghete poruncite şi acum, după rugăciune, stătea şi medita... Afară se răsuceau, în vânt şi în ploaie, copacii din grădină şi stropii nevăzuţi izbeau, toane-toane, în uşă şi în geam. In odăiţa lui Savu era cald. Munca zilei mâna somnul înainte, ca pe un cârd de oi cari se întorc la staul. Savu se întreba umil şi grijuliu: Oare cât va mai îngădui Domnul să poposesc, sub streaşina acestui prieten, şi când va veni porunca de plecare?...

Când era să-l fure somnul, Savu aude nişte zvâcnituri în uşa lui şi apoi un geamăt lung. Se ridică din pat şi ascultă... Svâcniturile s'au făcut slabe de tot şi geamătul nu se mai aude.

Savu deschide uşa încet şi vede ceva lungit pe prag... Se aplecă pe brânci şi distinge pe Gealat, în agonie... Cu coada lui, prinsă de spasmul morţii, izbea mâinile şi obrajii lui Savu...

— Ce să fie asta? se întrebă pantofarul, cuprins de milă şi de bănueli. Moare Gealat de bătrâneţe ori otrăvit de un duşman?...

Dar nu-şi isprăveşte gândul şi vede înainte-i o mogâldeaţă care-i fluieră şerpeşte:

— Intră înăuntru şi taci că te omor!

Era Paşol care făcea de strajă în mijlocul grădinii şi care prinsesce de veste că Savu a deschis uşa... Lui Savu, i-a trecut prin minte, ca fulgerul: — Doamne, ajută-mă să nu fac

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

moarte de om — şi a sărit peste trupul lui Gealat drept în burta ţiganului.

Paşol, care nu se aştepta nici la un atac de jos în sus, nici la această agilitate de pisică sălbatică, s'a dus peste cap cu pistol cu tot... Din câţiva pumni, daţi la tâmplă, ţiganul s'a muiat ca o cârpă... dar răbufnelile şi gâfâelile luptei, cu tot vântul şi cu toată ploaia, au ajuns la auzul lui Bate'n-loc, care veghea sus în stejar... Un miorlăit autentic şi lugubru l-a sguduit pe Sfârnoagă, paznic la uşa lui Ibraim. (Marica avusese orbul găinilor!... Uşa nu se deschisese; mai avea alt secret pe dinăuntru). Biolan, Iscru şi Paraipan erau în prăvălie. Goliseră tejgheaua — aramă şi argint!... — şi acum descântau casa de fier şi aurul din ea...

Savu, în rostogoleala lui cu Paşol, a simţit pistolul căzut... L-a găsit şi l-a ridicat... A înţeles, într'o clipă cum stau lucrurile: „Ibraim e prădat!... Ăsta mă păzea pe mine... Tovarăşii lui sânt ori în casă ori în prăvălie... Doamne, ai milă de mine!..."

Pantofaru s'a strecurat pe lângă curpenii de viţă, spre fereastra lui Ibraim, ţinând pistolul întins: „Slobod pistolul şi trezesc pe Ibraim, ori sperii pe tâlhari..." Dar pe când Savu se strecura pe lângă viţă, printre viţă şi zidul casei se strecura Sfârnoagă... L-a lăsat pe Savu să treacă, şi i-a ieşit deodată, în spa-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

te, cu cuţitul în mână... A ridicat cuţitul şi s'a repezit în ceafa lui Savu... Dar Savu s'a ferit de un curpenc, care-i venea la gât, şi braţul ţiganului s'a teşit de spinarea lui Savu şi a lovit în gol... Savu a întors pumnul care ţinea pistolul şi în scăfârlia ţiganului răscăcărat a slobozit, cu tocul pistolului, o lovitură năpraznică...

In stejar, miorlăiturile cotoiului erau tragice. Savu s'a uitat bine, prin întuneric, la motanul care miorlăia şi a descărcat pistolul, nu chiar în ţintă, ci pe alăturea... Şi hurr!... prin crengile stejarului o matahală cade la picioarele lui Savu:

— Mânca-te-aş! nu sânt cotoi, sânt ţigan! Să nu mă omori de tot, lasă-mă aşa pe jumătate. Hauleu, mamă, rău m'a împănat!...

Savu se repezi, şi trânti, cu putere de uriaş, uşa prăvăliei în nasul celor ce auziseră detunătura pistolului. Trase zăvorul, puse drugul de fier şi prăbuşi, în câteva clipe, la gura uşii, toată lemnăria de sub stejar...

Ibraim se trezise şi întreba prin gratia ferestrei, cu două pistoale în mână: — Cine e acolo? Savule, tu eşti?... Cine este în prăvălie?...

— Boer Ibraime, trage la pistoale să se audă în târg şi să vie paznicii... Tâlharii, boer Ibraime!... Ne-au prădat tâlharii!...

Şi Savu, ţinând mâinele în beregata lui Bate'n-Loc, striga din răsputeri;

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ajutor! Ajutor! Săriţi!... Tâlharii!...

— Tâlharii sânt, mânca-te-aş... (găfâia Bate'n-Loc...) dar nu mă strânge aşa de gât, că rămâi fără ochi!... Imi ies ochii din cap!...

— Ţigane, câţi tovarăşi sânt în prăvălie?...

— Apoi câţi să fie, n'aş fi avut parte de ei!...

— Câţi sânt, ţigane?

— Iaca trei sânt...

Afară la poartă şi pe la uşa prăvăliei se auzeau glasuri şi se vedeau mişcându-se câteva lumini...

— Boer Ibraime, aprinde lampa!...

Cineva întrebă de afară:

— Ce este, Savule?

— Sânt hoţii în prăvălie... Păziţi în faţă să nu scape... Şi aici sânt câţiva.

Dar Savu, cu mâinile în gâtul lui Bate'n-Loc, simţi că un fulger de durere îi trece printre coaste şi se prăbuşi în întuneric, cu Bate'n-Loc sub el şi cu Sfârnoagă deasupra lui!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

X

INTRE PATRU OCHI

Sfârnoagă şi cu Bate'n-Loc au scăpat. Până să iasă Ibraim din casă şi să dea iureş lumea adunată afară, cei doi ţigani s'au căţărat în copac — Bate'n-Loc uşor rănit, Sfârnoagă desmetecit — şi din copac au încălecat zidul şi s'au făcut nevăzuţi. Au prins pe Paşol, care nu-şi venise bine în fire, şi pe cei dinăuntru.

Savu s'a trezit la spital, cu Ibraim la căpătâiu. Sfârnoagă înjunghiase cu sete, dar fără să-şi chibzuiască lovitura. Izbise pe Savu în partea dreaptă şi inima rămăsese neatinsă. Mersul tămăduirii a fost fericit şi până la Anul nou, pantofarul a fost iar pe picioare.

Cât a stat la spital, Ibraim, Nicolache Piua-Petri, curelarul Marcu şi alţi prieteni mai umili n'au lipsit de pe lângă patul lui. Aşteptându-şi deplina vindecare, Savu a trăit ceasuri de mare odihnă sufletească. I se părea că boala lui de azi este un adevărat concediu, dăruit după atâţia ani de încordată strădu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

inţă şi de îndeplinire a canonului, pus asupră-i. Se simţea nevrednic să mulţumească lui Dumnezeu că scăpase viaţa unui om, în schimbul celeilalte pe care o răpusese... Şi admira, cu naivitate, dumnezeiasca punere la cale care îl ajutase să se mângâe cu mântuirea lui Ibraim de pierzania lui Mahmud.

Când a fost să iasă din spital, Ibraim a venit să-l ia pe Savu cu trăsura şi l-a dus acasă cu aceeaşi sărbătoare sufletească, cu care l-ar fi dus pe Marele Vizir. Savu a voit să tragă la cămăruţa lui, dar Ibraim i-a spus: — Frate Savule, odaia ta e dincolo, în casă. Cât ai stat tu în spital, pe aici s'au schimbat lucrurile. Vom vorbi pe urmă.

Cu adevărat, Ibraim, în urma prădăciunii Ţiganilor, se zorise să isprăvească şi să-şi desfacă toată chiotorile. Vânduse şi casa şi prăvălia tot foştilor tovarăşi — acum chiaburi şi băcani mari — şi mai întârzia până la darea şi luarea în primire. Nouii stăpâni începuseră să facă schimbări şi reparaţii.

Savu şi-a găsit, în odaia lui cea nouă, toate sculele lui de cizmărie şi cu bucuria reîntâlnirii, a început iar să lucreze. Ibraim spunea pretutindeni: — Savu mi-a scăpat viaţa... Savu de aici înainte este şi mai mult ca până aici, fratele meu... Savu va trăi, în casa mea, toate zilele vieţii lui.

Pantofarul vedea cum sporise prietenia şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dărnicia lui Ibraim şi, în cugetul lui, se găsea la o răspântie: Să-l las pe Ibraim în gândurile şi în căldurile recunoştinţei lui, ori să-i spun tot adevărul? L-au ştiut numai doi oameni, dintre cari unul era duhovnic şi este azi în ceruri... Să-i spun şi lui Ibraim taina mea?... El vrea să mă ia cu el, la Stambul... Pot să mă leg de el, până ce nu voi isprăvi canonul meu? Pot să intru în casa lui, până ce nu-l voiu întreba: Tu ştii că eu am omorât pe Mahmud?

Ibraim, din parte-i, se deprinsese desăvârşit cu gândul că pleacă împreună cu Savu şi vestise pe feciorii lui din Stambul că-şi aduce prietenul care i-a scăpat viaţa şi averea... Savu, ori de câte ori Ibraim aducea vorba de plecarea la Ţarigrad, răspundea nehotărât:

— Să vedem, boier Ibraime. Să dea D-zeu să fim sănătoşi... Când o veni ceasul, vom vorbi.

— Frate Savule, îi spuse Ibraim într'o seară, mă duc mâine la aghenţie, să scot bilete pentru vapor...

Pantofarul se opri din lucru, îşi puse braţele unul sub altul şi tăcu un răstimp.

— Să iai, boier Ibraime, dar unul până la Stambul şi altul până la Brăila...

— De ce aşa, frate Savule?

— Boer Ibraime, m'ai primit în casa d-tale cu mare bunătate şi cu mare dragoste frăţească. Prietenul nostru, boier Nicolache a fost naşul prieteniei noastre.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Frate Savule, aşa a fost acum şase ani când ai trecut pragul casei mele... Dar astăzi, pentru sufletul meu, vii la rând după tata şi după mama... Mi-ai scăpat viaţa şi mi-ai scăpat averea... Un Turc nu uită niciodată o asemenea binefacere. Numai Dumnezeu poate să-ţi plătească pentru fapta făcută... Şi cum ai făcut-o? Ţi-ai pus viaţa pentru mine!... Ai fost înjunghiat în locul meu... Sângele tău l-ai vărsat pentru mine!...

Ibraim vorbea cu zguduitoare însufleţire. Sub lacul molcom şi lenevos al atitudinii orientalului, recunoştinţa lui păstra — sigilate — izvoare clocotitoare şi abondente.

— E adevărat, boier Ibraime... Dumnezeu mi-a ajutat să-ţi fac un bine... Dar d-ta nu ştii de ce Dumnezeu m'a trimis pe mine şi nu pe altcineva...

— Asta o ştie numai Alah, frate Savule. Cum o să ştii d-ta?

— Ascultă, boer Ibraime... Dumnezeu mi-a fost mult milostiv şi mi-a dat un semn mare... Din tot ce-am făcut eu până azi nimic n'a fost mai mult pe placul inimii mele decât întâmplarea cu d-ta...

— Şi eu tot aşa zic, frate Savule, şi pentru asta nu te mai pot scoate din sufletul meu şi vreau să rămâi în casa mea, până când ne-o chema Atotputernicul...

— Boier Ibraime, aşa să fie, dar eu trebuie

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să-ţi destăinuesc, întâi, o faptă pe care n'o cunoşti şi n'o bănueşti... Anul trecut, prietenul nostru, boerul Nicolache, ne-a spus, colea în grădină, o taină care ne-a făcut să plângem... Am şi eu o taină — mărturisită de mult duhovnicului — mai grea şi mai posomorâtă decât taina lui Nicolache...

— Frate Savule, deschide-ţi inima şi vorbeşte, dacă crezi de cuviinţă... Dar cum poate să te oprească taina d-tale, ca să mergi cu mine la Stambul ?

— Sânt cincisprezece ani, boer Ibraime, de când umblu pe un drum răzleţ şi nebunesc... Toată lumea mă socoteşte eşit din minţi şi căzut la patima sfinţeniei... Ia, un biet amăgit de duhuri şi de arătări... Am dat toată averea la săraci ; o dau şi azi, pentrucă tot ce agonisesc se topeşte în încălţăminte dată de pomană... Boer Ibraime, eu, cu asta, împlinesc o poruncă aspră pe care mi-a dat-o duhovnicul Silvestru, acum cincisprezece ani... Dv., musulmanii n'aveţi spovedanie şi n'aveţi duhovnic... Aşa este legea Dv. şi aşa v'a lăsat Dumnezeu... Noi creştinii ne mărturisim la duhovnic şi porunca dată, adică ispaşa socotită de cuviinţă, este mai puternică decât porunca împăratului... Am făcut un păcat greu, boer Ibraime, şi duhovnicul meu m'a legat pe toată viaţa.

— Aşa e legea voastră, frate Savule... Păs-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

traţi-o aşa, precum v'au dat-o proorocii voştri şi părinţii. Ei au fost mai înţelepţi decât noi cei de azi...

— Păcatul meu, boer Ibraime, este un omor... După ce s'a predat viteazul vostru muşir Osman, soldaţii lui — prizonieri — au început să treacă, pe aici pe la Turnu, spre inima ţării... Vreo două sute au ajuns la noi, la Ruşii-de-Vede... Nenorocul meu a fost că un sergent din escortă era prieten cu mine, din copilărie... M'am dus cu el la cârciumă, s'au strâns acolo şi alţi prieteni şi ne-am îmbătat cu toţii, dar eu mai mult decât ei toţi...

Sergentul prieten cu mine — nu aşa de beat precum erau ceilalţi — mai avea să îngrijească de găzduirea câtor-va prizonieri. (A doua zi porneau spre Piteşti). M'am ţinut grabă de el... Mi-e jale şi ruşine, boer Ibraime, şi plâng când mi-aduc aminte... Diavolul intrase în mine: — „Omoară şi tu un Turc!" I-am spus sergentului (cum i-oi fi spus, că eram beat mort:) — Mă, vreau să omor şi eu un Turc! Ala, care mai avea ceva minte în cap, şi-a văzut de treabă... Intre prizonierii, pe cari îi ducea la cvartir, era şi bietul Mahmud, bolnav de lungoare, subţiratec şi frumos ca un sfânt fără carne... Diavolul m'a biruit! Am rămas afară în zăpadă, lângă Mahmud, iar sergentul a intrat cu ceilalţi prizonieri în curtea unei biserici, unde erau chilii pregă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tite... Sergentul voia să-l ducă pe Mahmud la o gazdă mai bună... M'am repezit atunci ca o fiară şi l-am ucis pe Mahmud... şi am căzut şi eu lângă el, mort de beat... A doua zi, am aflat din gura sergentului isprava pe care o făcusem şi cum că bietul Mahmud zace ascuns în zăpadă!...

Din ceasul acela, boer Ibraime, Savu Pantofaru, ăl de până aici, s'a năruit şi alt Savu Pantofaru a venit în locul lui... Noaptea, fără să mă ştie şi fără să mă vadă nimeni, m'am dus la cimitir, am deschis bolta mormântului părintesc, l-am adus pe Mahmud şi l-am culcat lângă părinţii mei... Vreo două luni după aceea, n'am mai fost nici cu viii, nici cu morţii. M'am îmbolnăvit de lungoare şi am zăcut, dus pe lumea cealaltă... Boer Nicolache mi-a adus pe doctorul Cloajă — Dumnezeu să-l ierte! — şi m'a scăpat...

Când am fost deplin sănătos, m'am dus şi mi-am spus păcatul unui sihastru dela schitul Negara, duhovnicul cocoanei Cleopatra, Silvestru, de care oi fi auzit şi d-ta!... Era înfricoşat călugărul!... Fusese ostaş în tinereţe şi venise în mânăstire, plin de sânge... Dar de cincizeci de ani era călugăr! Şi faptele pocăinţei lui cutremurau toate satele de primprejur... M'a ascultat, m'a judecat şi m'a osândit: Să pribegeşti toată viaţa, fără cămin şi fără legătură căsătorească... Să munceşti şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să cerşeşti. Să lucrezi cu mâinile tale si să dai de pomană o mie de perechi de încălţăminte... Şi când vei găti o mic de perechi de încălţăminte, date de pomană, unul din copiii botezaţi de mine, (în vremea aceea, preot şi duhovnic) va deslega legătura pe care eu o pun acum asupra ta şi Dumnezeu te va ierta!...

— Aspră şi înfricoşată legătură, frate Savule! Da' ce să faci!... aşa ţi-a poruncit imanul vostru, aşa rămâne... Eu unul, după capul meu, socotesc că pentru Mahmud a fost o despovărare... L-ai trimis lui Alah mai degrabă şi i-ai scurtat toate suferinţele... Dar sufletul tău a rămas legat în lanţuri..,

— Aşa, boer Ibraime,... Şi port lanţurile astea de cincisprezece ani!... Am făcut până acum şi am dat de pomană peste cinci sute de perechi de încălţăminte... Duhovnicul mi-a spus: Dumnezeu poate să-ţi micşoreze ori să-ţi şteargă canonul, ca un împărat prea milostiv... Dar eu lucrez fără preget şi nu mă simt deloc împovărat... De altă parte, semnul pe care mi l-a trimis cu d-ta, mi-a umplut inima de lacrimi de cucernicie!... Cât e de bun Stăpânul cu sluga lui netrebnică!...

— Acum înţeleg, frate Savule... Ai pus viaţa lui Ibraim în locul vieţii lui Mahmud... Cu adevărat, Alah e Domnul puterii şi al îndurării!...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

— Am stat atâta timp sub acoperişul casei d-tale... Mă întrebam cu grijă uneori: Aşa spune canonul? Unde e porunca de pribegie? Eu m'am aciuat pe lângă Ibraim şi mă fac a uita că sunt blestemat să n'am cămin...

— Savule!... era poruncă dela Alah. El ştia de ce te-a trimis la mine!... Dar ascultă, frate, aceste cuvinte din Coran, pe cari le-am învăţat în copilărie: „O, voi oamenilor, nu sunteţi decât nişte calici în faţa lui Alah! Ci Alah este cel bogat şi cel prea mărit... Dacă voeşte, poate să vă şteargă de pe pământ şi să aducă o făptură nouă"... Şi apoi, ascultă, mai departe: „Nici un suflet greu împovărat nu trebue să poarte povara altui suflet; şi dacă cel ce este greu împovărat chiamă la sarcina lui, el nu va fi deloc despovărat, chiar dacă ar fi alăturea de el o rudă"...

Tot ce mi-ai spus este pricina lui Alah. El te-a împovărat, el te va despovăra! Şi povara ta poţi s'o porţi şi în ţara ta şi în ţara mea... Atunci, spune-mi de ce vrei bilet numai până la Brăila? De ce nu mergi cu mine până la Stambul?

— Boer Ibraime, voi veni mai târziu... Ţi-am spus tot adâncul sufletului meu şi eşti al doilea, după duhovnic, care a auzit taina mea, fiindcă, fără să ştii şi fără să vrei, mi-ai adus mare uşurare şi mare mângâiere... La început, când nu mă spovedisem încă pusni-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

culuĭ Silvestru, îmi venea să plec în ţara turcească şi să caut pretutindeni nevasta şi copiii lui Mahmud şi când i-oi găsi, să le spun: sânt robul vostru! Am venit să vă slujesc până la moarte! Boer Nicolache, îndemnat de Dumnezeu, m'a adus în casa d-tale... Te-am privit cu drag, ţi-am fost credincios ca Gealat... şi am voit să mor ca Gealat, pentru d-ta, doar-doar... oi stinge, de la inimă, focul că am omorât pe Mahmud...

Savu se îneacă şi plânge ca un copil. Ibraim lasă să-i lunece, din ochii lui adânci şi negri, două lacrimi, care se pierd în barba-i de sultan.

— Frate Savule — ia cuvântul Ibraim, îngânând râsul cu plânsul — de ce mă faci să calc Coranul? De ce mă faci să iau în spinare jumătate din povara d-tale? Lasă-l pe Mahmud în pace! El este azi prea fericit, în raiul lui Alah!... De ce-ţi răscoleşti inima şi de ce sângerezi aşa?... Să-ţi vorbesc ca un negustor: Ai făcut o datorie mare, ai cumpărat o corabie de marfă... Şi de atâţia ani de zile, plăteşti cinstit, plăteşti mereu!... Ba încă ai scăpat dela moarte şi pe unul din fraţii celui căruia eşti dator... Atunci, liniştеşte-te şi înseninează-te!... Hai cu mine la Stambul; eşti făcătorul meu de bine şi fratele meu... Plăteşte-ţi datoria, cum îţi cere legea d-tale şi odihneşte-ţi bătrâneţele, lângă mine, în căsuţa mea dela Eyub...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Voi veni, boer Ibraime, dar nu acum cu d-ta... Canonul meu îmi cere pribegie, sărăcie, vânt şi ploi... In casa d-tale dau de odihnă şi de boerie... Mai lasă-mă pe meleagurile mele... Dar îţi dau cuvânt prietenesc că mă voi sili să te ascult şi să viu lângă d-ta cât mai curând... Iţi voi trimite epistolă şi îmi vei răspunde cu epistolă, ori altfel, prin vre-un călător de încredere.

— Bine, frate Savule... Mi-ar fi fost drag să plecăm împreună, dar mă mulţumesc şi cu cuvântul pe care mi l-ai dat... Mai rămâi, fă cum te îndeamnă inima şi cum îţi porunceşte biserica d-tale, dar să ştii că în Stambul ai un prieten turc, îndatorat d-tale până la moarte. Ce-oi avea d-ta cu Mahmud, e altă socoteală... Mie mi-ai scăpat viaţa şi averea... Un Turc nu uită asta niciodată... Dar ascultă şi răspunde-mi, la ce te-oi întreba :

— Cui dai ispaşă şi pocăinţă, pentrucă ai ucis pe Mahmud ?

— Cui să dau ? Lui Dumnezeu, lui Christos, Mântuitorul meu...

— Da' Mahmud ce era şi al cui era ?

— Mahmud era musulman şi era şi el... al lui Dumnezeu, al lui Alah...

— Al lui Alah, dar şi al Prooroculuí, al lui Mohamed.

— Adevărat, boer Ibraime, al lui Alah şi al lui Mohamed.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Atunci, frate Savule, ascultă un sfat frăţesc : Fă cum ţi-a poruncit legea ta şi îndeplineşte pravila imanului vostru... Dar nu uita că Mahmud, pentru care te pocăeşti, a fost Turc de al lui Mohamed... Şi atunci, frate Savule, când vei fi gata cu ispaşa ta creştină, vino la moscheia lui Eyub, — prietenul Prooroculuí — şi fă-i şi lui o temenea... Moscheea asta este clădită pe mormântul lui Eyub, cel iubit de Mohamed... Eyub va pune, pentru tine, cuvânt bun la Mohamed şi vei fi iertat şi bine primit, şi într'o împărăţie şi în cealaltă !...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

PARTEA III

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

I

PE DRUMURILE LUI CAIN, DAR CU FAPTELE LUI ABEL

Savu Pantofaru a plecat din Turnu împreună cu Ibraim. Ştiau şi cunoscuţii şi străinii că Turcul pleacă la Stambul, cu prietenul care i-a scăpat viaţa. Deabia mai târziu s'a aflat adevărul că Savu a rămas în ţară şi că străbate, cu sacul cizmăresc la spinare, oraşele Dunării de jos şi satele Dobrogei.

A intrat din nou în lungă pribegie şi a umblat printre pescari şi printre barcagii, de la Brăila până la Sulina. De la Sulina, s'a înapoiat la Tulcea şi de aci, cu popasuri multe şi inegale, a cutreerat în câţiva ani cele două judeţe dobrogene. Pe ici pe colo, se ruga de câte un hoge ori de câte un Turc cărturar să-i scrie lui Ibraim, la Stambul, că păstrează cu sfinţenie făgăduinţa dată şi că aşteaptă, din zi în zi, ca Dumnezeu să-i limpezească drumurile spre marele oraş al Sultanului... Dar prin satele turceşti Savu nu mai putea să fie

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mare dăruitor de papuci, fiindcă n'avea cui să lucreze încălţăminte plătită... Pentru aceea s'a mulţumit şi el să pogoare mai jos, să ajungă cârpaci şi să dreagă meşii şi imineii Turcilor nevoiaşi... Din vremea cât stătuse lângă Ibraim, Savu prinsese câteva boabe turceşti şi acum le sporea zilnic. Dar se înţelegea cu Turcii şi cu Tătarii, în primul loc, prin faptele sale, doveditoare de iubire şi de pace.

Pe la hanurile drumurilor, la cafenea, la poarta geamiilor, când vedea pe Turc cu imineiul plesnit ori descusut, Savu începea prieteneşte:

— Efendi, dă papucul să-l dregem!...

— Ioc para, bre!...

— Geaba, Efendi!... Ben papugunu geaba meremet iaparîm...

Şi ochii pantofarului erau atât de buni şi de prietenoşi, încât orice necaz, orice rea dispoziţie şi orice neîncredere, din sufletul celui cu papucul spart, se risipea...

Când plecaseră din Turnu, Savu se rugase de Ibraim să-i dăruiască lui, una din acele poale de mătase verde, cu slove arăbeşti, cusute în fir, pe cari le avea pe pereţi. Şi Ibraim îi dăruise una. Odată, pantofarul a nimerit într'un sat tătăresc, cu geamie în mijlocul lui şi cu un hoge pripit şi vanitos. După ce Savu a dres câţiva pantofi, Tătarii s'au adunat în juru-i şi au început să-l întrebe despre rostul şi despre credinţa lui.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Câţiva nedumeriţi, câţiva bănuitori au dat fuga la hoge şi l-au neliniştit: — Ce pofteşte acest ghiaur care drege geaba papucii credincioşilor lui Mohamed?...

Hogea s'a dus la primărie şi a cerut primarului să aresteze şi să cerceteze pe pantofar. Primarul, fără să se teamă de ce se temea hogea, l-a chemat pe Savu şi i-a cerut să se legitimeze. Documentele pantofarului erau în regulă şi vrednice de credinţă. Dar pe când Savu în mijlocul Tătarilor adunaţi şi bănuitori, cotrobăia prin sacul lui cu scule, alunecă pe masa primăriei sulul de mătase cu litere turceşti...

Hogea şi cu muezinul îl desfac în văzul tuturor... Ghiaurul are în sac cuvinte din Coran! Işi încordează amândoi până la sudori, puterile erudiţiei lor arabe şi ajung la acest înţeles:

O voi credincioşilor, aduceţi-vă neîncetat aminte de numele lui Alah, aduceţi-vă aminte şi cântaţi laudele lui, dimineaţa şi seara!

Hogea îşi şterge fruntea, mulţumit... Nu e puţin lucru să laşi înmărmuriţi de admiraţie pe credincioşii tăi... Apoi, aproape recunoscător, se întoarce către Savu:

— Efendi, fii binevenit!... Eşti musafirul meu... Cine poartă în spinare cuvintele Proorocului este un prieten al lui...

Căile şi pribegiile lui Savu, din cei din urmă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cincisprezece ani ai vieţii lui, se pierd în pâclele Dunării şi ale legendei. Pantofarul nu s'a mai înapoiat în judeţul nostru. După ce a răscolit Dobrogea, timp de câţiva ani, a venit iar în părţile Brăilei, încălţând pe desculţi, potolind pe mânioşi şi mângâind pe cei cu lacrimi pe obraz.

Intr'o zi, când se apropia de comuna Viziru — prăfuit, scâlciat şi zmerit ca un milog, — vede nişte pluguri, la capătul unei ţarine şi o mulţime de ţărani adunaţi laolaltă... Erau doi plugari cari se certau asupra mejdinei dintre locuri. Unul pe altul se învinovăţea de înşelăciune şi de răşluire. Amândoi erau aprinşi ca nişte guri de cuptor şi flăcările, blestemele şi spurcăciunile iadului curgeau pâraie, între ei... Ceilalţi plugari, neamuri şi prieteni, erau împărţiţi şi ei în două.

Savu se apropie, fără să fie băgat în seamă, şi priveşte şi ascultă... Unul dintre cei doi îndârjiţi scoate ferul plugului şi se repede asupra celuilalt. Ca o vijelie trece pe lângă Savu, dar Savu îi pune o piedică şi turbatul cade pe burtă şi scapă fierul plugului... Se scoală şi se năpusteşte asupra lui Savu :

— Da' tu de unde ieşişi, mă...

Il ia pe Savu la palme şi la pumni şi-l scutură de tot colbul adunat de pe drum... Pantofarul rămâne nemişcat, nesimţitor, ca un stâlp de pod, la năvala unui fumegând puhoi de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ape... Această nepăsare la durere, această moarte a oricărei reacţiuni înhaţă şi zgudue pe toţi câţi sunt de faţă... Cine e acest om de piatră?... Furiosul care-l bătea pe Savu începe să gâfâie... Atunci Savu, cu uşurinţa cu care ai prinde mâinile unui copil într'una din ale tale, prinde labele bătăuşului şi-l ţintueşte... Orice zvârcolire este de prisos... Savu deschide gura şi spune cu o putere neînţeleasă şi biruitoare :

— Ascultă, nerodule : Ţi-am pus o piedică şi te-am trântit, fiindcă, dacă te lăsam, intrai în puşcărie... Ai fi omorât, cu fierul plugului, pe fratele tău şi praful se alegea de tine şi de casa ta... Te-am lăsat să mă baţi ca să te răcoreşti şi să-ţi treacă nebunia... Acum vino-ţi în fire şi vezi din ce primejdie ai scăpat... Ai ceva de împărţit cu celălalt? Te crezi furat de el? Plânge-te primarului, ori judecătorului, ori adună pe bătrânii din sat şi arată-le lor care crezi că-ţi este dreptatea...

Plugarii cari ascultau, ajutaţi de liniştea şi de înţelepciunea acestui om, se simţiră din nou pe linia bunului simţ şi a dreptei judecăţi :

— Are dreptate, mă... Bine vorbeşti, jupâne !... Dumnezeu să-ţi dea sănătate că împiedicaşi moarte de om !...

Altădată Savu era la gura Ialomiţei. Plouase mult şi râul crescuse năpraznic, se revărsase

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

peste maluri şi zmulsese depe ele tot ce întâlnise... Coşări, căpiţi de fân, dobitoace înnecate şi fel de fel de lucruri casnice — din casele cotropite — veneau pe râul transformat în fluviu... Cădea un jalnic amurg de primăvară şi oamenii, din satele depe margine, priveau, îngroziţi şi neputincioşi, la atâta muncă şi avere cari se duceau spre Dunăre... Savu alerga prin mulţimea năucă, luptându-se s'o îmbărbăteze şi s'o îndrumeze cum cerea graba momentului... Vâjâiau apele, plângeau femeile şi copiii şi mâniosul noian cotropitor părea de sânge... Departe, în mijlocul lalomiţei revărsate, venea ceva rotund şi sângerând... Părea o albioară sau o căpistere, smulsă din vreo gospodărie... Câteva mueri începură să se smulgă din cap şi să spună că au văzut în albioară, cum bâstâcăesc mânuţele unui copil... Aşa părea... In lumina roşie a serii, pare că ţâşneau din copaie, nişte beţişoare mai albe...

— Ce ne facem, ticăloşii de noi!... E un copil în copaie!... Şi luntrea tocmai a trecut dincolo şi cei din luntre n'au văzut copaia!...

Savu aruncă hainele de pe el şi intră, făcându-şi cruce, în puhoacle încrucişate şi mugitoare. Mai spre mijloc, la adânc, înnoată mai în voe... Se luptă, îşi fereşte capul de grinzile şi de scândurile cari sar ca din nişte plute sfărâmate şi se apropie de copaia, miraculos rămasă deasupra apei...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/indrr1901-1932

Intr'adevăr e un copil în ea! un băeţel, răguşit de plânset, flămând că şi-ar mânca degetele, roşu ca racul, dar încăpăţânat şi neresignat să tacă şi să moară!...

Savu aduce albioara la uscat şi-l dă pe flămând în seama câtorva femei cu ugerul plin de lapte şi de compătimire...

— Dacă nu şi-o mai găsi părinţii, eu sânt părintele lui de aici înainte!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

II

VĂDUVA DIN SAREPTA SIDONULUI

Dumnezeu îi hărăzise lui Savu alţi copii... Venind odată spre Brăila, se opreşte la han, într'un sat şi observă pe uliţele satului o deosebită îngrămădeală. Se arătase perceptorul cu ajutoarele lui şi toată lumea se zbuciuma... Pe vremea aceea, nu se putea priveliştе mai tristă nici ceasuri mai amare, în viaţa satului, decât priveliştea vânzărilor cu toba şi ceasurile trăite de toată obştia, întărâtată şi solidară...

Hanul era peste drum de primărie şi amândouă erau ceva mai sus, deasupra uliţei celei mari a satului. Pe uliţă, în sus, venea spre primărie un convoiu jalnic... Un vătăşel, în frunte, ducea de funie o vacă bălţată, primprejur alţi vătăşei, iar pe urmă o droaie de femei şi de copii...

Perceptorul executa pe o văduvă, pentru o rămăşiţă de o sută de lei. Văduva avea cinci copii şi, drept toată averea, o vacă cu lapte... Perceptorul constata, prin proces verbal, că

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

negăsind la casa debitoarei altă avere de cât o vacă, urma să scoată în vânzare publică această avere, după ce toate avertizările şi păsuirile fuseseră la timp îndeplinite...

Văduva şi prietenele ei veneau, în convoiu, plângând ca la înmormântare; doi copii mai mari se ţineau de coada vacii, iar ceilalţi mai mici se ţineau de poalele mă-si...

Bubue toba, zbiară crainicul, întreabă perceptorul — cine dă mai mult?

Savu răspunde din mulţime! — Staţi pe loc, d-le perceptor. Uite, aici, toată datoria femeii. Daţi-i vaca şi lăsaţi-o să'şi vază de sărăcie.

— Apoi trebue să îndeplinim formele, domnule...

— Faceţi cum ştiţi, banii sânt aci şi vaca rămâne a copiilor...

Dar, după două luni, Savu trece a doua oară prin sat şi află că văduva cu cinci copii e îngropată de zece zile!... Se duce la casa orfanilor şi-i găseşte pe toţi nepieptănaţi, nepremeniţi şi cu ochii azăr la ceaonul de mămăligă care fierbea pe vatră... Era vreme de muncă şi rudele erau pe câmp. Fetiţa cea mare găsise, de dimineaţă, mălai de o mămăligă şi acum făcea de mâncare fraţilor.

Savu pricepe că o poruncă nouă vine să întregească pe cele vechi. A rămas lângă orfani. A dres casa, a închis curtea şi grădina cu ulucă, a făcut din grădină stearpă grădină de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

zarzavat şi a sădit în inima copiilor, cuviinţa, dragostea de muncă şi frica de Dumnezeu.

Când fericitul Vodă-Carol a împlinit patruzeci de ani de domnie, fata cea mare, Safta, a împlinit optsprezece ani. Un flăcău din sat — fecior de oameni cu stare — a cerut-o în căsătorie. Savu (părinte adoptiv) i-a dat-o cu condiţie să locuiască în casa orfanilor şi să aibă grijă de Miala, copilul cel mai mic. După căsătoria Saftei, Savu s'a mutat cu băeţii la Brăila şi a făcut dintr'o bojdeucă atelier de cizmărie. Savu începuse să-i înveţe meseria mai de mult; ştiau toţi să pună tocuri şi sprâncene. Acum era vorba să facă din ei calfe şi meşteri.

De grabă, din bojdeucă au trecut într'o prăvălioară... Ucenicii lui Savu erau dezgheţaţi, sârguincioşi şi simţitori faţă de puterea sufletească şi de jertfele binefăcătorului lor. Treburile au mers înfloritor... Muşteriii au sporit, dar pomenile lui Savu au înţărcat. Mai avea de dat vre-o sută şi ceva de perechi de încălţăminte, până să ajungă să acopere canonul... Dar Savu se gândea: Dumnezeu îşi împacă poruncile şi le cumpăneşte, ca un stăpân prea înţelept... Trebue să dau copiilor o pâine în mână şi pe urmă, mă înapoiez la canon...

Cei trei copii erau acum adolescenţi... Învăţaseră clasele primare în satul lor, învăţaseră dela Savu şi din cărţile lui, învăţătura şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pravila creştină şi deprinseseră temeinic meseria cizmărească...

Cu toţi anii trecuţi la mijloc, Savu nu uita pe Ibraim şi Ibraim nu uita făgăduiala lui Savu. In fiecare an, schimbaseră între ei câteva scrisori. Turcul ştia ce piedecă mare s'a ivit în calea libertăţii prietenului său ghiaur şi gândea, ca şi el, că poruncile lui Alah au precădere şi că trebuesc îndeplinite înaintea dorinţelor noastre omeneşti.

Savu îi scria lui Ibraim (în scrisoare românească, pe care i-o citea acum Turcului un funcţionar binevoitor de la legaţia noastră): „Nădăjduesc mereu că Dumnezeu îmi va ajuta să văd încă odată faţa evgheniei tale... Copiii cu cari m'am zăbovit atâta s'au făcut mari, ştiu meseria şi mi se pare că vor fi oameni de ispravă şi temători de Dumnezeu... M'am trudit să pun în inima lor cuget cinstit şi drept, tot aşa precum m'am trudit să pun în mâna lor cuţitul, pila şi raşpilul... Milostivul Stăpân a blagoslovit munca mea... Matei e cucernic şi harnic lucrător... Florea e ager şi va ajunge stăpân de cizmărie... Constantin va merge mai departe decât toţi... Invaţă pe ascuns şi vrea să dea examene la şcolile mai înalte...

M'am gândit şi mă gândesc mereu, boer Ibraime, în zmerenia şi în prostia mea: Poate că aceştia sânt copii lui Mahmud! De câteori

Muzeul Digital al Romanului Romanesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

la început, voiam să pornesc în toată lumea turcească şi să înteb pretutindeni: Unde sânt copiii lui Mahmud?... Iată că i-am găsit!.. Fata cea mare a avut parte de un om prea cumsecade... M'am înţeles cu el să ţină în casă pe Miala, fata cea mică, şi să-i facă zestre ca unui copil al lui... Şi face întocmai aşa, om de cuvât şi de omenie!... Dumnezeu să-i întoarcă însutit!...

O veste tristă şi târzie (pentru că şi eu am aflat-o foarte târziu) îţi trimit în epistola aceasta: Prietenul nostru Nicolache a închis ochii, anul trecut... Al treilea copil i l-a cerut Domnul, mai de mult... Aş vrea să mai trec odată prin Teleorman şi mai cu seamă prin Turnu, dar mă tem că nici punga nici vremea nu-mi vor da ascultare...

Aştept să aşez pe bieţii mei orfani în casele câtorva patroni brăileni şi să mă urc în vapor. Nu te uit, boer Ibraime, şi nu uit că m'am legat cu cuvânt de negustor să viu să-ţi văd casa şi feciorii... Ce va porunci Domnul, când voi ajunge în Stambul şi la Eyub — aceea ştie singur el şi vom auzi la timp şi noi".

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

III

A MIA PERECHE DE PAPUCI ŞI UN TESTAMENT VERBAL

Zilele trec, Savu a încărunţit, Dunărea, care curge largă şi plumburie prin văzul prăvălioarei lui Savu, poartă spre Sulina şi spre Stambul sute de vapoare şi de caice... Pantofarul şi-a cercetat tovarăşii de meserie şi a ales pe doi dintre ei, ca să le lase în grijă pe copiii lui de suflet. Matei şi Constantin vor fi primiţi la cutare patron, Florea va fi primit la un altul.

Apoi Savu a început să-şi facă propriile socoteli... Pleacă din ţară şi Dumnezeu ştie când se va mai întoarce... Ce va întâlni în Stambul, ce porunci noi va primi, pe ce căi va aduce Domnul la îndeplinire cuvântul sihastrului Silvestru — Savu nu se întrebă şi nu se îngrijeşte... Dumnezeu este pretutindeni la el acasă! O singură preocupare a răsărit în mintea pantofarului, acum în urmă: să pregătească, mai din vreme, a mia pereche de în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pravila creştină şi deprinseseră temeinic meseria cizmărească...

Cu toţi anii trecuţi la mijloc, Savu nu uita pe Ibraim şi Ibraim nu uita făgăduiala lui Savu. In fiecare an, schimbaseră între ei câteva scrisori. Turcul ştia ce piedecă mare s'a ivit în calea libertăţii prietenului său ghiaur şi gândea, ca şi el, că poruncile lui Alah au precădere şi că trebuesc îndeplinite înaintea dorinţelor noastre omeneşti.

Savu îi scria lui Ibraim (în scrisoare românească, pe care i-o citea acum Turcului un funcţionar binevoitor de la legaţia noastră): „Nădăjduesc mereu că Dumnezeu îmi va ajuta să văd încă odată faţa evgheniei tale... Copiii cu cari m'am zăbovit atâta s'au făcut mari, ştiu meseria şi mi se pare că vor fi oameni de ispravă şi temători de Dumnezeu... M'am trudit să pun în inima lor cuget cinstit şi drept, tot aşa precum m'am trudit să pun în mâna lor cuţitul, pila şi raşpilul... Milostivul Stăpân a blagoslovit munca mea... Matei e cucernic şi harnic lucrător... Florea e ager şi va ajunge stăpân de cizmărie... Constantin va merge mai departe decât toţi... Invaţă pe ascuns şi vrea să dea examene la şcolile mai înalte...

M'am gândit şi mă gândesc mereu, boer Ibraime, în zmerenia şi în prostia mea: Poate că aceştia sânt copii lui Mahmud! De câteori

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

la început, voiam să pornesc în toată lumea turcească şi să întreb pretutindeni: Unde sânt copiii lui Mahmud?... Iată că i-am găsit!.. Fata cea mare a avut parte de un om prea cumsecade... M'am înţeles cu el să ţină în casă pe Miala, fata cea mică, şi să-i facă zestre ca unui copil al lui... Şi face întocmai aşa, om de cuvât şi de omenie!... Dumnezeu să-i întoarcă însutit!...

O veste tristă şi târzie (pentru că şi eu am aflat-o foarte târziu) îţi trimit în epistola aceasta: Prietenul nostru Nicolache a închis ochii, anul trecut... Al treilea copil i l-a cerut Domnul, mai de mult... Aş vrea să mai trec odată prin Teleorman şi mai cu seamă prin Turnu, dar mă tem că nici punga nici vremea nu-mi vor da ascultare...

Aştept să aşez pe bieţii mei orfani în casele câtorva patroni brăileni şi să mă urc în vapor. Nu te uit, boer Ibraime, şi nu uit că m'am legat cu cuvânt de negustor să viu să-ţi văd casa şi feciorii... Ce va porunci Domnul, când voi ajunge în Stambul şi la Eyub — aceea ştie singur el şi vom auzi la timp şi noi".

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

III

A MIA PERECHE DE PAPUCI ŞI UN TESTAMENT VERBAL

Zilele trec, Savu a încărunţit, Dunărea, care curge largă şi plumburie prin văzul prăvălioarei lui Savu, poartă spre Sulina şi spre Stambul sute de vapoare şi de caice... Pantofarul şi-a cercetat tovarăşii de meserie şi a ales pe doi dintre ei, ca să le lase în grijă pe copiii lui de suflet. Matei şi Constantin vor fi primiţi la cutare patron, Florea va fi primit la un altul.

Apoi Savu a început să-şi facă propriile socoteli... Pleacă din ţară şi Dumnezeu ştie când se va mai întoarce... Ce va întâlni în Stambul, ce porunci noi va primi, pe ce căi va aduce Domnul la îndeplinire cuvântul sihastrului Silvestru — Savu nu se întrebă şi nu se îngrijeşte... Dumnezeu este pretutindeni la el acasă! O singură preocupare a răsărit în mintea pantofarului, acum în urmă: să pregătească, mai din vreme, a mia pereche de în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

călţăminte, perechea de iertare! Ce mai lipseşte din mia de perechi va pune mai târziu, când o fi în Stambul, dar perechea cea din urmă să fie gata de mai 'nainte...

Şi Savu croieşte o pereche de meşi domneşti, cum se văd la pravoslovnicii ctitori — voevozi şi boeri — zugrăviţi prin mânăstiri: cu carâmbi largi şi răsfrânţi, din piele roşie, albă şi neagră. Cine va purta această încălţăminte, Dumnezeu ştie!... Pantofarul o lucrează, ca din porunca unuia, care ar fi însuşi Sultanul sau Patriarhul grec din Ierusalim... Când meşii au fost gata — plini de râuri şi de ochi de păun — Savu şi-a adunat familia lui adoptivă la o cină de despărţire.

In căsuţa de la ţară, unde pantofarul crescuse pe orfani şi unde acum trăia Safta cu bărbatî-său, Savu a pregătit, ca în alte vremuri, cu şorţul dinainte, mâncare pentru toţi. Safta, gospodină tânără, ar fi voit să-l cruţe pe Savu şi să rostească ea în locul lui. Dar el s'a împotrivit şi când au stat cu toţii la masă şi s'au închinat, i-a lămurit:

— Am pus iarăşi acest şorţ dinainte şi v'am făcut de mâncare, ca pe când eraţi copii, ca să nu mă uitaţi, ci să mă pomeniţi mereu, când n'oi mai fi cu voi... M'a trimis Dumnezeu lângă voi, când eraţi mici şi v'am învăţat să munciţi, să fiţi zmeriţi, să ţineţi unul la altul şi să vă temeţi de Dumnezeu... Şi acum aceleaşi lucruri vi le spun încă odată.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/indrr1901-1932

Să nu vă fie ruşine de muncă... Dumnezeu mi-a ajutat şi v'am învăţat meseria mea de cizmar... Păstraţi-o şi cinstiţi-o !... Munciţi pentru voi, dar munciţi şi pentru fratele sărac şi necăjit... Să nu vă bucuraţi la bani, să nu vă adunaţi comori aci pe pământ... Impărţiţi cu săracii... Adunaţi-vă comori în visteriile Domnului Iisus Christos... Munciţi fără trufie. Trăiţi zmeriţi, ca Domnul şi ca sfinţii apostoli...

Iubiţi-vă frăţeşte, voi cari sânteţi fraţi, dar iubiţi deopotrivă şi pe ceilaţi... Ci ca să iubiţi pe toată lumea, trebue să vă curăţiţi inima de orice trufie şi de orice închipuire măreaţă... Să ţineţi pe orice om mai bun şi mai de preţ decât voi, şi atunci nu vă va fi greu să-l iubiţi.

Iubiţi pe Mântuitorul mai mult decât pe voi înşi-vă şi decât pe toată lumea... Cetiţi şi luminaţi-vă din ce în ce mai mult, aşa precum făceam cu toţii şi cum ştiu că faceţi şi azi.

Domnul îmi porunceşte să încep un drum lung... El singur ştie când ne vom mai vedea. Dar inima voastră să nu se întristeze...

Safta îl opri din vorbă:

— Unchiule, spune-ne unde te duci, ca să ştim şi noi şi când ne-om închina să închinăm pământul, în spre partea unde vei fi...

— Ori unde voi fi, şi eu şi voi suntem

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

deapururi în mâna lui Dumnezeu... V'am spus, copiii mei, că acel ce iubeşte pe Dumnezeu şi crede în el, din toată inima, rămâne fără frică şi fără primejdie, ca şi cum ar fi pe palma lui Dumnezeu.

E adevărat, plec în călătorie lungă... dar voi ţineţi minte ce zice cartea sfântă: *De aş lua aripile dimineţii şi m'aş sălăşlui la cea mai depărtată margine a mării şi acolo mă va purta mâna ta şi dreapta ta mă va ajunge...*

Ca oameni slabi ce suntem, plecarea aceasta ne întristează... Dar orice plecare şi orice despărţire de pe pământ îşi are în ceruri popasul cel din urmă şi bucuria revederii desăvârşite... Dacă va voi Domnul să mă cheme la el, să nu vă întristaţi, ci să vă bucuraţi... Fiindcă toţi cu toţii acolo trebue să ne întâlnim, în locaşurile pe cari Domnul ni le-a gătit de mainainte.

Drumul meu acum este spre Ţarigrad. Mă aşteaptă acolo prietenul Ibraim, despre care v'am spus că este milostiv şi temător de Dumnezeu... Dar unii despre alţii vom avea mereu ştire... Tu, Constantine, care ai condei frumos, îmi vei scrie la Ţarigrad veşti despre tine şi despre fraţii tăi... Voi, Vlade şi Săftico, ţineţi casa, munciţi fără preget şi aveţi grijă de Miala... Voi, Matei şi Floreo, străduiţi-vă să ieşiţi calfe şi să deschideţi atelierul vostru... Răbdaţi şi lucraţi! Dumnezeu vă va fi într'a-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

jutor... Constantin are călcătură de iubitor de carte... Sprijiniţi-l frăţeşte!... Mi s'ar umple inima de bucurie să-l văd într'o zi, meşter în Sfintele Scripturi, precum este în cizmărie...

Dragii moşului, veniţi unul câte unul, să vă binecuvântez şi să vă îmbrăţişez... Miala tatei, fii cuminte!... Aşa, cu faţa senină, cu ochii spre soarele nădejdii lui Christos!... Precum a spus el: Puţin şi iarăşi ne vom vedea!...

Savu Pantofaru a pus în disagă *Noul Testament*, câteva albituri şi a mia pereche de papuci. A doua zi. dis de dimineaţă, a plecat pe jos, spre Feteşti... Şi din sat în sat, a ajuns până la podul cel mare, care stă ca o şea de fier pe spatele cenuşiu al Dunării.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

IV

PE VAPORUL „COBRA“

De Sf. Ilie, Savu era în Constanţa. I-a scris de aici lui Ibraim : „Mai zăbovesc vreo zece zile. Am găsit de lucru, dar într'o săptămână sânt gata“. Ibraim a înţeles că pantofarul îşi strânge bani pentru plata vaporului şi i-a trimis, printr'un prieten, care venea la Constanţa, zece napoleoni de aur. Atunci Savu, bogat mai mult decât avea nevoie, a cercetat în port ce vapoare pleacă spre Stambul, când pleacă fie care şi şi-a ales vaporul „Cobra“, care mergea până la Atena şi la Smirna.

Savu s'a dus pe la scaunele stăpânirilor româneşti şi turceşti, a îndeplinit formalităţile necesare şi a venit, cu o jumătate de zi mai devreme, pe cheu, lângă vapor. „Cobra“ pleca la miezul nopţii. Cu alt vapor, Savu îi trimisese lui Ibraim încă o scrisoare, arătându-i în care zi şi pe ce vreme soseşte „Cobra“ în Bosfor.

Era o după amiază toridă de vară şi tot

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

văzduhul tremura ca dogoarea dela gura cuptorului. Ţărmul mării, în dreapta portului, părea o clădărie de cărămizi arse, dislocate din simetria iniţială. Pe cheu, soarele izbea puternic în caldarâmul de piatră, în grămezile de cărbuni şi în creştetul călătorilor de clasa a treia cari aşteptau ora îmbarcării.

Marea palpita, printre vapoare şi printre otgoanele de sârmă, verzue şi uleioasă, plină de floarea murdăriilor portului. De nicăeri nu venea nici o boare. De sus de pe dig, infinitul larg albastru părea de zmalţ care se coace, nu noian de ape răcoroase. In zările vibrătoare şi indescifrabile, ochii marinarilor căutau cu teamă desnodământul brusc al acestei stări de arşiţă, soră cu uraganul.

La umbra celor câteva magazii şi magherniţe depe cheu, aşteptau asudaţi şi aprinşi la faţă, pâlcuri-pâlcuri, călătorii în majoritate Turci şi Greci... Savu ar fi intrat bucuros în vorbă şi ar fi stat locului, lângă ei, dacă nu s'ar fi simţit cuprins şi copleşit de zbuciumul focului din văzduh... Ca niciodată, căldura zilei îl neliniştea şi scotea vlaga din el.

A început să se plimbe prin umbra digului, aşteptând zefirii adormiţi în larg, s'a spălat pe ochi de repetate ori şi şi-a poruncit răbdare. Soarele a început să decline. Faţa mării a trecut, enigmatică şi mobilă, printr'un lung şir de aspecte, între soarele care descăleca pe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

spinarea dealurilor dobrogene şi cortegiul plumburiu al solilor furtunii, zămisliţi din răsărit.

Ceasurile s'au scurs apăsate de temuta apropiere şi de sumbrele profeţii ale nopţii. Sub apăsarea aceasta, călătorii şi-au scos biletele de călătorie, au trecut prin cercetarea vamală şi au început să urce pe vapor... Afară de mulţimea cu turban, cu fes şi cu iaşmac, mai erau câţiva mosafiri de înaltă calitate, câţiva occidentali, câţiva diplomaţi, un ministru în concediu şi un arhimandrit sau vlădică, pelerin spre Muntele Athos.

Când toată lumea a fost pe vapor, — mai multă pe covertă decât în cabină — şi căpitanul a început manevra deslipirii de cheu, un torent de flăcări roşii s'a risipit în spaţiu şi un bubuit adânc a însemnat că vaporul pleacă.

Peste un ceas, în largul mării, uraganul plesni cu nimicitoare vehemenţă. Comandantul vasului şi toată lumea de sub ascultarea sa, veghiară cu spirit lucid, cu mâini viguroase, dansul pe abisul clocotitor. Era şi vânt, era şi ploaie şi plesnetele lor cădeau, ca mii de fulgere negre, în catargele, în coastele, în platforma şi mai ales în prora corăbiei. Stăruinţa vijeliosului ocean aerian asupra prorei şi urletele sfâşierii lui în vârful ascuţit şi în catarge răsturnau orice rezistenţă omenească

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

normală. Urechile asurzeau, hainele zburau cu trup cu tot.

Imprejurul vaporului clocotea o păcură universală care sub plugul prorei şi la lumina farurilor de pe catarge, se prefăcea în fantastice havuzuri de viscol şi de omăt. Mişcarea dela proră spre pupă — temutul „tangaj" — începea să se resfrângă în nervii şi în echilibrul sanitar al călătorilor.

Femeile, copiii, bărbaţii (mai slabi de înger) stăteau întinşi pe coridoare, pe podina hall-ului de clasa III, prin ungherele de pe covertă, unii sbuciumându-se şi muşcând lămâie, alţii toropiţi în aşteptarea alinării. Afară de oamenii vasului, cu ceasuri reglementare de odihnă, şi afară de un neguţător englez, care trecuse prin furtunile Atlanticului, toată lumea cealaltă era trează. Căpitanul învăluit în mantie, se vedea, prin visul luminilor bătute de vânt şi de puzderiile mării, încovoiat şi negru, la pâlnia de comandă. Era o vijelie oţerită, dar trecătoare... Zaua ei plesnise, într'o parte a cerului, şi stelele eliberate pâlpâiau ca nişte semnale de încurajare. Prizărita dar dârza coajă de nucă începea să simtă că urgia împresurătoare se oboseşte. Departe, în răsăritul de vară, dincolo de fruntea fantomelor dănţuitoare, părea că o înfiorare de timide opalescenţe ridică prima veste că ziua stă să se reverse pe câmpul tragicei liquidităţi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

In acel moment, când căpitanul începea să se convingă că poate fi înlocuit, medicul vasului urcă pe puntea de comandă şi-i făcu acest raport:

— Domnule Comandor, am inspectat şi reinspectat pe toată lumea... Am dat mici ajutoare pe ici pe colea şi totul merge bine, cu o excepţiune... E un călător de clasa treia, cetăţean român, de meserie cizmar, cu destinaţia Constantinopol, care înfăţişează nişte turburări stranii... Ezit să spun ce are: rău de mare, insolaţie, sau un atac de nervi... Am procedat cu prudenţă şi am făcut puţinul pe care mi l-a îngăduit neclaritatea în care mă găsesc... Omul, care a avut până acum câteva eclipse, ne cere un lucru neobişnuit şi asupra acestui lucru vreau să aud părerea dv...

Comandantul se întoarce către „secundul" care veghiază lângă el...

— Poruncă de rechemare... Tocmai ce aşteptam... Iţi cedez aripile îngerului păzitor... Ce cere, doctore, bolnavul d-tale?... Dar mai întâi îţi cer o ţigare, că pe ale mele le-am isprăvit...

Pogorâră scara unul după altul şi se opriră la adăpost.

— Domnule comandor, urmă doctorul, bolnavul cere un preot... I-am spus deocamdată, în ironie, că vapoarele noastre n'au nici capelă, nici capelan, ca transatlanticile ameri-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

cane... 'Dar omul nostru mi-a răspuns într'un chip zmerit şi serios care m'a înfiorat: Domnule Doctor, între călătorii vaporului este uu preot ortodox... Vă rog spuneţi cucerniciei sale numai atâta: un bolnav vă cheamă lângă el.

— Doctore dragă, sânt de părere că trebue să îndeplinim dorinţa acestui om... Dacă prea sfinţitul nostru pasager îşi cunoaşte datoria cel puţin cât noi pe a noastră, nici nu se va supăra, nici nu va întârzia să răspundă la chemare... Poate că doarme, poate că veghează... Scrie un bilet şi trimite să i-l înmâneze... Noapte bună sau... bună dimineaţa, după cum vrei s'o iai şi după cum te vor ierta împrejurările!...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

V

UN BOLNAV INTRE DOI TERAPEUŢI

Doctorul cercetează, află că persoana bisericească depe vapor este arhimadritul Veniamin din Mitropolia Ungro-Vlahiei şi scrie aceste rânduri :

Prea Cuvioase,

Un călător depe vaporul nostru se află bolnav, probabil de mai 'nainte de plecarea din Constanţa. El ne cere stăruitor asitenţa unui preot. Pentru că pe vasul nostru sânteţi singura persoană eclesiastică ortodoxă, din partea comandorului şi din partea mea, medicul vasului mai jos semnat, primiţi respectoasă rugăminte de a veni la căpătuiul bolnavului. El se află în camera de infirmerie. Servitorul cabinei P. C. Voastre vă va conduce. Dacă nu puteţi veni imediat, vă rog să-mi răspundeţi un cuvânt.

Doctorul a trimis scrisoarea şi a trecut în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

infirmeria unde se găsea întins, cu capul sus într'un hamac, Savu Pantofaru. O somnolenţă neînţeleasă, vecină cu leşinul şi cu inconştienţa, îi ridica orice putere şi stingea pentru el înţelesul timpului şi al locului... Savu zăcea într'un somn letargic. Alăturea, pe un scaun, erau hainele lui aspre, de aba, şi sacul de călătorie.

In loc de orice alt răspuns, arhimandritul Veniamin apăru în uşa cabinei. Doctorul îl pofti ceremonios.

— Intraţi, Prea Cuvioase... Nu e prea plăcut să chemi pe cineva la ora trei dimineaţa, dar cred că pentru preot caşi pentru doctor acestea sunt neplăceri profesionale...

— Domnule Doctor, spuneţi mai exact: acestea: sânt cortegiul asprei dar sfintei datorii...

— Prea cuvioase... *clientul* nostru îmi inspiră serioase temeri... Putem vorbi franţuzeşte?...

— À votre aise...

— Deocamdată, cum vedeţi, cred că doarme, dar este un somn care nu mă reasigură... Nu pot să spun cu certitudine dacă mă aflu înaintea unei insolaţii, sau înaintea unui... cataclism nervos... Furtuna prin care trecurăm şi tangajul vasului au fost numai un prilej binevenit pentru ascunsa maladie...

L'am manipulat cu prudenţă... I-am administrat câteva fricţiuni energice, i-am pus ghiaţă la cap, i-am făcut câteva timide injec-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ţiuni... Bolnavul mă derutează... Trebue să fi fost cineva cu o excepţională putere fizică... Are o musculatură de oţel şi nici un pic de grăsime... Mai are, în partea dreaptă, între coaste, o largă cicatrice a cărei provenienţă şi istorie ar trebui să le cunosc...

— De unde vine? Cum îl cheamă? In ce chip v'a cerut ajutorul unui preot?

— Cred că Savu... cizmar din Brăila... Este a doua oră când cade în acest somn suspect... Când s'a deşteptat din cel dintâi, mi-a cerut, cuviincios şi stăruitor, să-i aduc, lângă el, pe părintele care s'a îmbarcat pe vapor...

— Pot să întreb de ce nu m'aţi chemat imediat?

— Prea Cuvioase, să credeţi că n'am făcut-o din gelozie, ci, pe de o parte din nelegitimitatea situaţiei şi, pe de altă parte, din datoria de a preveni prealabil, pe comandantul vasului.

Arhimandritul tăcu un moment... Pe chipul de marmură sură şi variat scrijelată a celui ce dormea, lumina electrică lăsa loc clarităţilor aurorei... Ritmul surd al pistoanelor, cari biruiseră încă o furtună, legăna, invita la odihnă şi aşternea nu ştiu ce temelii de vagă siguranţă.

Cei doi se priveau unul pe altul. Erau amândoi cam de aceeaşi vârstă 35-40 de ani. Călugărul, subţiratic, pogonat şi cu ceva mireasmă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de atavism oriental, medicul: durduliu, ras ca un actor şi cu ochi albaştri, într'un cap rotund ca de panteră. Arhimandritul rupse tăcerea:

— ...*Nelegitimitatea situaţiei*... preţioasă expresiune!... De ce?... Pentrucă nu sunt preotul vasului? sau pentru alte cuvinte mai speciale?

— Mon révérend, n'allez pas si loin... Cum era să viu să dau buzna în cabina sfinţiei voastre... „Veniţi că vă reclamă un pasager bolnav"... Şi pe urmă... avem dreptul de întâietate... trebuia să-l manipulez întâi eu şi pe urmă să-l cedez sfinţei veastre...

— Şi dacă o fi acum prea târziu?...

— Conveniţi că n'am nici o vină, Prea Cuvioase...

— Ca medic, ce aşteptaţi pentru bolnav?

— Să-l debarc la Constantinopol — care este şi ţinta călătoriei lui — şi să-l dau pe mâna poliţiei sanitare a portului... Colegii mei turci vor putea să-l cerceteze, la spital, altfel decât pot cu să-l cercetez în această infirmerie sumară... Sfinţia voastră vă opriţi la Constantinopol?

— Nu, merg mai departe...

— Atunci, ce este de făcut? Sântem în aceeaşi situaţie... Dacă bolnavul nu-şi redobândeşte claritatea conştiinţei decât la spital, va găsi, acolo, cu siguranţă, preotul pe care-l do-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mem1901-1932

reşte... Permiteţi-mi să vă exprim o bănuială...

— Vă rog, la dispoziţie...

— Bănuesc că din punct de vedere... ca să zic aşa technic şi Sfinţia Voastră ca şi mine, nu aveţi la dispoziţie tot ce vă trebueşte, în cazul de faţă...

— Credeţi ?

— Oricât sânt de ignorat într'ale preoţiei, totuşi presupun că n'aţi putea, acum pe vapor, să administraţi unui greu bolnav — ceeace poate nu e cazul nostru — tot ceeace vă prescrie datoria şi uzul...

— Vă înşelaţi, d-le doctor... Am cu mine tot ce trebue unui preot, în această circumstanţă...

— Veştminte, molitfelnic... cred că aveţi... poate chiar în această valiză pe care aţi adus-o. Dar nu trebue, oare, şi Sfânta Cuminecătură ?

O undă de paloare şi de devoţiune trecu pe faţa smadă, pasionată şi atentă a arhimandritului Veniamin. Cu un gest de sentinelă, lângă uşile în dosul cărora doarme Impăratul, preotul răspunse în şoaptă :

— Mai cu seamă Sfânta Cuminecătură...

Doctorul se ridică şi lasă capul pe piept...

— In cazul acesta, mă închin şi vă las stăpân pe situaţie... Mă duc să mă odihnesc... Mai avem patru ceasuri până la cheile Bosforului... Dacă aveţi porunci de dat, dacă vi se va

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

părea că trebue să viu din nou lângă bolnav, iată, soneta asta răspunde la cabina infiermierului... La revedere, Prea cuvioase.

— La revedere, domnule doctor...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

VI

INTRE CER ŞI MAREA ALINATĂ

Furtuna de peste noapte s'a lăsat, cu norii şi cu fulgerele ei, spre apus şi spre Balcani. Deasupra vaporului, cele din urmă stele se sting odată cu luminile de pe catarge. In văzduhul răcoros violentul sbucium de acum câteva ore a căzut până la boarea de dimineaţă. Imensitatea mării şi a tăriei de deasupra, în faţa zilei ce se naşte, este încă odată fragedă, prea curată şi fără nici o amintire, ca în prologul Creaţiunii. La răsărit, între cer şi mare, porţile străvezii ale luminii încep să se mişte, ca pe nişte imense ţâţâni de mărgean fixate orizontal.

Intunericul gonit de pretutindeni stărueşte încă în mişcătoarea za de ape, de sub orizontul transfigurat. Dar din vasta câmpie sumbră, în care se alină răscoala valurilor, când şi când răzbesc şi se ridică stinghere creste albe, rostogolind deodată rubine, printre perle. Spre punctul dintre cer şi apă, unde converg atâtea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvania.ro/mdrr1901-1932

coarde trandafirii, marea asvârle un pod colcăitor şi strâmt, din milioane de lame jucăuşe...

Minunea zilnică se reface, matematică şi glorioasă. O scoică de porfiră naşte din efervescenţa aurorei şi din adâncurile Oceanului, strivite şi pacificate sub bara de oţel a zării. Soarele creşte, lasă în mare capişonul de bujori din prima clipă şi se avântă pe linia-i siderală, în vibraţii de aur şi de foc.

Vaporul primeşte pieziş şi în coastă salutul seninei dimineţi de August. Peste brazdele largi şi liliachii, încă stăruitoare din crâncena arătură de astă noapte, „Cobra" trece ca o grapă albă cu coamă de întuneric. Cu pieptul ei puternic dărâmă valul din cale-i şi-l preface ca la scocul morii, într'un măciniş cu inima de zăpadă şi cu cunună viorie, care se răstoarnă, pale-pale, şi se îneacă în păcura albastră. La grilajul covertei şi în foişoarele de sus încep să se adune, în faţa soarelui dătător de viaţă, învioratele victime ale furtunei...

Arhimandritul Veniamin a deschis ferestrele rotunde ale cabinei, unde Savu zace ca un liliac spânzurat, şi primeşte pe paginile *Evhologiului* solia dimineţei şi reverberarea apelor fugare... A pregătit, pentru acest suflet necunoscut şi gata de eterna călătorie, din dumbrava sfintelor rugăciuni seculare, coliba supremei întâlniri... Oricine ar fi el, oricare ar fi fost drumurile lui, intrate acum în amurg,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

odată ce a dorit cu dor şi a cerut conmesenia la Cina cea de taină, toate piedicile cad, toate lacătele se deschid şi masa slujită de îngeri pogoară din slavă.

Omul bisericii închide cartea şi rămâne în reculcasă şi dela o vreme cercetătoare aşteptare... Bolnavul de hamac stă în pârâul luminilor reflectate şi al aerului sărat care pătrunde prin ferestre. Capul lui cărunt şi plebeian are o lumină proprie şi o intimă voe bună, dincolo de prestigiul şi de bucuria dimineţii... O destăinuire de neaşteptată şi de subjugătoare spiritualitate se desface din figura acestui bătrân, mascat până aci de anonimatul boalei şi de grosolanele lui straie de dimie... Din boala biruită sau transformată în definitiv ordin de chemare, sufletul captiv în acest trup trimite în pleoapele închise şi în obrajii albi ca floarea de nufăr nu ştiu ce lumină superioară celei materiale...

Arhimandritul Veniamin, impresionat şi cucerit, priveşte şi urmăreşte această schimbare la faţă... Cine e acest bătrân cu atâta luminoasă taină sufletească? Şi ce boală enigmatică poate să fie boala lui, când înfloreşte şi înobilează astfel această figură ţărănească?... Ştiinţa medicului de pe vas e timidă şi dă înapoi... Dar chiar dacă ar fi de faţă un mare neurolog, un mare medic psihologist, care i-ar fi ştiinţa şi iscusinţa, în faţa eternului mister

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pe care îl ascund perdelele corporalităţii noastre?... De unde vine această expresiune de robitoare frumuseţe lăuntrică, la acest sărman cizmar, doborît de bătrâneţe, de muncă şi de ajunare?...

Arhimandritul Veniamin priveşte cuprins de admiraţie această fizonomie atât de revelatoare şi de intim iluminată... Dar ca şi cum ritmul şi avântul gândurilor preotului ar fi zguduit şi redeşteptat suspendatul ritm al conştiinţei celui adormit, pleoapele acestuia tresăriră, trupul tot se înfioră de viaţă şi Savu Pantofaru deschise nişte ochi nesiguri, albaştri şi cercetători, în lumina horbotată din cabină... Ochii lui Savu ocoliră cabina, ocoliră amintirea întâmplărilor de eri şi de astănoapte şi se opriră, miraţi şi fericiţi, asupra ieromonahului... O undă de energie şi de neaşteptată sănătate trecu zguduitoare, prin trupul căţărat în sforile hamacului!... Dar privirea pantofarului evoluă dela nuanţa fericirii spre ceva imperios şi extatic, care zgudui pe preot...

— Prea Cuvioase... (şi vocea pantofarului avea rezonanţa vocii lui Lazăr, conştient de minunea petrecută cu el)... Prea Cuvioase... ori Prea Sfinţite!... eşti din judeţul Teleorman!...

— Cu adevărat, sânt teleormănean, răspunse ieromonahul, uimit de siguranţa afirmării bătrânului... Şi sânt numai arhimandrit...

— Prea Cuvioase... eşti din satul Negara!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Şi aceasta e adevărat...

— Prea Cuvioase, eşt botezat de duhovnicul Silvestru...

— Dacă ai fost de faţă ori ai aflat-o dela cei ce erau de faţă, ştii mai bine decât mine. Şi eu şi fraţii mei am fost botezaţi de ieroshimonahul Silvestru...

— Atunci... sfinte părinte!... eşti feciorul lui Nicolache Piua-Petri!...

— Da, Valeriu, băiatul cel mai mare... azi ieromonahul Veniamin...

— O, milostive şi atotputernice Stăpâne!... O, prea dulce Iisuse Christoase!... mari şi minunate sânt lucrurile tale şi nici un cuvânt nu este de ajuns spre lauda minunilor tale!... De grabă, sfinte părinte! Deschide-mi tribunalul Mântuitorului! Este ceasul cel mare!... Fii gata să-mi asculţi mărturisirea... O clipă de răgaz să-mi dărueşti, să mă fac cuviincios, pentru sfânta spovedanie... Sfinte Părinte, sânt treizeci de ani de când aştept să vii!...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

VII

SUPREMA INTÂLNIRE

„Cobra“ se apropie de cheile Bosforului. Din vastul şes fluid se ridică frunţile apropiate, coastele cu chiparoşi şi oraşele a două continente. Rumeli-Fener şi Anatoli-Fener stau faţă în faţă lângă turnurile lor cu semafoare. „Cobra“ trece din Marea Neagră în Bosfor, în şiragul infinit al năvilor vărsate de Pontul Euxin în băile calde şi albastre ale Arhipelagului şi ale Mediteranei

Primul şi ultimul popas între Constanţa şi Galata este Anatoli-Kavac, popas în largul mării, în aşteptarea formalităţilor de poliţie sanitară. Comandantul corăbiei a isprăvit somnul său uşor şi peticit şi a ieşit în foişor. Ceva mai târziu se arată şi medicul.

— Doctore, care ţi-e raportul? Ce spunem trimişilor împărăteşti, la Anatoli-Kovac?

— Domnule Comandor, bine, pace... Pacientul meu de astă noapte e un subiect puţin comun. L-am lăsat, după înţelegerea dintre noi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şi după cererea lui, în grija prea cuviosului arhimandrit Veniamin... Mă întâlnii acum câteva minute cu Sfinţia sa... Bolnavul e pe picioare!... Am voit să-l văd imediat, dar arhimandritul m'a rugat să-l las să se reculeagă, probabil în urma unei dramatice confruntări duhovniceşti... Voi coborî în infirmerie peste câteva minute. Arhimandritul Veniamin părea şi el viu interesat de acest caz *profesional*... Fiecare cu meseria şi cu emoţiunile meseriei lui!... In ce mă priveşte înclin a crede că mă găsesc în faţa unui fenomen de criptoisterie....

— Atunci, doctore, din punct de vedere strict sanitar, sântem cu conştiinţa curată...

— Aştept deslegarea sfinţiei sale arhimandritului Veniamin şi cobor să inspectez pe fostul bolnav... Iată pe arhimandrit că vine încoace... Poruncă, Prea Cuvioase!...

— Bună dimineaţa, Prea Cuvioase!

— Bună dimineaţa, d-le comandor!

— Aşa dar, am avut o noapte de furtună şi generală şi diversă... Toţi i-am adus jertfă de ceasuri fără somn....

— Domnule comandor, frumuseţea şi măreţia vieţii, ca şi a mării, stau în diversitate şi în dramatism.... Am o rugăminte către dv., pe care v'o prezint sub formă interogativă: puteţi îngădui ca bolnavul de astă noapte să rămână izolat, în infirmerie, până la Galata?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Dar doctorul nostru şi Sfinţia voastră spuneţi, că nu mai are nimic?

— E pe picioare, îmbrăcat şi cu mintea fericit de limpede... dar, din chibzuinţa medicului sufletesc, i s'a prescris o oră lungă de singurătate....

— Medicamentul acesta nu ne costă nimic şi putem să i-l acordăm, dar după ce medicul al doilea va face şi el o vizită....

— Iată că am şi plecat...

Comandorul intră în cabină. Preotul rămâne o clipă singur, în faţa fermecătoarelor golfuri, străjuite de caice, şi sub stăpânirea superioară a spovedaniei ascultate... Aceste ţărmuri scăldate în aur şi în azur, pline de milenare monumente şi de amintirea atleţilor creştinătăţii Grigorie de Nazianz şi Ioan-Gură de Aur, sânt o privelişte de reazăm şi de cucernică odihnă, pentru inima duhovnicului Veniamin...

Corabia opreşte în larg. Rumeli-Kavac, şi Anatoli-Kavac, despărţite de şoseaua albastră şi cu colb de spume a Bosforului, stau pe coastele lor cu case roşii, ca nişte ghirlande de maci şi de bujori. De sub poalele giamiei din Anatoli-Kavac se desprinde şi porneşte o barcă cu motor...

După o jumătate de oră, vaporul îşi urmează calea mai departe, printre sânurile licăritoare, printre dumbrăvile cari pogoară până în mare

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şi printre oraşele de avangardă ale marelui oraş împărătesc. Asia şi Europa îşi întind, peste Bosfor, în oglinda apelor de safir, amintiri de mii de ani, analele câtorva împărăţii defuncte şi imaginile prăbuşite ale trufiei lor arhitectonice.

In acelaş soare cu efuziuni de aur, în care se răsfăţară porturile şi coloniile greceşti, turnurile bizantine, întrepozitele genoveze, se răsfaţă azi — efemere şi splendide — uşoarele foburguri turceşti, ridicate din lemnărie şi din ţiglă... Asia desfoiază pe ţărmul Bosforului Beikos, Paşa-Bagce, Kanlidia, Anatoli-Hissar, Beylerbey... Şi la risipa ei, Europa răspunde şi răspândeşte în faţă: Buiuk-Dere, Therapia, Stenia, Rumeli-Hissar, Bebeb, Arnăut-Keoi, Orta-Keoi...

Pe o parte şi pe alta, printre treptele de case mohorîte, încep să înflorească, albe, marile palate şi marile moschei. In fundul podişului albastru, zgâriat de coşurile vapoarelor, feericul Stambul ridică în slavă coama Vechiului Serai şi havuzurile petrificate ale sutelor de minarete...

„Cobra" îşi încetinează mersul. Medicul vasului şi arhimandritul Veniamin isprăvesc, între Ceragan şi Dolma-Bagce, o convorbire întreruptă de mai multe ori.

— Domnule doctor, toată educaţia şi toată ştiinţa dv. v'au înscris printre închinătorii ce-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lor ce se văd..., dar în dosul paravanului fenomenelor sânt sorginţi, sânt realităţi nebănuite şi miraculoase!

— Prea Cuvioase, cred în... microscop, în telescop şi în evoluţia speciilor.

— Domnule doctor, cred în prezenţa vie şi personală a Celui Ce creiază, fecundează şi stăpâneşte câmpiile infinite ale microscopului şi ale telescopului.

Sânt prea mic, ca să înţeleg pe marele şi anonimul autor, mă trudesc să studiez opera...

Studiază-o, domnule doctor... Numele autorului îl vei găsi în admirabila finalitate a operei, dar până atunci şi ca să revenim cumva la punctul de plecare — cazul bolnavului nostru — aduceţi-vă aminte de cuvintele lui Hamlet: „In cer şi pe pământ sânt, Horaţio, mai multe lucruri decât visează filosofia ta!...

— Prea Cuvioase... ne vedem la masă.

— Spre plăcerea mea, domnule doctor...

Călătorii de pe „Cobra“ umplu coverta şi foişoarele. Echipajul vaporului, cu comandorul în frunte, veghează şi îndreptează linia precaută şi precisă a intrării în port... Turnul Galata tronează, în cerul fără de nouri, deasupra babiloniei de călători, de catarge, de culori, de mişcare viermuitoare şi de stridenţe felurite, care împovărează marea şi uscatul.

Arhimandritul Veniamin îl găseşte pe Savu adâncit în reveria prelungă, în care l-a lăsat...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Capul lui pare un vârf muntos, acoperit de nea, gata să se piardă în clarităţile unei zile serenisime şi desmaterializate. Un nimb de taină şi de pătrunzătoare solemnitate se simte în jurul acestui umilit, acestui cerşetor, chemat dela răspântii, la ospăţul împăratului din Sf. Evanghelie... Preotul întârzia un minut, în tăcerea reculeasă şi legănată a cabinei, şi apoi deşteaptă pe bătrân.

— Galata... Trebue să te cobori. Ne despărţim. Să vedem dacă mai recunosc pe Ibraim... L-am văzut de mult, la Turnu, când eram în clasele primare... Am fost la el, cu tata... Mi-aduc aminte bine cum arăta la faţă... Dar de atunci a trecut mai mult ca un sfert de veac şi Ibraim trebue să fie acum bătrân ca un patriarh...

— Prea Cuvioase părinte... ajungem la ţărm... mai bine şi mai fericit decât puteam să gândesc eu, în nevrednicia mea... Dumnezeu a avut grijă de jertfa sa... Dumnezeu s'a ţinut de cuvântul pe care l-a dat lui Simeon. Când vei face calea înapoi, opreşte-te în acest oraş, şi vino la Eyub, la Ibraim... Turcul va fi fericit să primească în casa lui pe feciorul lui Nicolache Piua-Petri... Uite, aici, adresa lui Ibraim... Dacă mai sânt şi eu... voi săruta încă odată mâinile acestea, cari au îndeplinit proorocia sihastrului Silvestru...

Stăpânit de sfântă emoţiune şi cu ochii plini

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de lacrimi, arhimandritul Veniamin opreşte mişcarea lui Savu, îi prinde mâinile şi i le sărută....

— Nu, tată Savule, acum eşti mai mare decât mine!... Vii dela ospăţul lui Iisus Christos!...

Preotul l-a luat de braţ pe Savu şi l-a scos pe covertă, prin mulţimea şi prin înghesuiala călătorilor. S'a oprit mai la o parte şi au început să caute din ochi pe Ibraim, în iarmarocul de pe cheu... Dar erau prea mulţi Turci la fel de bătrâni, toţi cu cealma, toţi cu anterce şi cu barba până la brâu... Ibraim era de faţă... L-a cunoscut pe Savu şi până când să-l vază coborît pe cheu au început vorba de la distanţă...

Credinciosul Ibraim, încă drept şi viguros, sub povara anilor, era fericit că-şi vede prietenul... Dar mare i-a fost surprinderea când a aflat că preotul care stătea lângă Savu este feciorul lui Nicolache Piua-Petri.

— Atunci Dumnezeu mă bucură azi cu bucurie îndoită... Sânteţi amândoi, mosafirii mei.

— Boer Ibraime, va fi cinste şi mulţumire mare pentru mine, să intru în casa prietenului lăudat şi iubit de tata... Dar astăzi nu mă opresc în Constantinopol.... Mă duc la Sfântul-Munte.... Cu ajutorul Domnului, nădăjduesc, că, la înapoiere, voi face un popas...

— Te rog cu stăruinţă să vii atunci la mine, la Eyub...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

— Mulţumesc, boer Ibraime, tata Savu mi-a dat adresa d-tale.

— Cuvioase părinte, toată casa mea cinsteşte şi pomeneşte pe Nicolache Piua-Petri.... Când mi-a scris Savu că a închis ochii, l-am plâns ca pe un frate... Cum a călătorit fratele Savu? A îmbătrânit şi el destul....

— Boer Ibraime, ne-a cam sdruncinat marea.... Am avut o noapte de furtună şi toţi îi ducem amintirea în spinare...

— Un pic de răbdare şi fratele Savu scapă de sdruncinul apei... Am, aci alături, caicul meu, urcăm în el şi peste o jumătate de ceas sântem acasă...

Savu şi arhimandritul Veniamin se despart cu tainic freamăt. Ibraim, de pe cheu, salută cu mâna la piept. Savu trece, cu hârtiile lui, printre funcţionarii Turci şi pogoară de pe vapor, cel din urmă... E alb şi luminos ca o zi de iarnă şi se topeşte şi se pierde în soarele virulent, care dogoreşte amfiteatrul Perei şi al Galatei.

— Frate Savule, eşti ostenit... Sprijineşte-te de mine....

— Boer Ibraime, mi-e inima plină până sus!... Lăudat fie Domnul că ne-a dăruit ceasul de faţă!...

— Uite, caicul meu e în spatele movilei de cărbuni.... Mai avem câţiva paşi...

Cei doi prieteni intră în caic şi oamenii lui

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ibraim îl scot la larg, în splendoarea albastră — cu minarete rigide, în cer, cu minarete tremurătoare. în apă — a Cornului de aur...

Dar toate, pentru Savu, îşi schimbă înfăţişarea şi toată plutirea lui pe apă — între cele două ţărmuri, clădite din vistieriile sultanilor din Halima şi din istorie — rămâne numai o cadenţă uşoară, simţită vag, între două lumi, una care se topeşte şi alta care se deschide... O amintire subtilă, mai mult a trupului decât a cugetului, însoţeşte ritmul lopeţilor cari se afundă şi ies ca din untdelemn.... A mai trecut Savu, de mult, de mult, prin această numărătoare astăzi stinsă, atunci toridă... Ceva asemănător apropie depărtările şi uneşte cele două visuri, cum s'ar uni două pâraie într'unul singur.... Dar spaimele, dar cataractele de jăratic, dar corbii şi zgripţorii de odinioară şi corabia fantomă care-i remorca şi toată furtuna urletelor răsbunătoare s'au şters în zări albastre şi fericite.

Savu dibueşte împrejur, ca unul care nu are lumina ochilor...

— Boer Ibraime, unde eşti?

— Sânt lângă d-ta, frate Savule... Ţi-e rău... Fă-ţi curaj... Intr'un sfert de ceas, am ajuns...

Din feeria Cornului-de-aur, pe care Savu n'o mai vede, răsare alta, superioară, definitivă...

— Eşti lângă mine, boer Ibraime.... dar nu te mai văd... Iată că ajungem la liman...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Mai avem, frate Savule...

— Ce de lume! Ce de flori!... Ce sărbătoare împărătească! D'a unde suntem?

Savu s'a ridicat în genunchi, cu mâinile întinse şi cu uşoara lui traistă, agăţată de o mână... In faţa lui, extatică şi străvezie, se resfrâng luminile, misterul şi apropierea unei alte lumi.

— Sânt mulţi... Sânt zeci de mii... Nicolache e printre ei!... E de mână cu copilul cel mic... Este şi mama Uţa şi Iordan... şi părintele Năstase... şi ai mei toţi... mama, tata!... Se dă lumea la o parte, se despart florile şi fac cărare printre ele... Tu eşti?... Mahmud!... Tu eşti?... O, cât eşti de frumos!... Ca un sultan eşti îmbrăcat!... Cum?... Ai rămas tot cu iminеii ăia cu boturile căscate!... Inţeleg, Mahmud!... Ai aşteptat perechea de iertare! E aici, Mahmud, e aici în sac! Iată, iată, Mahmud... iată, iubite frate!....

Şi Savu smulge, din sacul atârnat de cotu-i meşii împărăteşti... Dar picioarele pe cari Savu le cuprinde, strălucesc goale şi străpunse de piroane!... Şi străpunse de piroane sânt şi mâinile cari pogoară pe capul lui Savu!...

Şi deodată, dincolo — pe planul eternităţii Savu înţelege totul, iar pe planul de dincoace Suvu încremeneşte cu a mia pereche de papuci, în braţe...

Ibraim şi oamenii lui — cari au îngheţat cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

mâinile pe lopeţi — îşi vin în fire... Ibraim plimbă prelung pe sub sprâncenele lui albe, o mahramă de mătase....

A murit !...

— A trecut în raiul lui Alah ! — răspunde Ibraim.

— Unde-l ducem, acum ?

— La Sivri-tepe, la grădină !

Apoi Turcul, închizând ochii amicului său ghiaur şi acoperindu-i faţa cu mahrama de mătase, îi spuse în limba plaiurilor valahe :

— Frate Savule... Mahmud, pe care l-ai văzut pretutindeni şi l-ai slujit o viaţă întreagă, se odihneşte, în cimitir ghiaur, lângă părinţii tăi... Vino şi tu de te odihneşte, în pământ turcesc, lângă părinţii lui Ibraim !

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932